

Reactiedocument op zienswijzen en adviezen

Over de Notitie Reikwijdte en Detailniveau ten behoeve
van de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee Aanvulling
gebied Hollandse Kust

Reactiedocument op zienswijzen en adviezen

Over de Notitie Reikwijdte en Detailniveau ten behoeve van de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee Aanvulling gebied Hollandse Kust

Inhoud

1. Inleiding en leeswijzer	3
1.1 Reactiedocument	3
1.2 Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee Aanvulling gebied Hollandse Kust	4
1.3 PlanMER en ander onderzoek	7
2. Hoofdlijnen uit de zienswijzen en adviezen en reactie van het kabinet hierop	9
2.1 Noodzaak van windenergie (op zee)	9
2.2 De keuze van de te onderzoeken alternatieven	11
2.3 Het belang van een vrij uitzicht op de horizon	12
2.4 De gevolgen voor recreatie en toerisme, inclusief regionale economie	13
2.5 Scheepvaart, pleziervaart en visserij	14
2.6 Natuur en milieu	14
2.7 Het door de rijksoverheid georganiseerde proces van communicatie	15
3. Detailoverzicht zienswijzen, bestuurlijke reacties en adviezen	16
Deel A: zienswijzen en bestuurlijke reacties volgens thema	16
A. Alternatieven voor windenergie	16
B. Ruimtelijke alternatieven	21
C. Kosten van andere gebieden	29
D. Natuur	33
E. Water en bodem	34
F. Milieu en gezondheid	34
G. Zicht en beleving	36
H. Cultuurhistorie en archeologie	40
I. Toerisme en recreatie	41
J. Economie en werkgelegenheid	42
K. Scheepvaart	45
L. Doorvaart en medegebruik	46
M. Mijnbouw	48
N. Participatie en proces	48
Deel B: adviezen van Commissie voor de m.e.r. en Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE)	53
4. Index zienswijzen	55
5. Afkortingenlijst	72
Bijlage	75
Bijlage 1 Bekendmaking NRD in Staatscourant	76

1. Inleiding en leeswijzer

1.1 Reactiedocument

In dit Reactiedocument reageert het kabinet op alle zienswijzen en adviezen die het heeft ontvangen na de bekendmaking van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau ten behoeve van de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee Aanvulling gebied Hollandse Kust¹ (verder 'NRD' genoemd). Deze notitie heeft van 24 april tot en met 4 juni 2015 ter inzage gelegen. In de NRD licht het kabinet toe, welke beleidskeuze het wil maken over windenergie op zee en hoe het ten behoeve van dat te nemen besluit een plan-Milieu-effectrapport (verder 'planMER') wil opstellen. In de NRD wordt ook uitgelegd, welke alternatieven zullen worden onderzocht ('reikwijdte') en op welke manier de effecten van windparken op natuur, milieu en andere belangen zullen worden onderzocht en gekwalificeerd ('detailniveau'). Iedereen kon over deze onderzoeksaanpak in een zienswijze voorstellen doen. Er zijn in totaal 528 zienswijzen ingediend. Hiertoe worden ook de brieven gerekend van de colleges van B&W van gemeenten en van de colleges van GS van provincies. Daarnaast zijn adviezen ontvangen van twee 'wettelijke adviseurs', te weten de Commissie voor de milieu-effectrapportage en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

In de volgende tabellen zijn de indieners ingedeeld naar woon- of standplaats respectievelijk naar maatschappelijke categorie. Van de zienswijzen is 82% afkomstig uit Noordwijk, Katwijk en Zandvoort.

¹ Staatscourant 2015 nr. 11075, april 2015 (zie Bijlage 1) en andere media

Woonplaats	Aantal indieners	Categorie indiener	Aantal indieners
Noordwijk	228	Particulieren	399
Katwijk	144	Horecabedrijven	54
Zandvoort	63	Overig MKB	53
Bergen aan Zee	25	Visserijorganisaties	1
Den Haag/Scheveningen	17	Scheepvaartorganisaties	1
Wassenaar	5	Mijnbouworganisaties	2
Egmond aan Zee	4	Natuur- en milieu-organisaties	1
Groet e.o.	2	Energiemaatschappijen en brancheorganisaties	4
Wijk aan Zee/IJmuiden	2	Gemeenten & provincies (incl. wijkraden)	12 (14)
Castricum	1	Totaal	528
Overige plaatsen	37		
Totaal	528		

Omwille van de zelfstandige leesbaarheid wordt in dit Reactiedocument nogmaals de aanleiding uitgelegd van het voornemen om windenergiegebieden op de Noordzee aan te vullen, en wat de aard van het te nemen besluit is (par. 1.2). Daarna wordt toegelicht hoe de opstelling van het planMER zich verhoudt tot ander onderzoek (par. 1.3). In hoofdstuk 2 wordt meer in het algemeen beschreven wat de belangrijkste voorstellen en meningen zijn in de zienswijzen en adviezen en hoe het kabinet hierop in dit Reactiedocument reageert. Dit gebeurt themagewijs. In hoofdstuk 3 wordt in een tabelvorm aangegeven, wat de reactie van het kabinet is op de opmerkingen in de afzonderlijke zienswijzen en adviezen. In deze tabel worden voor de zienswijzen rangnummers gebruikt, die in hoofdstuk 4 worden herleid naar de indieners van zienswijze. In hoofdstuk 4 wordt namelijk een overzicht gegeven van alle indieners van zienswijzen en worden de thema's vermeld waarin het kabinet specifiek reageert op deze zienswijzen.

1.2

Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee Aanvulling gebied Hollandse Kust

In een brief aan de Tweede Kamer van 26 september 2014², die verder 'de Routekaart' zal worden genoemd, heeft het kabinet aangekondigd dat het extra windenergiegebieden wil aanwijzen in de strook van 10 tot 12 nautische mijl vanaf de kustlijn (dat is circa 18,5 tot 22 kilometer). Het gaat om twee gebieden die grenzen aan de al eerder aangewezen gebieden voor de Hollandse kust. Die eerdere aanwijzing vond plaats in de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee. De aanwijzing van de aanvullende gebieden zal plaatsvinden in de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee Aanvulling gebied Hollandse Kust (verder 'RSV Aanvulling gebied Hollandse Kust').

Aanleiding tot het voornemen in de Routekaart is het SER-Energieakkoord voor Duurzame groei (verder 'Energieakkoord'³). Daarin hebben maatschappelijke partijen en het kabinet afgesproken dat extra maatregelen worden genomen om te bereiken dat in 2020 14% van de energievoorziening in Nederland uit duurzame (dat wil zeggen hernieuwbare) bronnen plaatsvindt en 16% in 2023. Op die manier voldoet Nederland aan zijn verplichting in EU-kader en wordt ook de ambitie van het Regeerakkoord van kabinet Rutte-2 waargemaakt. Het Energieakkoord bevat een groot aantal maatregelen. Deze betreffen niet alleen projecten waarmee duurzame energie wordt opgewekt. Even belangrijk zijn in de komende jaren de maatregelen om

² Eerste en Tweede Kamer, vergaderjaar 2014-2015, 33 561 nr. A/11

³ Energieakkoord voor duurzame groei', SER, sept. 2013

op het gebruik van fossiele energie te besparen. Vooral in de woningvoorraad en bij de industrie liggen er nog grote kansen. Het kabinet heeft een leidende rol waar het gaat om het ruimtelijk mogelijk maken van windenergie op zee. Omdat de provincies en het kabinet op land al hard werken aan het doel van 6.000 MW opgesteld windenergetisch vermogen in 2020, is in het Energieakkoord afgesproken, dat er een forse uitbreiding van windenergie op zee plaatsvindt. Het doel is 4.450 MW opgesteld vermogen in 2023. Dat is 3.500 MW extra boven de windparken die nu al in de Noordzee staan of op dit moment worden gebouwd.

Het doel van 4.450 MW windenergie op zee is niet eenvoudig door de markt zelf te realiseren. Het bouwen en onderhouden van windturbines op zee is aanzienlijk duurder dan op land, ook indien de kosten van bouw en onderhoud op zee met 40% zouden dalen, zoals in een 'Green deal' is afgesproken tussen kabinet en bedrijfsleven (2011).

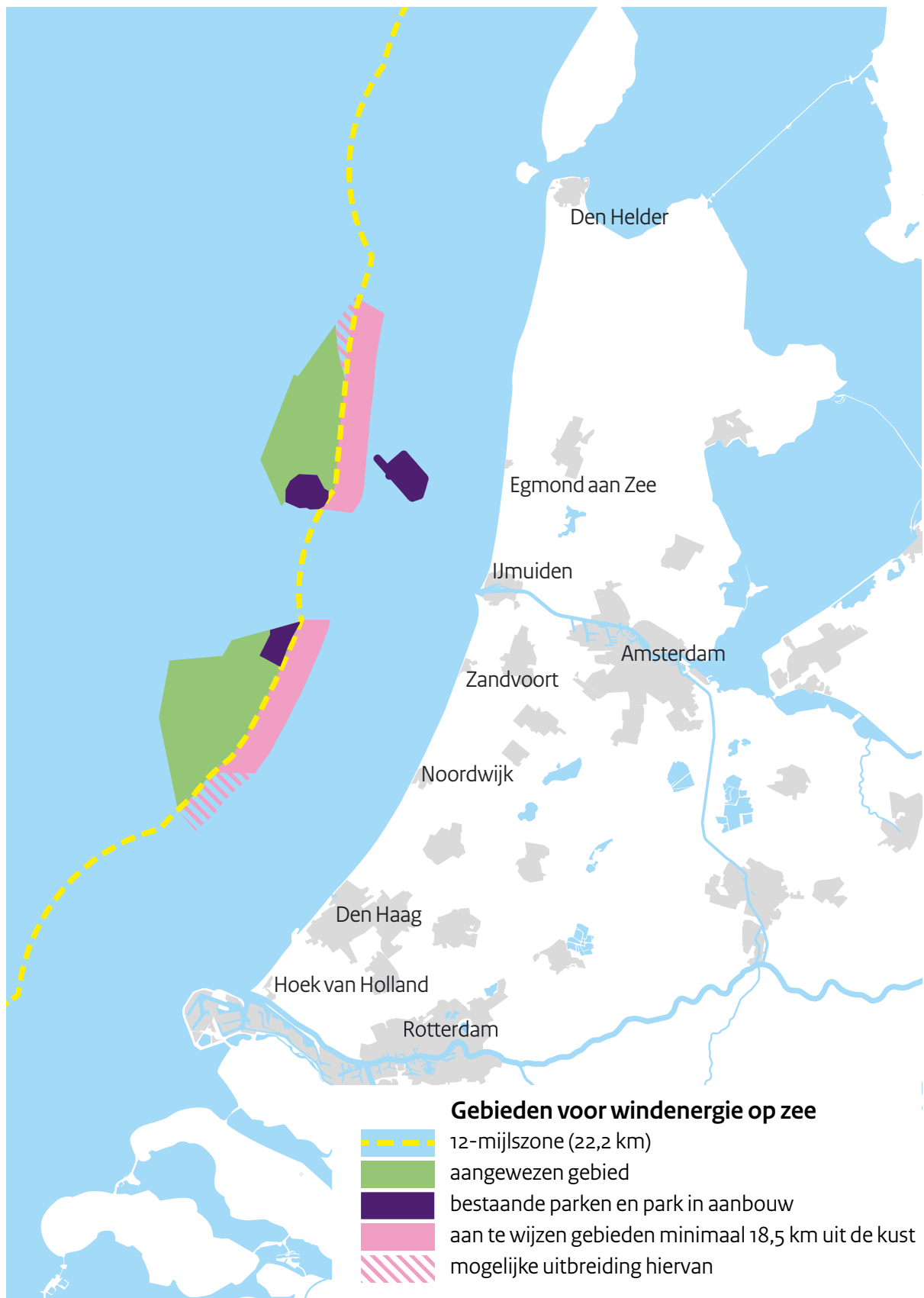
Deze hogere kosten kunnen worden beperkt wanneer windturbines in de Noordzee in grote parken dichtbij de kust worden gebouwd en indien de aansluiting op het landelijke transportnet voor elektriciteit plaatsvindt met zo weinig mogelijk kabels. In de 'Haalbaarheidsstudie windenergie binnen de 12 nautische mijlszone'⁴ is nagegaan of het mogelijk is om dichterbij de kust windparken te bouwen dan is toegestaan in de RSV Windenergie op Zee. Op grond van de uitkomst concludeert het kabinet in de 'Routekaart' dat de enige plekken die in aanmerking komen om binnen de 12-mijlszone te bouwen, liggen naast de al aangewezen gebieden Hollandse Kust gebied A bij Zuid-Holland en gebied B bij Noord-Holland (verder 'Hollandse Kust (zuid en noord)' genoemd). Hier kan door aanvulling van de windenergiegebieden voldoende ruimte worden gemaakt voor windparken met een standaardomvang van 700 MW, die hun stroom via één transformatorplatform en één kabel aan het landelijke net kunnen leveren tegen de laagste kosten. Bovendien wordt de vrije horizon door deze aanvulling op reeds aangewezen gebieden buiten de 12-mijlszone zoveel mogelijk behouden. Uitbreiding buiten de 12-mijlszone is niet mogelijk vanwege de ligging van scheepvaartroutes. In de Routekaart kondigt het kabinet aan, dat het van plan is het gebied verder te onderzoeken, waarbij alle voor- en nadelen worden bekeken. Dat gebeurt in het 'planMER' en andere studies. Als het voornemen tot aanvulling van de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord) naar het oordeel van het kabinet uitvoerbaar en verantwoord is, zal dit worden bekend gemaakt in de ontwerp-RSV Aanvulling Hollandse Kust. Daarin zullen deze extra gebieden worden aangewezen.

Gebieden 'aanwijzen' betekent dat de exacte begrenzing wordt vastgesteld van gebieden waarbinnen windenergie op zee mogelijk is. Buiten deze aangewezen gebieden geeft het Rijk geen toestemming voor het bouwen van windparken. Binnen de aangewezen windenergiegebieden geeft het Rijk alleen toestemming voor de bouw van windparken binnen de kaders van de wet- en regelgeving voor windparken op zee. Deze RSV gaat daarom alleen over de aanvullende ruimtelijke reservering voor windenergie bij de twee deelgebieden Hollandse Kust die grenzen aan de 12-mijlszone. Het gaat nu nog niet om de precieze inrichting van deze gebieden. Dat komt later aan de orde bij het nemen van de kavelbesluiten over de uitgifte van locaties voor de bouw van nieuwe windparken.

Voor de aangewezen gebieden geldt, dat er nog specifieke vraagstukken spelen ten aanzien van de afstemming met andere gebruiksfuncties, zoals kabels en leidingen en mijnbouw, die de beschikbare ruimte voor windenergie op zee zullen reduceren. In de uitwerking van de vervolgbesluiten zullen nadere afwegingen worden gemaakt ten aanzien van dit soort conflicten en dan worden ook de randvoorwaarden ten aanzien van die functies vastgelegd.

⁴ Eerste en Tweede Kamer, vergaderjaar 2014-2015, 33 561 nr. A/11

Kaart 1 Voorkeursalternatief in twee varianten

1.3

PlanMER en ander onderzoek

In het planMER worden de effecten van enkele alternatieve combinaties van windenergiegebieden beschreven op natuur, milieu, landschap en andere gebruiksfuncties van de Noordzee. Het behoort niet tot de reikwijdte van een planMER om economische gevolgen van windenergie op zee in kustregio's te onderzoeken. Veel burgers en gemeentebesturen zijn bezorgd dat zulke gevolgen wel zullen optreden bij het bouwen van windturbines binnen de 12-mijlszone. Vanwege de onrust die hierover bestond, heeft de Tweede Kamer in de motie Van Veldhoven en Mulder⁵ op 26 maart 2015 het kabinet verzocht, om nog nader te kijken naar enerzijds de vraag, in welke gebieden de risico's dat de maatschappelijke nadelen de kostenvoordelen teniet zullen doen het grootste zijn, en anderzijds naar de vraag, wat de effecten op de werkgelegenheid en economie van de kustgemeenten zullen zijn. Ook het kabinet vindt het belangrijk om deze motie uit te voeren. Dit onderzoek draagt bij aan het nemen van een goed besluit over de aanvulling. Het onderzoek is uitgevoerd als 'Onderzoek naar regionale effecten windparken voor de Hollandse kust'⁶ en is openbaar gemaakt voorafgaand aan de ontwerp-RSV en het planMER.

In het planMER worden de gevolgen beschreven voor de andere belangen van de fysieke leefomgeving: natuur (inclusief waterbeweging en bodem), milieu, landschap (inclusief de beleving van de weidsheid van de zee), cultuurhistorische resten en de andere gebruiksfuncties van de zee (scheepvaart, visserij, waterrecreatie, zandwinning, mijnbouw, kabels en buisleidingen, oefeningen van Defensie). In de NRD is aangegeven welke effecten worden onderzocht en met welke beoordelingscriteria deze effecten worden geobjectiverd (kwantitatief of kwalitatief) zodat de alternatieven kunnen worden vergeleken. Deze effecten worden niet in geld uitgedrukt; dat is het onderzoekerterrein van het onderzoek van Decisio naar de regionale (economische) effecten van windparken voor de Hollandse kust. Ten slotte is nog een aanvullend belevingsonderzoek uitgevoerd door Motivaction.

In de NRD worden de volgende alternatieven onderscheiden:

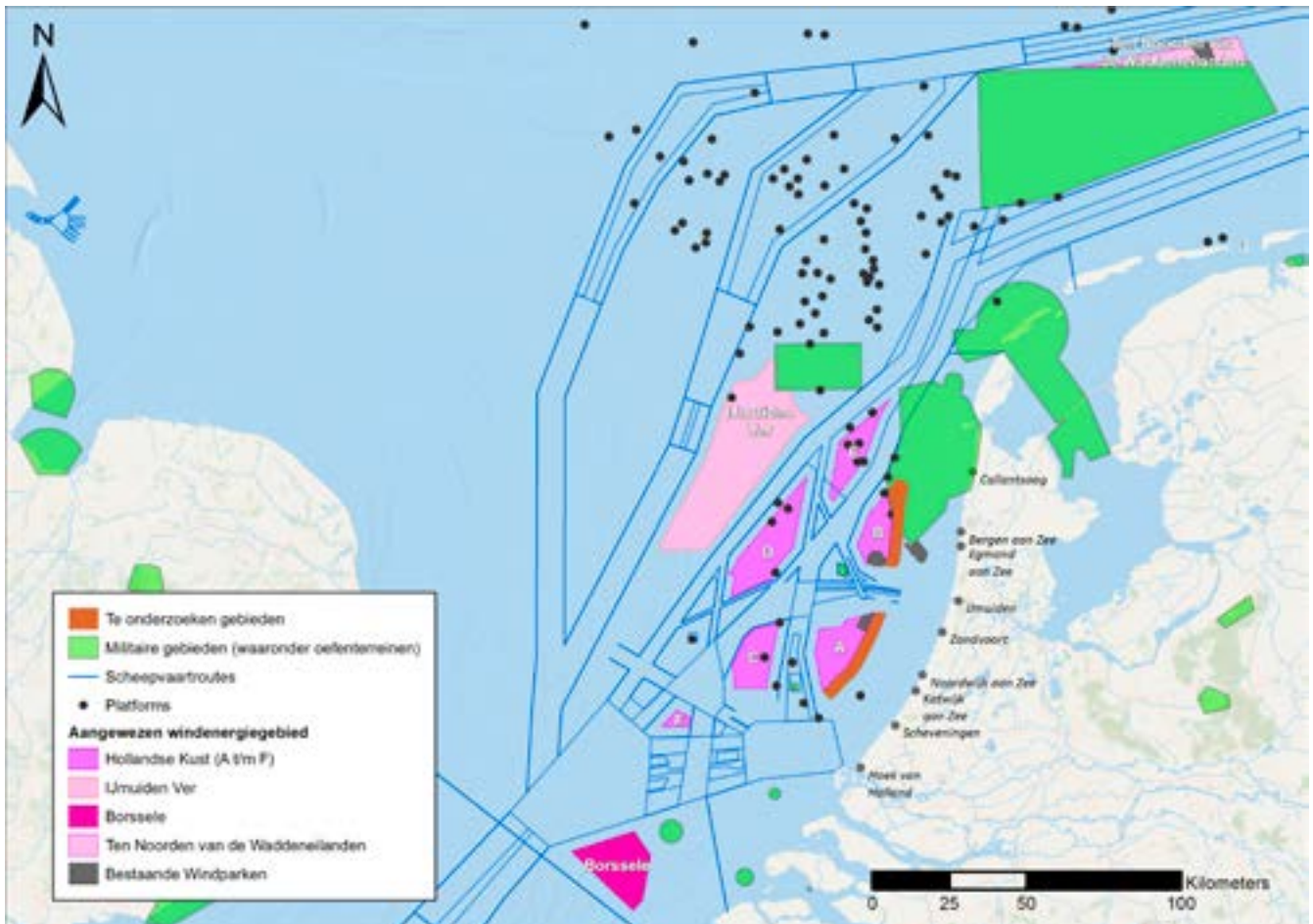
- het nul-alternatief: hierin worden geen aanvullende gebieden binnen de 12-mijlsgrens aangewezen. Hierdoor is Hollandse Kust (noord) te klein voor windparken die tezamen 700 MW vormen en past er maar één maal 700 MW in Hollandse Kust (zuid). Voor 1.400 MW wordt in dit alternatief ruimte gezocht in Hollandse Kust (west) en IJmuiden-Ver. Bij het opstellen van het planMER zal blijken, hoe dit het beste kan worden ingevuld.
- Het voorkeursalternatief: deze is in de NRD in twee verschillende varianten uitgewerkt.
  1. In de eerste variant worden de aanvulling bij Hollandse Kust (zuid en noord) zo groot als in de Routekaart is aangegeven. Omdat dan echter in gebied zuid geen 2 x 700 MW kan worden ingepast, wordt deze variant uitgebreid met het verder weggelegen gebied west. Deze variant is in de MER de Routekaartvariant genoemd.
  2. In de tweede variant worden de twee aanvullingen met een klein extra gebied uitgebreid. Bij gebied zuid is dat aan de zuidkant en bij gebied noord aan de noordkant buiten de 12-mijlszone. Deze variant is in het MER de voorkeursvariant.

De twee te onderzoeken varianten zijn op kaart 1 afgebeeld. Op kaart 2 staan alle bij het nul-alternatief genoemde windenergiegebieden.

⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2014-2015, 34058, nr. 30

⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 2015-2016, 33561, nr. 24, bijlage

Kaart 2 Overzicht van alle windenergiegebieden waarin voor het nul-alternatief ruimte wordt gezocht

Bron: PlanMER RSV Aanvulling gebied Hollandse Kust

2. Hoofdpijnen uit de zienswijzen en adviezen en reactie van het kabinet hierop

In dit hoofdstuk worden de opmerkingen en meningen uit de zienswijzen en adviezen samengevat die het meest naar voren kwamen. Dit samenvatten geschiedt themagewijs (niet de indeling van hoofdstuk 3), waarbij per thema wordt aangegeven wat op hoofdpijnen de reactie van het kabinet is. Enkele thema's vallen buiten de reikwijdte van het planMER, maar het kabinet vindt ze voldoende belangrijk om erop te reageren. De reactie van het kabinet op alle afzonderlijke zienswijzen staat in hoofdstuk 3. Onderwerpen (en thema's) die weinig in zienswijzen worden genoemd, komen alleen in de grote reactietabel in hoofdstuk 3 aan de orde.

2.1

Noodzaak van windenergie (op zee)

Zienswijzen

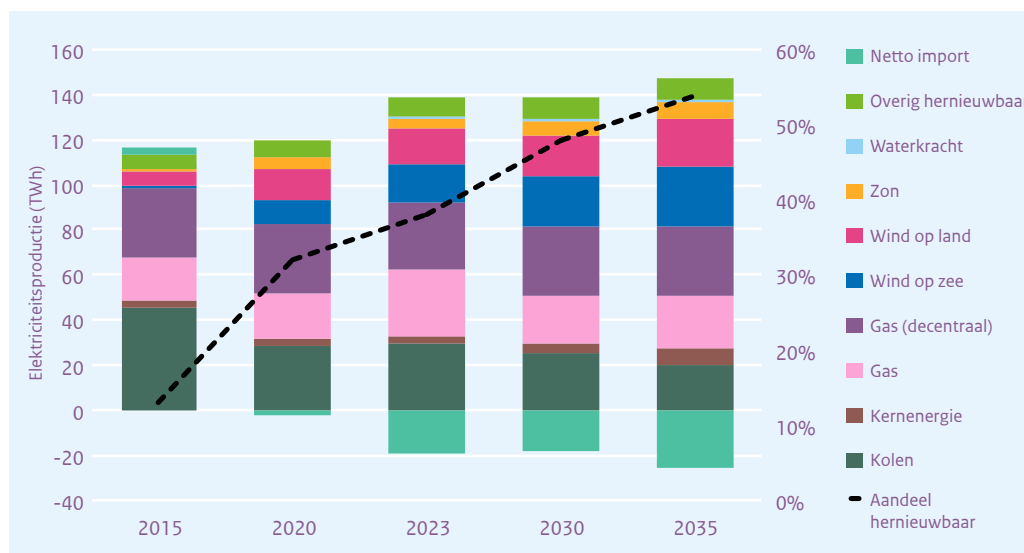
Meer dan 200 indieners van zienswijzen betwijfelen het nut van windenergie in het algemeen of van windenergie op zee in het bijzonder. Tegenstanders van windenergie in het algemeen wijzen op de subsidie-behoefte van windenergie en op het ruimschoots voorhanden zijn van alternatieven, zo niet vóór 2023 dan toch in de jaren daarna.

Reactie kabinet

Het kabinet Rutte-2 heeft zich, in navolging van de Europese Unie, een doel voor 2020 gesteld waar het de energievoorziening betreft. Met energie wordt dan bedoeld: brandstof, warmte en elektriciteit. Van het totale energiegebruik in Nederland moet volgens het Energieakkoord in 2020 14% uit duurzame, dat wil zeggen onuitputtelijke bronnen komen. Hiermee wil de EU bijdragen aan de afremming van de klimaat-opwarming en tegelijkertijd minder afhankelijk worden van fossiele brandstoffen uit buitenlandse en politiek niet-stabiele regio's.

Dit doel is alleen haalbaar wanneer op grote schaal wordt bezuinigd op energiegebruik en indien uit de duurzame bronnen van energie op grote schaal elektriciteit en warmte worden gewonnen. Zulke bronnen zijn in Nederland zonlicht, wind, stromend water, aardwarmte en biomassa. Daarnaast zijn er enkele kleine duurzame energietechnieken. Van alle beschikbare bronnen van duurzame energie is windenergie in Nederland één van de grootste. Daarmee is windenergie een essentieel onderdeel van het verduurzamingsbeleid. In alle voor Nederland ontworpen scenario's en capaciteitsschattingen voor een groei naar hoge percentages duurzame energievoorziening is windenergie (waaronder windenergie op zee) daarom een belangrijke bouwsteen. Aan het Energierapport 2016⁷ is de volgende figuur ontleend, die het aandeel windenergie in de energietransitie illustreert (negatieve waarden betreffen de export van stroom).

Fig 1 Huidige en verwachte elektriciteitsproductie in Nederland

Het feit dat duurzame energie en dus ook windenergie nu en in de komende jaren een subsidie krijgt om te kunnen concurreren met fossiele energie, maakt dat nut niet kleiner. De rijksoverheid investeert op tal van gebieden in het welzijn van mensen en in de kwaliteit van de toekomst. Bovendien kunnen de kosten van duurzame energie niet voldoende worden verlaagd als er geen schaalvergroting door uitrol plaatsvindt. Zonder uitrol vinden onvoldoende leereffecten plaats waardoor duurzame technologieën te duur blijven. Zolang de kosten van duurzame technologie te hoog zijn, zal subsidiëring noodzakelijk zijn om de uitrol van de grond te krijgen.

De SDE+-subsidie wordt voor 15 jaar verstrekt en dekt het prijsverschil af dat er is tussen fossiele stroom en de desbetreffende soort duurzame energie. Oogmerk hiervan is het bedrijfsleven en de banken het vertrouwen te geven dat er ook bij gelijkblijvende lage energieprijzen rendabele duurzame energie-projecten kunnen worden ontwikkeld. Bij stijgende energieprijzen (door schaarste of door CO₂-heffing) zullen projecten waarmee duurzame energie wordt opgewekt, zoals windturbines, door nacalculatie dus minder afhankelijk worden van subsidie. De 15 jaar en de hoogte van de subsidie zijn dus de maximale steunmaatregelen. In het voorjaar van 2013 hebben kabinet en Interprovinciaal Overleg een bestuursakkoord gesloten waarin afspraken zijn uitgewerkt waarmee in 2020 6.000 MW op land en in binnenwateren staat opgesteld. Bij de voorbereiding van het Energieakkoord is geconstateerd dat het niet haalbaar is om deze doelstelling voor 2020 sterk op te hogen. Vanwege het nut van windenergie als bouwsteen is daarom een doelstelling voor windenergie op zee geformuleerd die samen met windenergie op land en enkele andere duurzame energie-opties en besparingsmaatregelen moet leiden tot 14% duurzame energievoorziening in 2020 en 16% in

⁷ Energierapport; transitie naar duurzaam. Nota van de minister van Economische Zaken d.d. 18 jan. 2016

2023. Die doelstelling voor windenergie op zee betreft 4.450 MW opgesteld vermogen. Er zal in 2016 957 MW zijn opgesteld, dus er moet nog 3.500 MW worden bijgebouwd. Omdat het enkele jaren kost om windparken op zee te ontwikkelen en ook de financiële markten hun beperkingen kennen, kan dit doel niet in 2020, maar pas in 2023 worden gehaald. In de Routekaart van het kabinet worden de stappen aangegeven waarmee de realisering van 3.500 MW mogelijk is.

2.2

De keuze van de te onderzoeken alternatieven

Zienswijzen

Het grootste deel van de indieners van zienswijzen en ook alle gemeenten die reageerden, menen dat het bouwen van windturbines binnen de 12-mijlszone ongewenst en onnodig is. Bij veel indieners is er een voorkeur om buiten het zicht vanaf de kust te bouwen. Om die reden wordt het al aangewezen windenergiegebied IJmuiden-Ver als beste of enige alternatief voorgesteld. Een kleiner aantal indieners, waaronder gemeenten, verzet zich met name tegen windmolens in de strook van 10 tot 12 nautische mijl.

Kabinetsreactie

In de Routekaart worden - zoals hiervoor is opgemerkt - stappen aangegeven voor de uitbouw van windenergie op zee. Bij de volgorde van deze stappen is zwaar meegewogen dat de kosten van windenergie op zee beheerst moeten worden. De meest effectieve manier om dit te doen is de bouw van windturbines in kavels van 2 x 350 MW aan de binnenrand van de 12-mijlszone, omdat de bouw- en exploitatiekosten hiervan aanzienlijk lager zijn dan ver buiten de 12-mijlszone.

Ten aanzien van niet zichtbare alternatieven zoals het gebied IJmuiden-Ver geeft een aantal indieners aan dat zij niet overtuigd zijn van de conclusie van het kabinet, dat dit gebied duurder is dan de dichterbij gelegen gebieden voor de Hollandse kust die wel zichtbaar zijn. Het kabinet zoekt nadrukkelijk naar oplossingen met zoveel mogelijk draagvlak tegen zo laag mogelijke kosten. Zou het gebied IJmuiden-Ver - rekening houdend met alle belangen - goedkoper te ontwikkelen zijn dan het gebied Hollandse Kust, dan zou het kabinet daar zeker voor kiezen. Om inzicht te krijgen in de kosten, heeft het kabinet door ECN kostenberekeningen laten uitvoeren voor de verschillende deelgebieden op de Noordzee. Daarbij zijn alle relevante kosten en opbrengsten meegenomen, ook het feit dat de opbrengsten van verder weg gelegen gebieden hoger zijn omdat het daar harder waait. Deze berekeningen zijn tot stand gekomen op basis van de meest actuele inzichten in de kosten en opbrengsten voor windenergie op zee.

Op basis hiervan heeft het kabinet geconcludeerd dat er substantiële meerkosten verbonden zijn aan de ontwikkeling van het gebied IJmuiden-Ver (zie brieven minister van EZ van 7 november 2014 en 12 mei 2016). Aan marktpartijen is ruimte geboden om aan te tonen dat het gebied IJmuiden-Ver tegen lagere kosten kan worden ontwikkeld dan de gebieden voor de Hollandse kust. Zij hebben dit niet kunnen aantonen. Op grond van deze kennis heeft het kabinet in de Routekaart een afweging gemaakt tussen kosten en andere belangen, waaronder het zicht op de windparken. Gekozen is om zo min mogelijk gebruik te maken van de 12-mijlszone, maar wel zoveel mogelijk eenheden van 700 MW te realiseren in relatief goedkope gebieden. In de RSV wordt nu gedetailleerder onderzocht wat de voor- en nadelen zijn van het gebruik van de zone tussen de 10 en 12 NM voor de Hollandse kust. Overige in de Haalbaarheidsstudie onderzochte gebieden op minimaal 3 NM uit de kust worden - rekening houdend met andere belangen - niet verder onderzocht.

Zoals al in de NRD en in hoofdstuk 1 van dit Reactiedocument is uitgelegd, zijn de windenergiegebieden Hollandse Kust (zuid en noord) geen aaneengesloten zeegebieden waarin gemakkelijk drie parken van 700 MW passen omdat er ook andere belangen spelen, met name kabels en leidingen en mijnbouwplatforms. De enige manier om toch ruimte voor parken van 700 MW te creëren, is het uitbreiden van deze gebieden aan de kant van de kust. Aan de overige kanten lopen internationale scheepvaartroutes, waartoe veilige afstanden aangehouden moeten worden. Daarom heeft het kabinet in de Routekaart aangekondigd, dat het de kustwaartse uitbreiding van de twee gebieden van Hollandse Kust gaat onderzoeken. Daarbij vindt naast een financiële afweging ook een afweging plaats van de effecten op andere functies zoals visserij, mijnbouw, scheepvaart, recreatie en toerisme, milieu en natuur. Op basis van het planMER en de studie van Decisio

naar de regionale effecten van windparken voor de Hollandse kust maakt het kabinet een afgewogen keuze over het wel of niet uitbreiden van de windenergiegebieden Hollandse Kust (zuid en noord) binnen de 12-mijlszone. Om een vergelijkingsbasis te hebben, wordt hiertoe in het planMER ook een nul-alternatief onderzocht dat bestaat uit de windenergiegebieden Hollandse Kust A en C en een deel van IJmuiden-Ver. In het onderzoek naar de regionale (economische) effecten van windparken dicht bij de kust (Decisio) is ook het alternatief onderzocht waarin de gehele opgave van 2.100 MW in IJmuiden-Ver wordt gerealiseerd. Het kabinet meent dat op deze manier ook voor de indieners van zienswijze meer inzicht ontstaat in voor- en nadelen van het bouwen van windparken dicht bij de kust. Het kabinet geeft hiermee ook uitvoering aan de motie Van Veldhoven en Mulder die de Tweede Kamer heeft aangenomen.

2.3

Het belang van een vrij uitzicht op de horizon

Zienswijzen

Meer dan de helft van alle indieners geeft aan, dat een vrij uitzicht op de horizon in de Randstad eigenlijk alleen nog voorkomt langs het Noordzeestrand en dat zij daarvan genieten en weten dat vele anderen dit ook doen. Daarbij gaat het zowel om kustbewoners die graag een wandeling langs het strand maken of gewoon even de zee willen zien, als ook om grote aantallen dagjesmensen en toeristen die er geld voor over hebben om hier korte of langere tijd te verblijven. Sommigen noemen dit ruimtelijke kenmerk van de kust een cultuurhistorische waarde die bewaard moet blijven.

Al deze personen menen dat windturbines in zee dit vrije en/of natuurlijke uitzicht aantasten en zij geven aan dat alleen windturbines buiten bereik van het menselijk oog voor hen acceptabel zijn.

Kabinetsreactie

Het kabinet erkent de waarde van kust en strand als plaats waar mensen de natuurlijke elementen wind en water in combinatie met ruimte kunnen beleven. Deze waarde dient echter te worden afgewogen tegen andere belangen, zoals die van versterking van duurzame energieopwekking. Dat is de reden dat met dit belang in de afgelopen jaren anders is omgegaan dan deze indieners wensen. In de RSV Windenergie op Zee heeft het kabinet de gebieden Hollandse Kust en Ten noorden van de Waddeneilanden aangewezen als grootschalig windenergiegebied. Dit was een aanvulling op de eerdere aanwijzing van het windenergiegebied Borssele in het Nationaal Waterplan. Hiermee staat het kabinet in drie gebieden windparken toe die net buiten de 12-mijlsgrens liggen.

Als deze gebieden worden bebouwd met turbines, zullen deze een deel van de dagen van een jaar zichtbaar zijn vanaf het strand en de boulevards van badplaatsen in Zeeland en in Zuid- en Noord-Holland. Daarmee is een keuze gemaakt die tegemoet komt aan twee doelen: (a) het bieden van ruimte aan grootschalige windparken op relatief goedkope locaties en (b) het zo veel mogelijk bundelen van deze windparken in enkele gebieden voor de Nederlandse kust, zodat er ook delen van de kust overblijven van waaruit windturbines niet of bijna nooit zichtbaar zullen zijn. Uit veel van de zienswijzen over het behoud van vrij uitzicht blijkt dat veel liefhebbers van dat vrije uitzicht toch grote bedenkingen blijven houden tegen deze strategie. Zie hierover ook paragraaf 2.7.

Nu wil het kabinet onderzoeken of twee van deze windenergiegebieden kunnen worden uitgebreid met een strook tussen 10 en 12 NM. Zowel NWP 1 als 2 bieden namelijk deze uitzonderingsmogelijkheid voor projecten van nationaal belang. Deze uitbreiding zal niet tot gevolg hebben dat op nieuwe plaatsen langs de kust windturbines zichtbaar worden. Wel betekent het bouwen van windturbines dicht bij de kust dat ze tijdens heldere dagen beter en over het hele jaar vaker (ca. 10% meer) zichtbaar zullen zijn.

De komende besluitvorming betreft dus niet het behoud van een zicht op een geheel vrije horizon, maar om het beperkt vergroten van het gebied voor windenergie. De zichtbaarheid van windturbines vanaf de kust zal daardoor toenemen. Omdat het kabinet zich ervan bewust is dat toename van de zichtbaarheid van windturbines gevolgen kan hebben voor recreatie en toerisme, wordt naar de zichtbaarheidsaspecten grondig onderzoek verricht.

In een aantal zienswijzen wordt kritiek geuit op de kwaliteit en de waarheidsgetrouwheid van de simulaties die getoond zijn tijdens de informatieavonden. Het kabinet vindt het belangrijk dat deze voorstellingen van de zichtbaarheid bij verschillende weersomstandigheden en vanuit verschillende plaatsen langs de kust een juiste indruk geven van de op zee toe te laten windparken. Met de inmiddels ontwikkelde interactieve 'tool' is via internet voor een ieder te zien hoe windparken er vanaf het strand uit kunnen zien onder verschillende weersomstandigheden op verschillende locaties en met verschillende turbintypen. Daarnaast laat het kabinet een aanvullend belevingsonderzoek doen.

Mede op grond van deze uitkomsten en de beoordeling in het planMER van de alternatieven op dit aspect, wordt de afweging gemaakt of de aanvullingen van Hollandse Kust (zuid en noord) te verantwoorden zijn.

2.4

De gevolgen voor recreatie en toerisme, inclusief regionale economie

Zienswijzen

Zowel burgers, ondernemers in de horeca en verdere middenstand, als ook gemeentebesturen geven in groot aantal aan dat ze ernstige nadelige gevolgen verwachten voor recreatie en toerisme. Dit in het verlengde van het vorige thema. De economie van de badplaatsen is hiervan sterk afhankelijk. Voor een deel van de indieners van een zienswijze is dit reden om zich tegen windenergie nabij de kust uit te spreken en voor de bouw van windparken in het gebied IJmuiden-Ver. Een aantal van deze indieners meent dat - in tegenstelling tot wat de Haalbaarheidsstudie aangeeft - het grootschalig bouwen van windparken ver op zee goedkoper kan zijn dan in de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord). Voor andere indieners is het reden om voor te stellen dat het kabinet eerst een grondig onderzoek laat verrichten naar de gevolgen van windparken nabij de kust voor de regionale economie, voordat wordt besloten over een uitbreiding van windenergiegebieden.

Kabinetsreactie

Het kabinet onderkent dat dit een breed gedeelde bezorgdheid is in de badplaatsen met uitzicht op de gebieden langs de Hollandse Kust. Echter: net als bij het vorige thema over het vrije zicht geldt ook hier, dat al is besloten tot het toestaan van windparken in zee net buiten de 12-mijlszone. In de MKBA⁸ (2014) die een belangrijke rol heeft gespeeld bij de Haalbaarheidsstudie is geconstateerd dat de nadelen in de sfeer van recreatie en toerisme bij bouwen binnen de 12-mijlszone niet opwegen tegen de kostenvoordelen daarvan. Het kabinet heeft zich in reactie op de motie Van Veldhoven en Mulder bereid verklaard om het effect op recreatie en toerisme diepgaander te laten onderzoeken door Decisio.⁹ Op grond van de beoordeling van de uitkomst van dit onderzoek en (uiteraard) het planMER motiveert het kabinet zijn besluit over al dan niet uitbreiden van de windenergiegebieden.

⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 2014-2015, 33561, nr. 11

⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2015-2016, 33561 nr. 24, bijlage

2.5 Scheepvaart, pleziervaart en visserij

Zienswijzen

Een beperkt aantal zienswijzen heeft betrekking op scheepvaart, pleziervaart en visserij. Hieruit spreekt bezorgdheid over de afname van vaarmogelijkheden in de territoriale zee voor schepen die naar internationale wateren willen varen. Dit leidt tot omvaarschade en verminderde visgelegenheid. Volgens enkele indieners neemt ook de onveiligheid toe en dus de kans op aanvaringen van schepen met windturbines, met mogelijk olierampen of andere rampen tot gevolg.

Kabinetsreactie

Voor de al aangewezen windenergiegebieden Hollandse Kust (zuid en noord) zal een doorvaarbepkering gelden vanaf het moment dat er windparken worden gebouwd. Doorvaren van windparken wordt voor vaartuigen kleiner dan 24 m in in het NWP 2 mogelijk gemaakt. Daarmee zullen de effecten voor recreatievaart grotendeels worden opgeheven.

In het planMER wordt onderzocht wat het gevolg voor de verschillende soorten scheepvaart is van een kustwaartse uitbreiding van de windenergiegebieden Hollandse Kust met een strook van twee NM. Gezien het hiervoor geschetste beeld van de vaarmogelijkheden in de al aangewezen windenergiegebieden zal een kustwaartse uitbreiding nauwelijks gevolgen hebben voor de scheepvaart. Het planMER brengt deze effecten en ook de effecten op de scheepvaartveiligheid in beeld en vergelijkt ze voor de alternatieven.

2.6 Natuur en milieu

Zienswijzen

Een aantal indieners wijst op de aanvaringen van vogels met windturbines. In enkele reacties wordt aandacht gevraagd voor de gevolgen van winning en toepassing van neodymium; dit is een 'zeldzame aarde' die in bepaalde elektrische onderdelen van windturbines wordt toegepast.

De gemeente Den Haag vraagt om te onderzoeken of de windenergiegebieden effect kunnen hebben op de beschermde duingebieden in en in de omgeving van deze stad. Deze hebben bijna allemaal een Natura 2000-status.

De Commissie m.e.r. vraagt het kabinet, om in het planMER goed onderzoek te doen naar vogels, zeezoogdieren, vleermuizen, vissen en bodemdieren en waar mogelijk de effecten op soortniveau te beschrijven. Ook adviseert de Commissie om de mogelijkheden tot mitigatie en de leemten in kennis te beschrijven.

Kabinetsreactie

De punten die de Commissie m.e.r. aandraagt worden alle in het planMER gehonoreerd. Uitvoerige aandacht wordt besteed aan elk soort zeezoogdier. Bij de vogels worden alle in het gebied foeragerende soorten onderzocht. De enige vogelsoort waarvoor een instandhoudingsdoel geldt in een Natura 2000-gebied is de kleine mantelmeeuw. Het gaat daarbij om het Natura 2000-gebied Duinen van Texel. Voor de duingebieden bij Den Haag gelden geen instandhoudingsdoelen die betrekking hebben op soorten die door windmolens kunnen worden beïnvloed. Bij de trekvogels die langs de kust trekken worden effecten voorspeld op ecologische soortgroepen omdat dit niet gedetailleerder kan. Vogels zijn er de reden voor dat bij de opstelling van het planMER is afgezien van het onderzoeken van de 3 MW-turbine, omdat bij het MER voor het kavelbesluit Borssele al is gebleken dat deze naar verhouding veel aanvaringsslachtoffers maakt.

Behalve voor sommige effecten op vogels is er met name bij effecten op vleermuizen sprake is van leemten in kennis. Ook kunnen voor deze diergroepen en voor de zeezoogdieren niet bij voorbaat significante gevolgen worden uitgesloten. Er zijn echter in alle gevallen mitigerende maatregelen toepasbaar die de ernst van deze gevolgen sterk verminderen.

Dit is tevens de lijn van de reactie op de indieners van zienswijzen die hun zorg over vogels hebben uitgesproken. Op de kritiek van enkele indieners dat windturbines niet duurzaam zijn omdat er neodymium in wordt toegepast, antwoordt het kabinet dat dit maar een fractie is van de toepassing in mobiele telefoons, terwijl windturbines bovendien na hun levensduur zorgvuldig worden gerecycled.

2.7

Het door de rijksoverheid georganiseerde proces van communicatie

Zienswijzen

In een aantal zienswijzen wordt uitgesproken dat de rijksoverheid onvoldoende intensief heeft gecommuniceerd in een vroeg stadium van de beleidsontwikkeling. Daarbij wijst ook een aanzienlijk aantal indieners erop dat de rijksoverheid met het voornemen om bij de windenergiegebieden Hollandse Kust aanvullende gebieden aan te wijzen binnen de territoriale grens zijn vigerende beleid zodanig aanpast, dat daarmee de betrouwbaarheid van dit openbaar bestuur in het geding komt.

Een aantal particuliere indieners is van mening dat het kabinet niet luistert naar de kritiek van bewoners in de badplaatsen op de komst van windturbines.

Kabinetsreactie

Het kabinet deelt niet de mening van deze indieners dat er niet in een vroeg stadium van beleidsontwikkeling is gecommuniceerd. Elke keer als een besluit over de aanwijzing van windenergiegebieden werd voorbereid, is niet alleen volgens de vereisten aan de m.e.r.-procedure, maar ook beleidsinhoudelijk gecommuniceerd met kustgemeenten en belanghebbenden. Dit is gebeurd bij de RSV Windenergie op Zee (2013-2014), bij onder andere de werkateliers ten behoeve van de Haalbaarheidsstudie (2013) en nu weer bij de eerste stap in de opstelling van de RSV, namelijk bij de bekendmaking van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en de informatieavonden daarover. En in de procedure van deze laatste beleidsnota volgt na publicatie van het beleidsvoornemen en het planMER weer een communicatiefase. Ook dit Reactiedocument maakt deel uit van deze communicatie.

De kritiek dat het kabinet onbetrouwbaar is omdat het het beleid voor de vrije horizon heeft aangepast, kan het kabinet niet onderschrijven. Het NWP heeft het beleid voor een vrij zicht op de horizon gekoppeld aan en ingeperkt tot de 12-mijlszone, maar heeft daarbij ook vastgelegd dat zaken van nationaal belang reden kunnen zijn om hierop een uitzondering te maken. In de Routekaart meent het kabinet een selectieve uitzondering te hebben gekozen voor windenergie op zee, omdat dit een belangrijk onderdeel is van de verduurzaming van de Nederlandse energievoorziening in de komende 10 jaar. Bovendien zal het kabinet ook bij het beleidsvoornemen van de RSV deze uitzondering wederom motiveren in het licht van de dan vergaarde kennis over voor- en nadelen van zo'n besluit. Daarmee wordt voldaan aan de eis van het NWP. De kritiek dat niet naar bewoners wordt geluisterd, wijst het kabinet van de hand. Mede op grond van de reacties van belangenorganisaties en kustoverheden die actief betrokken zijn geweest bij de Haalbaarheidsstudie heeft het kabinet ervoor gekozen om een minimale afstand van 10 NM te hanteren en geen 3 NM, zoals bij deze Haalbaarheidsstudie is onderzocht. Het kabinet moet echter besluiten nemen over projecten van nationaal belang waarbij een brede afweging van de verschillende belangen moet worden gemaakt. Dat vraagt een afweging van meer belangen dan alleen die van de bewoners in een projectgebied of met uitzicht op zo'n gebied. Als het kabinet alleen met de mening van lokale bewoners rekening zou houden, zouden in Nederland nauwelijks meer projecten van algemeen belang tot stand komen. Denk aan de aanleg van hoofdinfrastructuur. Er bestaat in Nederland nooit consensus over grote projecten. Uiteraard moet het kabinet zijn besluiten zorgvuldig motiveren hoe bij dat besluit de lokale belangen zijn beoordeeld en afgewogen.

3. Detailoverzicht zienswijzen, bestuurlijke reacties en adviezen

Deel A: zienswijzen en bestuurlijke reacties volgens thema

A. Alternatieven voor windenergie

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
A	2, 36, 45, 112, 156, 157, 169, 183, 184, 205, 209, 210, 239, 242, 288, 295, 311, 314, 315, 324, 326, 328, 332, 334, 335, 345, 353, 356, 369, 393, 395, 398, 400, 418, 437, 441, 443, 461, 464, 466, 519	Investeer in andere vormen van duurzame energie, bijvoorbeeld lokale energie in de vorm van zonnepanelen op daken of fietspaden, getijdencentrales, osmose-techniek, geothermische energie, biomassa, blauwe energie, thorium zoutwatercentrales, waterkrachtcentrales, windpalen die zonder wieken energie opwekken d.m.v. trillingen opvangen, of speciale drijvers die niet het uitzicht belemmeren. Hier is niet voldoende naar gekeken. Ook noemen sommige indieners kernenergie, die niet afhankelijk is van wind of zon en geen luchtvervuiling geeft. Niet-operationele boorplatforms in de Noordzee ombouwen tot groene energie-eilanden. Groene bedekking als isolatie van gebouwen. Bekleed windmolens met zonnepanelen.	Deze voorstellen vallen buiten de scope van het voornemen om de windenergiegebieden Hollandse Kust (zuid en noord) op de Noordzee uit te breiden en daarom ook buiten de scope van de alternatieven die kunnen worden onderzocht in het voor dit gebiedsbesluit op te stellen planMER. Zie de NRD. Een aantal van de genoemde vormen van opwekking van duurzame energie kunnen wel onderdeel zijn van de uitvoering van het Energieakkoord voor Duurzame Groei van de SER (verder: Energieakkoord). Voor elke vorm van opwekking of winning zal moeten blijken of dit mogelijk is voor een kostprijs die in combinatie met een SDE+-subsidie rendabel is. De vergelijking van deze energie-opties is geen doel van het over de Noordzee te nemen besluit. Voor dit besluit zijn alleen alternatieven in beschouwing te nemen die op korte termijn (vier jaar) kunnen leiden tot de bouw van windturbines in de Noordzee in parken van 2X350 MW.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
A	19, 24, 186, 353, 400	Er wordt geen onderzoek gedaan naar alternatieven voor windenergie. Wellicht leveren andere technieken meer energie op en zijn ze kosteneffectiever.	Dit voorstel valt buiten de scope van het planMER. In aanvulling op het vorige punt merkt het kabinet op dat al voldoende onderzoek is verricht naar de potentie en kosten van andere bronnen van duurzame energie. Om de doelstellingen van het Energieakkoord te halen, zullen alle opties die op deze termijn haalbaar zijn moeten worden benut. Er zijn vooralsnog geen opties die als alternatief voor de taakstelling wind op zee kunnen dienen.
A	40, 77, 88, 89, 90, 95, 97, 102, 105, 106, 109, 111, 113, 115, 119, 120, 125, 126, 130, 133, 135, 136, 139, 144, 145, 147, 152, 158, 159, 161, 163, 164, 165, 168, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 188, 191, 193, 195, 196, 197, 198, 200, 203, 206, 207, 208, 212, 213, 218, 219, 220, 233, 238, 240, 241, 242, 243, 245, 249, 250, 251, 254, 255, 261, 262, 263, 264, 267, 268, 270, 271, 272, 273, 275, 277, 281, 283, 284, 285, 286, 289, 291, 293, 294, 296, 297, 298, 299, 302, 303, 304, 307, 308, 314, 317, 321, 324, 333, 334, 337, 342, 343, 353, 358, 367, 372, 373, 375, 394, 396, 397, 398, 399, 400, 403, 408, 412, 414, 420, 424, 429, 437, 442, 444, 445, 446, 447, 449, 450, 452, 457, 460, 466, 467, 483, 484, 485, 486, 490, 491, 497, 498, 501, 504, 506, 511, 515, 520, 521, 522, 524, 527, 528	Windmolens zijn zonder subsidie niet rendabel. Op termijn komen er alternatieven voor duurzame energie die veel rendabeler zijn. Zo'n grote ingreep in de natuur en de beleving ervan is onverantwoord. Als er toch windmolens worden gebouwd, dan op een plek waar het het minst schade berokkent aan economie, cultuur en natuur.	De mening valt buiten de scope van het planMER. Zie ook het vorige punt. Vanwege de urgentie van het beleid om de CO ₂ -uitstoot terug te dringen, is wachten op kostprijsverlaging van windstroom of andere duurzame technologieën geen optie. Daarom hebben achtereenvolgende kabinetten concrete doelstellingen vastgelegd voor de hoeveelheid vermogen die in 2020 (op land) respectievelijk in 2023 (in zee) moet zijn opgesteld. Zie ook de algemene kabinetsreactie in par. 2.1.
A	1, 256	Grote windparken zijn geen oplossing voor duurzame energievoorziening.	Deze mening valt buiten de scope van het op te stellen planMER.
A	110, 332	Doe onderzoek naar de opbrengst van het energie opwekken uit de stroming van de zee. De windparken binnen het zicht kunnen vervangen worden door getijdengeneratoren. De technologie is er: zie Bluewater.com.	Het voorstel valt buiten de scope van het planMER. Getijde-energie kan wel een onderdeel zijn van de toekomstige energievoorziening. Daarvoor moeten nog praktijkproeven worden uitgevoerd. Vooralsnog is dit echter een kleine niche-technologie die op de korte termijn geen grote bijdrage zal leveren aan de doelstelling voor 2023. Daarnaast hebben deze technologieën vooralsnog hogere kosten.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
A	463	Wat betreft duurzaamheid: windenergie heeft een zeer lage energiedichtheid en lijdt aan onvoorspelbaarheid en fluctuaties in vermogen die evenredig zijn met de derde macht van de windsnelheid. De fluctuaties en windstiltes moeten opgevangen worden door centrales die op fossiele brandstoffen draaien. Door het aan- en uitschakelen boeten deze achtervang-centrales zoveel aan rendement in, dat er onder de streep nauwelijks minder CO ₂ wordt uitgestoten. Windturbines zijn daarom ongeschikt om een wezenlijke bijdrage te leveren aan het doel om betrouwbare energie op te wekken met zo min mogelijk CO ₂ -uitstoot.	Deze mening valt buiten de scope van het planMER. In verschillende beleidsstukken van het kabinet en ook in het Energieakkoord wordt onderkend dat windturbines (en zonne-energie) geen constante of vraagvolgende techniek zijn voor stroomopwekking. Het aanbod van windenergie op zee is trouwens veel constanter en voorspelbaarder dan windenergie op land en dit probleem gaat pas echt spelen bij een groter aanbod van variabele duurzame energiebronnen. Uiteindelijk zullen verschillende duurzame energie-opties moeten worden uitgebouwd om een zo betrouwbaar mogelijk aanbod van elektriciteit te ontwikkelen. Dit is al in verschillende scenario's uitgewerkt. Daarbij is onder andere gekeken naar importmogelijkheden uit landen met reserves, zoals waterkracht uit Noorwegen, of kunnen standby-centrales worden ingezet. Dit was ook de lijn van het antwoord van de ministers van EZ en VROM d.d. 11 febr. 2010 op schriftelijke vragen over dit onderwerp (Tweede Kamer, vergaderjaar 2009-2010, Aangangsel Handelingen nr. 1574).
A	421	Neem op basis van de Wet milieubeheer (artikel 7.7, lid sub b) ook in het onderzoek mee andere vormen van energiewinning, waaronder olie en gas. Er dient een compleet beeld van de alternatieven te worden geschetst, alleen dan kan een gefundeerd en zorgvuldig besluit worden genomen.	Dit voorstel valt buiten de scope van het planMER gezien eerder genomen besluiten, zoals de Routekaart en het Energieakkoord. Ook die inperking van de scope is opgenomen in de Wet milieubeheer. Er zijn trouwens voldoende studies beschikbaar over de opties van DE-opwekking die in Nederland op korte termijn tegen aanvaardbare kosten een rol bij de verduurzaming kunnen spelen. De inzet van olie en gas is echter geen vorm van DE.
A	236, 246, 456	Is de subsidie van 18 miljard te gebruiken voor alternatieve energie-opwekking met meer rendement? Wat is het werkelijke rendement van de investering?	Grootschalige windenergie op land is de goedkoopste optie. Maar van de daarvoor in Nederland beschikbare mogelijkheden wordt al gebruik gemaakt om de doelstelling van 6.000 MW op land in 2020 te bereiken. Daarom is eerder al besloten dat er ook moet worden ingezet op grootschalige windenergieparken op zee. Uiteindelijk bepaalt de markt of het investeren in windenergie op zee mede op basis van de SDE+-subsidie voldoende rendabel is.
A	13, 18, 23, 31, 58, 60, 62, 67, 68, 72, 73, 74, 75, 77, 99, 107, 285, 307, 349, 354	Windmolens zijn duur in gebruik, zijn zonder subsidie niet rendabel en deze kosten worden verhaald op de consument	Valt buiten de scope van het planMER gezien eerder genomen besluiten. Dit wordt in de NRD toegelicht. De kosten van energietransitie worden uiteindelijk verhaald op de belastingbetaler en de consument. Daarom is het van belang dat de subsidie op duurzame energie zoveel mogelijk duurzaam opwekkingsvermogen oplevert. Het SDE+-instrumentarium is hierop ingericht.
A	404	Weegt de uitstoot van CO ₂ door het bouwen, onderhouden en weer verwijderen van de molens op tegen de baten (duurzame, schone energie)?	Ja. De levenscyclus van windmolens wordt met regelmaat doorgerekend op duurzaamheid. Bij grote windturbines is na een korte tijd van stroomproductie alle CO ₂ -productie tijdens de winning van grondstoffen, de constructie- en bouwfase en het onderhoudswerk gecompenseerd.
A	24, 102, 215, 107	Een berekening van de daadwerkelijke opbrengsten en vergelijking met de energie en kosten die nodig zijn om de molens te maken en plaatsen ontbreekt. De opbrengst kan waarschijnlijk nooit de kosten van het project dekken. Vergelijk HSL, Fyra, Betuwelijn.	Deze suggestie valt buiten de scope van het planMER. In het verlengde van het vorige punt wordt opgemerkt, dat de kosten om molens te bouwen in termen van geld en energie veel lager zijn dan de opbrengst in de volle levensduur. Daarnaast zij opgemerkt dat de marktpartijen deze investering doen en zij alleen betaald zullen worden voor de stroom die zij leveren.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
A	19	De extreem hoge kosten kunnen ook ingezet worden om andere technieken te ontwikkelen om windenergie te winnen, bijvoorbeeld kleinschalig en geluidsarm.	Zowel de stroom van kleine windturbines als van turbines in kleine clusters is duurder dan de stroom opgewekt met grote windturbines in grootschalige windparken. Daarmee is dit redelijkerwijs geen in beschouwing te nemen alternatief voor het te nemen besluit. Verder is er juist bij windturbines op zee geen geluidsproblematiek in de bedrijfsfase.
A	19	Gebruik de hoge kosten voor het bouwen van de windmolens om mensen meer bestedingsruimte te geven nu de economie aantrekt.	Valt buiten de scope van dit planMER omdat dit een besluit moet ondersteunen over de mogelijkheid van uitbreiding van windenergiegebieden op zee.
A	204	Er zijn onvoldoende rare-earth metals (REM) voor de volgens Scientific American geplande 4 miljoen windmolens van 3,5 MW wereldwijd. Het winnen en raffineren van REM's is zeer belastend voor het milieu en de aarde. China is monopolist van de productie van Neodymium. De prijzen stijgen hierdoor.	Valt buiten de scope van dit planMER. De problematiek rond neodymium is niet van dien aard dat bij voorbaat zou moeten worden afgezien van de productie van windturbines. Relevant hierbij is, dat windmolens maar een paar procent gebruiken van de totale productie aan neodymium; veel meer wordt bijvoorbeeld toegepast bij de productie van mobiele telefoons. Bovendien worden windturbines na hun economische levensduur gerecycled, zodat het neodymium kan worden hergebruikt.
A	211	De catastrofale opwarming van de aarde is als hypothese weerlegd, dus kan geen basis zijn voor het klimaatbeleid en de keuze voor windenergie.	De discussie over de juistheid van de voorspellingen over de opwarming van de atmosfeer en over de oorzaak hiervan valt buiten de scope van het planMER en het te nemen besluit.
A	18	Een goede onderbouwing van het nut van windmolens (bijvoorbeeld ten opzichte van kernenergie) ontbreekt.	Het kabinet maakt met de aanwijzing van windenergiegebieden op zee de uitvoering mogelijk van één van de afspraken in het Energieakkoord. Of kernenergie een rol zal spelen bij de energietransitie komt aan de orde in andere beleidsstukken van het kabinet, zoals het beleid voor de energiemix. Hiervoor wordt verwezen naar het in januari 2016 verschenen Energerapport van de minister van Economische Zaken.
A	118	De levensduur van de turbines is beperkt; ontzorging wordt een enorm probleem.	Windmolens op zee hebben een economische levensduur van circa 20 jaar. Dat is geen probleem maar een voorzienbaar feit waarover de Nederlandse overheid met de exploitanten een betrouwbare regeling treft, namelijk door opruimplicht op te nemen als voorwaarde in de vergunning. Daarvoor moet de eigenaar ook een bankgarantie stellen. Degene die vergunning ontvangt via het kavelbesluit weet dus te voren waaraan hij financieel toe is en moet met de kosten van verwijdering rekening houden in zijn <i>business case</i> .
A	204, 258	Windmolens gaan ongeveer 20 tot 25 jaar mee, daarna gaan ze metaalmoeheid vertonen en zijn ze aan vervanging toe. Onze aarde heeft nooit genoeg grondstoffen hiervoor. Zo putten we de aarde uit. Dit zullen wij moeten verantwoorden aan onze komende generatie.	Windturbines hebben op zee inderdaad een levensduur van 20 jaar. Een verwijderde windturbine wordt gedemonteerd, waarna de materialen opnieuw kunnen worden gebruikt. Dit is bij windenergie niet anders dan bij auto's en wasmachines. Er treedt dus geen grondstoffentekort op.
A	400	Alternatief is het kopen van (duurzame) energie in het buitenland en op deze manier onze doelstelling halen.	Valt buiten de scope van het planMER. In EU-kader zijn alle lidstaten verplicht om in 2020 een bepaald aandeel duurzame energieopwekking te hebben gerealiseerd. Voor Nederland is dit 14% van het totale energiegebruik (stroom, kracht, warmte, enzovoort). Dit is uitgewerkt in het Energieakkoord.
A	262, 264, 275, 284, 327, 329, 330, 341, 394, 396	Indiener is voor duurzame energie.	Dit is ondersteuning van het kabinetsbeleid.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
A	440	Mijns inziens dienen we alles in het werk te stellen om de uitstoot van broeikasgassen te beperken. Windenergie levert een substantiële en economisch zeer goed te verantwoorden bijdrage aan dit doel. We kunnen ons eenvoudigweg niet veroorloven om de inzet van schone en duurzame systemen van energie-opwekking uit te stellen. Ik ben me ervan bewust dat er ook nadelen zijn aan te wijzen aan windmolenparken op zee maar we verkeren niet in de luxe positie om die een groter belang toe te wijzen dan het belang dat we hebben bij het overstappen op duurzame en milieuvriendelijke vormen van energieproductie.	Deze opvatting is een ondersteuning van het kabinetsbeleid.
A	81	Geen windenergie. Alternatief is: het beter omgaan met gas. CV-ketels kunnen veel beter afgesteld worden, zodat ze tot wel 50% minder gas verstoken. Stel hiervoor regels op.	Valt buiten de scope van het planMER. Los hiervan is gas een eindige en fossiele energiebron die bij verbranding CO ₂ -emissie veroorzaakt. Besparen op gasverbruik, zolang deze energiebron nog een belangrijke rol speelt in de Nederlandse energievoorziening, is uiteraard wel een belangrijke maatregel, omdat dit bijdraagt aan een lagere CO ₂ -emissie. Daarom zit besparen op gas wel in het Energieakkoord.
A	352	Onderzoek het alternatief waarbij wordt gekeken naar andere vormen van energieopwekking met daarbij olie- en gaswinning, als alternatief voor windenergie.	Het aangedragen alternatief valt buiten de scope van het planMER omdat het niet gaat over de aanwijzing van windenergiegebieden. Olie- en gaswinning zijn trouwens geen alternatief, want dit zijn geen vormen van duurzame energie.
A	99, 311	Kernenergie is een beter alternatief, want goedkoper.	Valt buiten de scope van dit planMER. Zie ook reactie op aardgas en olie in voorgaande punten. Bovendien zijn volgens het CPB strategieën met veel kernenergie aanzienlijk duurder dan strategieën met veel windenergie.
A	118	Het is onduidelijk waarom ieder land in de opwekking aan de EU-richtlijn voor DE moet voldoen. Het zou veel logischer zijn wanneer van het gebruik een percentage uit duurzame bronnen moet komen. Duitsland heeft een overzicht en is minder dicht bevolkt. Importeren is efficiënter, minder horizonvervuilend en de uitgespaarde investering kan in andere vormen van duurzame energieopwekking worden gestoken.	Valt buiten de scope van dit planMER. De EU-richtlijn is verplichtend voor alle lidstaten. Elk land moet een eigen percentage duurzame energie opwekken omdat ook elk land zijn eigen complicaties daarbij heeft en uiteindelijk een groot deel van alle potenties voor duurzame energie zal moeten worden benut. Opgemerkt wordt dat enkele deelstaten (bijvoorbeeld Noordrijn-Westfalen) dichter bevolkt zijn dan Nederland en deze hebben geen gemiddeld betere potentie voor duurzame energie. Met name voor wind heeft Nederland een voordeel, het waait hier gemiddeld vaker en harder.
A	269	In de stukken wordt gesteld dat de windenergie zo goedkoop mogelijk moet worden gewonnen. Kunt u aangeven welke belangenafweging aan deze stelling ten grondslag ligt? Kunt u daarbij ook aangeven op welke wijze een dergelijk uitgangspunt bij andere energieprojecten, zoals bijvoorbeeld gaswinning in Groningen, in de praktijk heeft uitgepakt?	Omdat er in het geval van windenergie te kiezen valt tussen gebieden, vindt het kabinet het van belang dat goedkope gebieden op zee worden benut en aldus de kosten voor de belastingbetaler zo laag mogelijk blijven. Dat principe past het kabinet ook op andere beleidsterreinen toe.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
A	311	Windmolens worden steeds hoger en krijgen een vermogen en komen op meer afgelegen plekken op zee. De infrastructurele aanpassingen vergen vaak meer geld dan de molens zelf omdat de fossiele centrales aan de uiteinden van ons net liggen. Onze buur Duitsland heeft daarom allang overgeschakeld naar zonne-energie, waarvan de rendementen elke dag nog toenemen door nieuwe ontwikkelingen. Bij zonne-energie wordt ook primair direct stroom opgewekt. Bij windenergie niet; hier wordt mechanische energie omgezet naar stroom met zeer hoge onderhoudskosten en wisselende opbrengsten.	Uit de RSV Wind op Zee (2014) blijkt dat het landelijke transportnet niet hoeft te worden verzwaard of uitgebreid ten behoeve van de windenergiegebieden op zee. Juist de gebieden Hollandse Kust liggen naar verhouding zeer dicht bij de grootste vraag naar elektriciteit (de Randstad), zodat er zelfs weinig transportverliezen zullen zijn. Omdat windenergie rendabeler is dan zonne-energie wekt ook Duitsland aanzienlijk meer stroom op uit wind dan uit zon, en wordt bovendien het vermogen van windparken op zee daar sneller uitgebreid dan in Nederland (alleen in 2015 is in Duitsland al bijna 2300 MW bijgeplaatst).
A	407	Wat is de reden dat molens soms niet draaien ook bij voldoende wind, zoals laatst in Bergen aan Zee?	(De vraag valt buiten de scope van het planMER.) Er kunnen verschillende redenen zijn voor het stilstaan van windturbines, ook in parken op zee, zoals periodiek onderhoud ten behoeve van veiligheid en goede productie, maar ook weinig wind kan een reden zijn. Alle windturbines zijn zo ontworpen dat ze de meeste stroom produceren bij windsnelheden die op die locatie het meest voorkomen. Dat betekent, dat ze bij hogere of lagere windsnelheden soms niet produceren. Op de jaarproductie is dit maar een zeer klein aandeel.
A	393	Beter indien alle windmolenparken voor de kust van Egmond aan zee afgebroken worden en er ook geen nieuwe meer worden geplaatst. Bespaart veel geld.	Dit voorstel valt buiten de scope van het planMER. Indiener is kennelijk tegenstander van windenergie op zee vanwege het effect op het zeelandschap. Maar afbreken van turbines voordat de vergunning is verlopen, bespaart geen geld, doch is juist heel duur, aangezien de eigenaar verworven rechten heeft.

B. Ruimtelijke alternatieven

B	222, 391	Nul-alternatief is enige acceptabele alternatief	In het planMER wordt ook onderzocht wat de effecten van het nul-alternatief zijn. Zie ook Notitie Reikwijdte en Detailniveau.
B	35, 49, 112, 222, 380, 387	Onderzoek alternatieve locaties, onder andere het plaatsen van turbines aan de westkant van Hollandse Kust en dus buiten de 12-mijlszone.	Het voorgestelde alternatief met een uitbreiding aansluitend op de westzijde van de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord) is onmogelijk omdat hier naast de scheepvaartroutes ruimte vrijgehouden moet worden in verband met de veiligheid. Bouwen hier is te gevaarlijk voor de scheepvaart en wordt daarom in het NWP2 uitgesloten. De alternatieve locatie Zuid Holland west maakt wel onderdeel uit van de verkenning, maar leidt tot substantieel hogere kosten.
B	107, 113, 115, 117, 134, 136, 135, 139, 143, 144, 145, 260, 284, 386, 310, 313, 314, 317, 318, 319, 324, 327, 329, 330, 344, 353, 354, 357, 358, 359, 365, 376, 377, 379, 380, 402, 487, 488, 519	Plaats molens buiten de 12-mijlszone. Indiener 402 wijst er in dit verband op dat bouwen binnen de 12-mijlszone in strijd is met eerder geldend beleid en dat dit onvoldoende wordt gemotiveerd.	Het voorstel overlapt qua strekking met de vorige twee opmerkingen en met de hierna volgende. Indiener worden voor verdere toelichting verwezen naar deze opmerkingen en de reactie erop van het kabinet. In aanvulling hierop zij opgemerkt, dat in het NWP bij het vrije-horizon-beleid een uitzondering wordt gemaakt voor activiteiten van nationaal belang, waartoe ook de opwekking van duurzame energie behoort.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
B	5, 13, 15, 16, 17, 20, 24, 26, 31, 37, 40, 41, 42, 44, 48, 51, 56, 58, 59, 60, 62, 63, 66, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 80, 82, 88, 89, 90, 93, 94, 95, 96, 97, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 111, 112, 113, 115, 117, 118, 119, 120, 123, 125, 126, 127, 130, 131, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 142, 144, 145, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 154, 158, 159, 161, 163, 164, 165, 166, 168, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 190, 191, 195, 196, 198, 200, 203, 205, 206, 207, 208, 210, 212, 213, 216, 217, 218, 219, 220, 229, 233, 234, 237, 238, 240, 241, 242, 243, 245, 248, 249, 250, 251, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 270, 271, 273, 274, 275, 276, 283, 284, 286, 289, 294, 301, 302, 304, 307, 308, 314, 317, 321, 333, 334, 337, 342, 343, 382, 383, 384, 493, 422, 466, 511, 278, 281, 283, 286, 289, 296, 297, 298, 386, 299, 300, 312, 313, 314, 317, 319, 320, 321, 323, 324, 325, 339, 340, 341, 345, 347, 348, 353, 355, 356, 357, 358, 359, 367, 369, 372, 373, 375, 379, 394, 395, 396, 398, 399, 401, 403, 404, 434, 405, 408, 410, 412, 414, 420, 424, 429, 435, 442, 444, 445, 446, 447, 449, >>	IJmuiden-Ver moet als een serieus alternatief meegenomen worden. Sluit perfect aan bij NWP waarin wordt gesteld dat een vrij uitzicht op zee één van kernwaarden van de Noordzee is. Wat is er voor nodig om IJmuiden-Ver te realiseren?	<p>Voor het planMER is alles in IJmuiden-Ver bouwen geen in beschouwing te nemen alternatief vanwege de keuzen in de Routekaart. Dit is een beleidsbrief waarmee de Tweede Kamer in grote meerderheid heeft ingestemd. Deze brief is in m.e.r.-termen een zg. ‘eerder genomen besluit’. Zie hiervoor ook de toelichting in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau.</p> <p>Op langere termijn is het gebied IJmuiden-Ver nodig voor de verdere doorgroei van windenergie op zee als onderdeel van de verduurzaming en de CO₂-neutraal-making van onze energievoorziening. Het is daarvoor technisch ook geschikt. Daarom is dit gebied al eerder voor windenergie aangewezen. Gezien de thans hogere kosten van IJmuiden-Ver en de jaarlijks afnemende kosten is het echter goedkoper om dit gebied later te ontwikkelen. Het bouwen van een deel van de opgave in IJmuiden-Ver is wel een bestanddeel van het nul-alternatief. Zie ook de toelichting in par. 1.2.</p> <p>De constatering is correct, dat in het Eerste Nationale Waterplan in navolging van de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening het vrije zicht op de horizon als een kernwaarde van de Noordzee is benoemd. Omdat de Noordzee ook ruimte moet bieden aan veel menselijke activiteiten, is dit vrije zicht beperkt tot de territoriale grens op 12 NM en mag hiervan worden afgeweken ingeval van projecten van nationaal belang. In de RSV Windenergie op Zee is de beleidsuitspraak vastgelegd dat het om financiële of ruimtelijke redenen nodig en mogelijk kan zijn, om de gebieden Hollandse Kust aan de landzijde iets uit te breiden, waarbij moet worden getoetst aan de kernwaarde ‘vrije horizon’. In de ‘Haalbaarheidsstudie windenergie binnen de 12 nautische mijlszone’ (hierna ‘Haalbaarheidsstudie’) is geconstateerd dat landwaartse vergroting van windenergiegebieden alleen bij de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord) haalbaar en verdedigbaar is, omdat het niet leidt tot afname van het deel van de Nederlandse kust waar het vrije uitzicht nog bestaat: HK (zuid en noord) worden immers toch al bebouwd buiten de 12-mijlszone. Daarom is in de Routekaart besloten om deze uitbreiding op korte termijn planologisch mogelijk te maken. Of dit plan inderdaad goedkoper is, wanneer de kosten worden verdisconteerd van de gevolgen voor de kustplaatsen en hun bewoners en toeristen en voor de economische gebruiksfuncties van de Noordzee, is in de studie van Decisio naar regionale economische effecten onderzocht. In deze studie zijn ook de kosten van het bouwen van de gehele taakstelling in IJmuiden-Ver onderzocht. Op basis van deze kennis en het planMER neemt het kabinet hierover in de RSV Aanvulling gebied Hollandse Kust een besluit.</p>

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
	>> 450, 455, 457, 458, 439, 465, 467, 470, 483, 486, 492, 501, 503, 504, 506, 415, 460, 484, 485, 487, 488, 490, 491, 496, 497, 498, 499, 501, 504, 508, 512, 513, 514, 515, 516, 518, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 527, 528, 529		
B	22, 29, 81, 99, 109, 110, 222, 391, 411, 413, 427	Onderzoek uitbreiding naar het westen, met name voor techniek, alternatieve locaties en kosten. Ga na, wat de kosten zijn van plaatsing van windmolens achter de horizon, zodat je ze niet ziet.	Dit voorstel valt buiten de scope van het planMER. De maximale omvang van de gebieden Hollandse Kust is in het planMER voor de RSV Windenergie op Zee onderzocht en de huidige grenzen zijn al geoptimaliseerd ten opzichte van de bestaande scheepvaartroutes. Wel zijn de meerkosten van plaatsen in IJmuiden-Ver onderzocht in de studie naar regionale economische effecten.
B	3, 7, 11, 20, 29, 41, 55, 58, 60, 63, 67, 71, 96, 97, 100, 106, 125, 126, 135, 158, 161, 163, 164, 165, 170, 173, 177, 179, 181, 192, 195, 206, 207, 212, 219, 221, 237, 240, 241, 242, 245, 250, 272, 286, 289, 254, 333, 337, 342, 343, 372, 408, 415, 419, 434, 426, 442, 444, 449, 450, 455, 456, 496, 498, 500, 501, 515	Indieners zijn tegen het bouwen van windmolens binnen 25 kilometer uit de kust, maar niet tegen groene energie. Verder uit de kust is prima, want minder schade voor natuur, economie en cultuur.	De schade van het voorgenomen beleid aan natuur, economie en cultuur wordt in het planMER en de Decisio-studie onderzocht en zal worden meegewogen bij het te nemen besluit.
B	436	Voorkeur voor windenergie binnen de 12-mijlszone, omdat dit verdere schade voor de visserij buiten de 12-mijlszone vermijdt. Binnen de 12-mijlszone vindt visserij vooral plaats binnen 8 mijl uit de kust.	Deze opmerking beschouwt het kabinet als een ondersteuning van de voorgestelde aanpak. Echter, ook de voor- en nadelen voor de verschillende soorten visserij worden nog onderzocht in het planMER.
B	359	Er is onvoldoende onderzoek gedaan naar mogelijke plaatsing van windmolenparken elders in de Noordzee op het Nederlandse deel van het continentaal plat. Dit moet verder onderzocht worden.	Bij de voorbereiding van het eerste Nationale Waterplan en de RSV Windenergie op Zee is reeds onderzocht, welke delen van de Noordzee geschikt zijn voor de grootschalige ontwikkeling van windenergie.
B	269	Heeft u de mogelijkheid betrokken om (voor bouw binnen de 12-mijlszone) een locatie te kiezen die direct aan de landsgrens ligt? Op die manier is de helft van de overlast dan in ieder geval nog voor de burens.	De overweging om een deel van de 'overlast' bij de buurlanden te leggen speelt geen rol bij de locatiekeuzen van het kabinet. Keuzen worden gebaseerd op basis van beschikbare ruimte, afgewogen tegen andere gebruiksfuncties en ecologie, alsook de maatschappelijke kosten en baten van verschillende locaties. Wel zijn langs deze weg in het eerste Nationale Waterplan en de RSV Windenergie op Zee al gebieden aangewezen die liggen tegen de grens met de Belgische en Duitse exclusieve zone op de Noordzee. Het betreft de gebieden 'Borssele' en 'Ten noorden van de Waddeneilanden'. Deze worden als windenergiegebied eerder in gebruik genomen dan de gebieden Hollandse Kust.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
B	352	Hanteer bij het opstellen van het MER en de RSV het afwegingskader en ontwerpproces uit de Beleidsnota Noordzee 2016-2021. De vraag is, of in de voorkeurs-variant gebied noord wel uitvoerbaar is als dit afwegingskader en ontwerpproces in acht worden genomen. In feite is het beter om alleen gebied zuid in het planMER te onderzoeken.	In het planMER vindt een eerste onderzoek plaats naar de gevolgen van een landwaartse uitbreiding van de gebieden van Hollandse Kust. Er is op voorhand geen reden om gebied Hollandse Kust B (= noord) hiervan uit te sluiten vanwege mijnbouwbelangen. In de RSV AHK besluit het kabinet of de aanvulling Hollandse Kust verantwoord is, mede gezien de mogelijkheden voor onderlinge afstemming tussen mijnbouw en windparken. Als de keuze een aanvulling wordt, zal in het onderzoek voor de te nemen 'kavelbesluiten' in goed overleg met de mijnbouwsector een precieze invulling worden gegeven aan die afstemming met behulp van het Afwegingskader Mijnbouw.
B	269	Welke maatstaven worden internationaal aangehouden met betrekking tot windenergie binnen de 12-mijlszone, waarbij ik met name doel op met ons vergelijkbare landen (Denemarken, Duitsland)? Bouwen die ook binnen de 12-mijlszone? Zo ja, op welke plekken?	Er zijn geen internationale maatstaven voor of afspraken over het bouwen van windparken binnen de 12-mijlszone. In andere Noordzeelanden spelen vergelijkbare discussies als in Nederland ten aanzien van dit onderwerp. Ook daar speelt de kostenfactor een belangrijke rol bij de locatie-keuze. Momenteel liggen er zowel in Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Denemarken al veel windparken binnen de territoriale grens van 12 NM. Sommige ook dichterbij dan 10 NM. Zie voor een overzicht: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_offshore_wind_farms_in_the_North_Sea
B	269	Hoe pakt het bouwen binnen de 12-mijlszone uit, in het licht van internationale verdragen tot bescherming van de kust? Heeft u daarbij ook betrokken dat de toename van inbreuk op twee vlakken zal plaatsvinden? Niet alleen zijn de molens veel hoger, zij komen ook nog eens dichterbij.	Er zijn geen internationale verdragen die regels of verplichtingen bevatten met betrekking tot windparken in relatie tot het beschermen van de kust.
B	57	Hoe flexibel zijn de afspraken die minister Kamp heeft gemaakt, als blijkt dat er goedkopere, effectievere en minder zichtbare oplossingen zijn voor het uitvoeren van het Energieakkoord?	De afspraak in het Energieakkoord om in 2023 4.450 MW windenergetisch vermogen op de Noordzee te hebben opgesteld, is gemaakt op grond van een verdeling van het DE-doel van 16% naar de diverse mogelijk bronnen van DE. Er zijn daarbij geen alternatieven in beeld die ook maar bij benadering in staat zijn om de opgave voor windenergie op zee voor 2023 over te nemen. Zie ook par. 2.1.
B	491	Over het beheersgebied van het Centraal Nautisch Beheer Noordzeekanaal (CNB) zijn afspraken gemaakt in het voortraject naar de NRD. De afspraken omtrent de noordgrens van gebied A, welke naar zuidelijke richting wordt opgeschoven, zijn niet in de NRD terug te lezen. Verzoek is, om dit gebied conform afspraken te verkleinen waarmee het onderzoeksgebied voor het planMER kleiner wordt.	De grenzen zullen conform de afspraken in de RSV AHK worden aangepast. De aanpassing betreft een kleine aanpassing aan de noordzijde van gebied HK zuid.
B	428	Bij het berekenen van het totaal benodigde oppervlak dient van een realistische windturbinedichtheid uitgegaan te worden, namelijk 5-6 MW/km ² .	In het planMER zal - waar mogelijk - worden gewerkt met een gemiddelde dichtheid van 6 MW per km ² , onafhankelijk van het type turbine (4 - 10 MW). Deze dichtheid gaat uit van het bruto windgebied. Voor de netto beschikbare ruimte zijn nog meebepalend de corridors voor kabels en leidingen en in de fase van het kavelbesluit de uitkomst van het bodemonderzoek. Hierdoor kan de dichtheid in het bruto windenergiegebied dus nog veranderen.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
B	78	De aangewezen gebieden worden niet efficiënt gebruikt. In de plannen worden standaardplatforms van 700 Mw gebruikt. Met de combinatie van 6 MW/km ² past dan bijvoorbeeld in Borssele slechts 1.400 MW in plaats van 2.064 (344 km ² x 6). Alternatief is betere benutting van de ruimte door toepassing van een hoger geïnstalleerd vermogen per km ² en betere afstemming van de standaard platformgrootte op de beschikbare aangewezen gebieden. Dit is goedkoper en geeft nauwelijks horizonvervuiling. (zie zienswijze voor uitgebreide uitleg, inclusief tekening/kaart)	De inzet van het kabinet is om efficiënt ruimtegebruik te combineren met lage kosten. Het rekenvoorbeeld voor het windenergiegebied Borssele klopt niet, want de gebruikte oppervlakte is bruto-ruimte. Van die ruimte gaat nog van alles af voor onder andere kabels en leidingen en onderhoudszones. Borssele heeft daarom geen ruimte voor een derde platform. Zie het document 'Borssele Wind Farm Zone; wind farm sites I and II (aug. 2015) dat is opgesteld voor het kavelbesluit over Borssele I en II. Dichter bij elkaar is duurder als gevolg van opbrengstverliezen, terwijl de risico's van materiaal-moeheid in de wieken en van aanvaringsslachtoffers bij bepaalde vogelsoorten groter zijn.
B	48	Standaardplatforms lijken als onwrikbaar uitgangspunt te worden genomen; klopt dat?	Ja: standaardplatforms zijn uitgangspunt voor het planMER in verband met de te bereiken kostenreductie. Dit wordt toegelicht in de Routekaart van sept. 2014.
B	352	Nut en noodzaak voor windenergie wordt niet betwijfeld, maar wel de uitbreiding van de reeds aangewezen gebieden. Deze voorzien al in de ruimte om 3.450 MW te realiseren.	Op de redenen waarom deze gebieden moeten worden uitgebreid, is hierboven en in paragraaf 2.2 uitvoerig ingegaan.
B	19	Gebruik bestaande parken om ervaring op te doen en te innoveren.	In het Offshore windpark Egmond is 5 jaar lang een uitvoerig evaluatie-onderzoek uitgevoerd naar zowel de technische als de ecologische aspecten. Ook van ervaringen met andere parken in Nederland en daarbuiten wordt voortdurend geleerd, mede vanwege het streven om de kostprijs van windstroom uit zee met 40% in 10 jaar te verminderen. Waar mogelijk wordt deze kennis ook gebruikt in het planMER. Ook in windenergiegebied Borssele is een extra kavel (V) aangewezen als innovatiekavel.
B	137, 418, 428, 432	Indieners steunen het plan tot aanvulling van de reeds aangewezen gebieden. Eén indiener wenst het kabinet succes met de uitvoering.	Het kabinet waardeert deze steunbetuiging.
B	246, 432	Houd rekening met de zogeffecten van de nieuwe gebieden op de reeds aangewezen gebieden. Deze effecten zijn te voorkomen of te minimaliseren door de afstand te vergroten. Indiener 246 constateert dat uit onderzoek blijkt dat de kracht van de wind afneemt na het passeren van de eerste molen, maar daarover hoor je niets. Hoe zit dit?	Bij de capaciteitsschattingen van zeegebieden wordt bij voorbaat al rekening gehouden met zog-effecten. Daarom wordt in het planMER uitgegaan van opstellingen met een dichtheid van 6 MW/km ² . Dat betekent - afhankelijk van het vermogen van de turbines (4 - 10 MW) - een dichtheid van 0,6 - 1,5 windturbine per km ² . Deze turbines staan dus ongeveer 1 km uit elkaar. Hiermee kan slijtage van het materiaal van de wieken door luchtdrukverschillen worden voorkomen en blijft ook het opbrengstverlies als gevolg van luchtzog zeer beperkt. Het nog verder van elkaar plaatsen van windturbines kost teveel ruimte en de meerkosten van de individuele afvoerkabels zijn hoger dan de productiestijging.
B	9	Gebruik de restruimte uit de PKB Near Shore Windpark voor de plaatsing van extra turbines. Deze ruimte is al aangewezen.	Deze zoekruimte voor het NearShore Windpark bij Egmond is verloren gegaan bij de vergunningverlening en de beleidsformulering over dit park in het eerste Nationale Waterplan. Ook op de locatie van het huidige windpark kunnen niet opnieuw windmolens worden geplaatst.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
B	14	Leg eventueel de windparken aan achter de 'Haakse Dijk' (een ontwerp voor een nieuwe kustlijn in de Noordzee met een luwe binnenzee tussen dijk en bestaande kust) en combineer dat met uitgaans- en feesteilanden. Dan wel een monorail vanaf de kust aanleggen.	Dit voorstel valt buiten de scope van het planMER dat een gebiedsaanwijzing moet ondersteunen waarin tussen 2017 en 2019 grote windparken kunnen worden gebouwd. Van de mogelijkheid om de Nederlandse kustlijn te versterken met een nieuwe dijk/kust in de Noordzee is afgezien in het kabinetsstandpunt over het advies van de Commissie Waterbeheer in de 21e eeuw (2000). Het was veel te duur; versterking van de huidige kust biedt tot het einde van deze eeuw voldoende veiligheid. Dit beleid is vastgelegd in de (eerste) Nota Waterhuishouding.
B	17	Overleg met omwonenden over mogelijke alternatieven.	Er zijn informatie-avonden geweest over de opstelling van de RSV Windenergie op Zee en ook over de nu aan de orde zijnde NRD. Er zullen informatiebijeenkomsten blijven komen in elke fase van de beleidsuitwerking (ontwerp-RSV, kavelbesluiten). Ook de zienswijze-procedure voor dit planMER is een vorm van overleg, aangezien het onmogelijk is om alle omwonenden, laat staan alle belanghebbenden aan een overlegtafel te krijgen.
B	428	In het huidige KEC wordt expliciet aangegeven dat er bij de berekeningen en beoordeling van de effecten van de windenergiegebieden Hollandse Kust geen rekening is gehouden met de uitbreiding van de strook 10-12 mijl uit de kust. Indien hiermee wel rekening wordt gehouden, pakken de effecten wellicht anders uit. Mogelijk heeft dit ook consequenties voor de gekozen uitgangspunten voor het planMER (zoals bandbreedte turbines). Wordt hiermee rekening gehouden door nieuwe KEC-berekeningen te maken en worden deze dan gebruikt als input voor het planMER?	Deze opmerking is juist. Het Kader Ecologie en Cumulatie (KEC) heeft wel gewerkt met de hier te plaatsen aantallen turbines, maar alleen buiten de 12-mijlszone. Daarom worden in de Passende Beoordeling nieuwe berekeningen gemaakt volgens de systematiek van het KEC. Als de aanvullende gebieden zouden worden aangewezen, wordt het KEC dienovereenkomstig aangepast.
B	35	Het is aan de minister om te onderzoeken en aan te geven of er redelijke alternatieve locaties zijn, dat er geen significante effecten optreden op de bescherming van de kust en hoe de schade aan recreatie en vrije horizon zo beperkt mogelijk is. Dit wordt onvoldoende gedaan.	Dit wordt voldoende onderzocht in het planMER. Op basis daarvan kan een goed gemotiveerd besluit worden genomen.
B	24	Een afgewogen oordeel over de voor- en nadelen van de verschillende locaties en wat de gevolgen daarvan zouden kunnen zijn, ontbreekt.	In de Maatschappelijke Kosten-BatenAnalyse van 2014 zijn de voor- en nadelen, zowel in financiële als niet-financiële zin, naast elkaar gezet. Op grond hiervan heeft het kabinet in de Routekaart besloten om de uitbreiding met de strook tussen 10 en 12 NM nader te onderzoeken. Het planMER stelt het kabinet in staat om over de uitbreiding van de windenergiegebieden Hollandse Kust (zuid en noord) een afgewogen en zorgvuldig gemotiveerd definitief oordeel te vellen en bekend te maken. Daarnaast heeft het kabinet een nader onderzoek laten instellen naar de lokale economische effecten (Decisio, februari 2016).

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
B	236	Het kabinet moet de potentie van windparken binnen de 12-mijlszone beter onderzoeken en niet alleen de financiële besparing opsommen. Hierbij moet ingegaan worden op leermomenten van vorige windprojecten. Wat zijn deze leermomenten? Is er sprake van belangenverstrengeling of oneigenlijke overheidssteun?	De potentiële kostenbesparing is reden om te onderzoeken of een territoriale uitbreiding mogelijk is van de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord). In het planMER wordt grondig onderzocht wat de effecten zijn van de bouw van windturbines in deze uitbreidingen. Daarbij wordt ook profijt getrokken van eerdere ervaringen met windparken in zee, zoals die welke zijn verkregen uit het evaluatieprogramma voor het Offshore windpark Egmond en voor het Deense park Horns Rev. De suggestie dat er sprake kan zijn van 'belangenverstrengeling' of 'oneigenlijke overheidssteun' wijst het kabinet van de hand. Het staat iedereen vrij om een bod te doen op een kavel voor een windpark op zee. De goedkoopste aanbieder wint de tender en de zo bespaarde kosten komen iedereen ten goede. Zolang duurzame energiebronnen niet kunnen concurreren met fossiele bronnen, zal een vorm van subsidie noodzakelijk zijn.
B	54	Is er wel genoeg tijd om alternatieven te onderzoeken?	Bij het aanwijzen van windenergiegebieden en het uitgeven van windkavels is er voldoende tijd voor een zorgvuldig proces.
B	8	Indien sprake is van leemtes in kennis, geef dit aan in het MER en ook, hoe hiermee omgegaan wordt.	Het aangeven van leemtes in kennis is een door de Wet milieubeheer verplicht onderdeel van elk milieu-effectrapport.
B	64, 110, 299	Plaats de molens in reeds belaste gebieden, zoals langs snelwegen en op industrieterreinen in plaats van in relatief onbedorven gebieden.	Dit voorstel valt buiten de scope van het planMER. Voor windenergie op land geldt een afzonderlijke doelstelling, namelijk 6.000 MW in 2020. Het kost de verschillende overheidsorganen al veel moeite om deze doelstelling planologisch en vergunningtechnisch mogelijk te maken. Een nog hogere opgave is hier voor de komende jaren dus niet aan de orde.
B	387	Het verwijderen van windpark 'offshore windpark Egmond aan Zee' zou voor het uitzicht vanaf het strand in Egmond veel schelen. De 108 MW van dit sterk verouderd park zouden dan gecompenseerd moet worden dit kan noordelijker of westelijker van het HK b gebied.	Vanuit het gezichtpunt van de landschappelijke beleving van de zee is dit een begrijpelijke opmerking. Maar het Offshore windpark Egmond is zeker niet 'sterk verouderd'. Het park is in 2007 gereed gekomen en de exploitant heeft een vergunning om dit park maximaal 20 jaar te exploiteren. De overheid kan die vergunning niet zomaar intrekken en zal de exploitant dan bovendien schadeloos moeten stellen voor de financiële gevolgen van vroegtijdige afbraak. Wel is bij de ruimtelijke planning en de vergunningverlening vastgelegd dat dit windpark een eenmalige pilot zal zijn, zodat het gebied na de economische levensduur (ook dankzij de sloopplicht) weer vrij van windturbines wordt. Terzijde wordt nog opgemerkt dat sloop van bestaande windturbines in zee de taakstelling uit het Energieakkoord voor windenergie op zee zou ophogen.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
B	1, 404	<p>(1) Dit nieuwe windmolengebied valt mogelijk te combineren met een zogenaamd energieatol, vergelijkbaar met de plannen van de Belgische minister van Economische Zaken.</p> <p>(404) Sla de windenergie op bij een ondiepte in de Noordzee, bijvoorbeeld de Doggersbank, door de aanleg van een bassin met dijken er omheen. Op deze dijken kunnen windmolens geplaatst worden (in plaats van binnen de 12 NM). Daarnaast kan het bassin gebruikt worden voor vis-, schelpdier- en zeewierkwekerijen. De windmolens kunnen zo eenvoudiger onderhouden worden.</p>	<p>Dit voorstel is al eerder onderzocht. Dit heeft ertoe geleid dat in de buurt van het windenergiegebied Borssele in het eerste Nationale Waterplan een locatie is aangewezen voor een opslagbekken. Uit studies hierover is gebleken dat een opslagbekken in de vorm van een 'valmeer' mogelijk is en van de typen grootschalige opslagen de goedkoopste optie is. Niettemin zijn er in de komende jaren nog veel mogelijkheden om overtollige windstroom aan buurlanden te verkopen of in Noorwegen te gebruiken om stuwmeren vol te pompen, waardoor de aanleg van een opslagbekken financieel vooralsnog niet aantrekkelijk is. Dat is zelfs zo, indien 10.000 MW aan windopwekkingsvermogen in Nederland wordt gerealiseerd. Dit staat in de brief van de minister van Economische Zaken aan de Tweede Kamer over grootschalige elektriciteitsopslag (26 febr. 2008).</p>
B	406	Aanlanding van een stroomkabel bij Kijkduin is onwenselijk.	<p>Deze mening valt buiten de scope van het planMER aangezien deze niet gaat over de aanlanding van elektriciteitskabels uit de gebieden Hollandse Kust. TenneT zal plannen voor deze kabels ontwikkelen, waarbij verschillende alternatieve oplossingen worden onderzocht. Bij deze plannen wordt de omgeving betrokken en kunnen ook zienswijzen worden ingediend.</p>
B	432 (NUON)	Omdat in windenergiegebieden ook andere activiteiten plaatsvinden, is het belangrijk een ruim gebied aan te wijzen, zodat het verlies van gebied aan andere activiteiten de capaciteit van het park (350 MW) niet zal verkleinen.	<p>Hiermee wordt uiteraard rekening gehouden. De grenzen van de in het planMER te onderzoeken gebieden zijn bepaald door de beperkingen die daar bij voorbaat optreden, zoals de aanwezigheid van scheepvaartroutes, kabels en buisleidingen.</p>
B	352	Uit de NRD blijkt niet, hoe mijnbouwbelangen meegenomen zijn bij de afweging om de extra gebieden NAX 1 en 2 (gebied B) toe te voegen aan de voorkeursvariant.	<p>Bij deze afweging zijn alle betrokken belangen meegewogen, ook die van de mijnbouw. De concrete uitwerking zal plaatsvinden in het kader van de kavelbesluiten. In het verleden is gebleken, dat maatwerk mogelijk is om de belangen van mijnbouw en windenergie zoveel mogelijk te verenigen. In het NWP2 is een ontwerpproces opgenomen dat samen met de mijnbouwsector is opgesteld. Hierin is vastgelegd, hoe de samenwerking en afstemming tussen windenergie en mijnbouw zal plaatsvinden voorafgaand aan het opstellen van een ontwerp-kavelbesluit. Gezien het benodigde detailniveau voor het maatwerk zal in de RSV geen verdere uitwerking plaatsvinden.</p>
B	435	Indiener verwacht dat bij een deugdelijk uitgevoerde impactstudie een veel ingrijpender effect op het kusttoerisme zal worden vastgesteld. In Denemarken mogen <i>near shore</i> parken om deze reden niet groter zijn dan 200 MW. Waarom gaat Nederland dan wel zo'n waanzinnig risico nemen?	<p>In de studie van Decisio worden de effecten op het kusttoerisme onderzocht. Het kabinet is niet van mening dat met de uitbreiding van de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord) 'een waanzinnig risico' wordt genomen. Op basis van het planMER en het onderzoek van Decisio naar de regionale gevolgen zal het kabinet de effecten op het toerisme afwegen tegen andere belangen.</p>

C. Kosten van andere gebieden

C	40, 41, 44,58, 60, 62, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 88, 89, 90, 95, 97, 112, 135, 152, 158, 159, 161, 163, 164, 165, 168, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 191, 195, 198, 200, 203, 206, 207, 208, 212, 213, 218, 219, 220, 229, 233, 240, 241, 242, 243, 245, 249, 250, 254, 255, 261, 262, 266, 267, 270, 271, 272, 273, 275, 277, 278, 281, 282, 283, 286, 289, 291, 292, 293, 294, 295, 297, 298, 299, 302, 303, 304, 307, 308, 313, 314, 317, 321, 333, 334, 337, 342, 343, 355, 358, 367, 372, 373, 375, 382, 384, 386, 394, 396, 398, 399, 196, 403, 408, 412, 414, 420, 424, 429, 442, 444, 445, 446, 447, 449, 450, 457, 460, 466, 467, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 490, 491, 497, 498, 501, 504, 506, 511, 515, 520, 521, 522, 524, 527, 528	Onderbouw de stelling dat gebieden verder op zee duurder zijn en dat een gecoördineerde netaansluiting goedkoper is. Onderbouw de kosten met ervaringscijfers. Geef een nadere onderbouwing van de totale meerkosten van het verder uit de kust plaatsen van de windparken en hoe dit is opgebouwd (ordegrootheid 1,2 miljard).	Dit valt buiten de scope van het planMER. De kosten van de bouw van windmolens in IJmuiden-Ver en in Hollandse Kust C, D en E ten opzichte van die in Hollandse Kust (zuid en noord) zijn al goed uitgezocht. Daarbij zijn ook de kosten van de aanlandingskabels betrokken. In de 'Haalbaarheidsstudie' zijn de kosten onderzocht van het bouwen van windturbines in de zone tussen 3 en 12 NM langs de gehele Nederlandse kust ten opzichte van de kosten in verder weg gelegen gebieden. Ook is een MKBA opgesteld. Daarnaast is globaal verkend of andere belangen op zee hierdoor worden benadeeld. De RSV Windenergie op Zee is samen met de Haalbaarheidsstudie windenergie binnen de 12-mijlszone en de Routekaart aan de Tweede Kamer aangeboden. Deze heeft ingestemd met de keuze van de Routekaart om de aanwijzing van de aanvullingen van de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord) breed te onderzoeken in een planMER. Nu is van belang voor indieners dat de windenergiegebieden Hollandse Kust C en IJmuiden-Ver onderdeel zijn van het nul-alternatief. Het is in deze onderzoekfase, dat allerlei andere belangen en de effecten erop door windturbines in het nul-alternatief en in de Aanvullingen Hollandse Kust kwalitatief of zo mogelijk kwantitatief worden onderzocht. In het onderzoek door Decisio naar de regionaal economische effecten worden opnieuw en meer in detail de kosten van de verschillende alternatieven berekend ten behoeve van de definitieve besluitvorming.
C	30, 44, 409	Een onderzoek naar wat burgers eventueel zelf financieel willen bijdragen aan de bekostiging van duurzame energie ontbreekt. Daaruit zal blijken dat er prioriteit wordt gegeven aan IJmuiden-Ver in plaats van dichterbij de kust. Bijvoorbeeld zoals in Duitsland gebeurt met een toeslag op de energierekening. Nederlanders zijn vast bereid iets extra's te betalen, zodat de parken ver weg kunnen worden gezet.	Dit onderzoek valt buiten de scope van het planMER. In Nederland betaalt de burger mee aan de opwekking van duurzame energie via een heffing. Omdat het kabinet deze kosten voor de burger zo laag mogelijk wil houden, heeft het bouwen verder weg thans niet de voorkeur.
C	48	In de NRD staat: "de inzet is een beperkt aantal grote windparken die worden aangesloten op het elektriciteitsnet via standaardplatforms met een capaciteit van 700 Mw. Dat is goedkoper..." Dan wat? "De twee aangewezen gebieden Hollandse Kust (A en B) zijn goedkoper dan gebieden verder op zee." In welke zin zijn ze goedkoper?	Het voorkeursalternatief heeft betrekking op de bouw van twee windparken van 700 MW in Hollandse Kust (zuid)+Aanvulling en 1 park van 700 MW in Hollandse Kust (noord)+Aanvulling. Aanleg van parken met deze omvang is goedkoper dan de bouw van kleinere windparken in de kavels van de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord) zonder uitbreidingen en met 'radiale aansluitingen' op het landelijke transportnet en het is ook goedkoper dan bouwen in verder weg gelegen windenergiegebieden.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
C	48, 70, 92, 249, 269, 401	De keuze dichter bij de kust bouwen is alleen gebaseerd op kostenoverwegingen. Dat is een erg smalle basis voor besluitvorming. Of houdt u ook rekening met minder in geld uit te drukken elementen? Het behoud van een vrije kustlijn zou zwaarder moeten wegen. Kies niet altijd voor de goedkoopste oplossing. 'Penny wise, pound foolish'.	Het voorkeuralternatief is gebaseerd op de kosten en effecten op andere belangen zoals die zijn onderzocht in de Haalbaarheidsstudie 12 NM. De bevindingen van de Haalbaarheidsstudie zijn destijds al besproken met de stakeholders. Nu is een planMER aan de orde waarin de relevante aspecten diepgaander worden onderzocht, ook aspecten die moeilijk te beprijzen zijn, zoals vrij uitzicht op zee. In de RSV beoordeelt het kabinet al deze aspecten en de beïnvloeding ervan door windturbines en maakt het een gemotiveerde afweging. Hierop kan opnieuw zienswijze worden ingediend, waarna het kabinet een definitief besluit zal nemen.
C	386, 313, 487, 488	Lever een nadere onderbouwing van de gebruikte cijfers en waarom deze afwijken van de bij de gemeenten bekende onderzoeken.	Dit valt buiten de scope van de MER. In het onderzoek naar de regionale economisch effecten van windparken voor de Hollandse Kust (Decisio, 2016) is wel gekeken naar de reeds uitgevoerde onderzoeken. De gebruikte cijfers worden voorzien van een bronvermelding.
C	82, 105, 106, 109, 111, 115, 119, 120, 125, 126, 130, 133, 134, 135, 136, 139, 144, 145, 147, 238, 251, 263, 264, 268, 284, 296, 300, 324, 359, 452, 523	Er worden veel aannames gedaan in 'de structuurvisie' die niet met ervaringscijfers worden onderbouwd. Nadere onderbouwing van de kosten met ervaringscijfers en uitsplitsing naar de verschillende onderdelen waaruit de kosten bestaan, is nodig. Dan kan ook de afweging voor het alternatief van het plaatsen van het windmolenpark naar IJmuiden-Ver worden gemaakt. En behalve IJmuiden-Ver is er nog meer ruimte in de exclusieve economische zone van NL.	Allereerst moet worden vastgesteld dat de bouw van alle benodigde windturbines in het gebied IJmuiden-Ver op dit moment geen redelijkerwijze in beschouwing te nemen alternatief voor het planMER is, omdat andere reeds aangewezen windenergiegebieden goedkoper zijn. Wel is een deel van de capaciteit van IJmuiden-Ver opgenomen in het nul-alternatief. Ook worden in het planMER en het regionaal-economisch onderzoek van Decisio allerlei effecten van de bouw van windturbines in de Aanvullingsgebieden voor Hollandse Kust (zuid en noord) grondig onderzocht. In het regionaal-economische onderzoek is dat ook gebeurd voor de optie waarin de gehele opgave in IJmuiden-Ver wordt gebouwd. Voor zover mogelijk zijn die effecten in kosten en baten uitgedrukt.
C	258, 338	Indieners vinden windmolens te duur. Een uitwerking van haalbaarheid zonder subsidie van de aanleg en onderhoud van het molenpark ontbreekt.	Investerings in windmolens zijn inderdaad hoog, waardoor de kostprijs van opgewekte stroom thans nog niet kan concurreren met stroom uit fossiele brandstoffen. Daardoor zullen particuliere beleggers en energiemaatschappijen niet zomaar voor zulke investeringen kiezen. De SDE+-subsidie stimuleert zulke marktpartijen om wel in duurzame energie te investeren en zo bij te dragen aan de reductie van de CO ₂ -uitstoot.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
C	115, 117, 214, 274, 339, 347, 380, 496	<p>Vergelijk de kosten van gebieden A en B met gebied F (Ijmuiden-Ver), ook op de onderdelen bouwkosten en onderhoud. Ijmuiden-Ver is vermoedelijk goedkoper. Gebied F (Ijmuiden-Ver) is 1 samenhangend gebied en gebieden A en B zijn 2 samenhangende gebieden. Bij gebieden A en B kunnen daarom de onderhoudskosten hoger zijn dan bij gebied F. Extra bonus is, dat gebied F voor de toekomst nog meer molens kan bevatten, waarbij geprofiteerd kan worden van de al aanwezige molens/investeringen in dit gebied.</p> <p>Enkele indieners benadrukken dat zij de informatie missen, om de vergelijking te kunnen maken tussen Hollandse Kust en Ijmuiden-Ver, en dat zij menen dat Ijmuiden-Ver alle ruimte biedt voor het plaatsen van windmolens en dat deze kunnen worden geplaatst zonder verlies van tijd, waarbij er gebruik kan worden gemaakt van het Europees netwerk. De windopbrengst op die locatie schijnt ook hoger te zijn</p>	<p>Dit voorstel valt buiten de scope van het planMER omdat het gebied Ijmuiden-Ver voor de bouw van de totale opgave aan windmolenparken in de komende 5 jaar geen doelmatig alternatief is. Dat is gebleken bij de MKBA voor de Haalbaarheidsstudie (2014). De bouw van de gehele opgave in Ijmuiden-Ver wordt wel met de bouw in Hollandse Kust vergeleken in de studie naar de regionale economische effecten (Decisio, 2016).</p> <p>Indieners suggereren dat is onderschat wat de voordelen zijn van (1) de mogelijk grotere omvang van een windpark in Ijmuiden-Ver die leidt tot relatief lagere onderhoudskosten en (2) van de voordelen van de vroegtijdige ontwikkeling van Ijmuiden-Ver bij een latere uitbouw van het windenergetisch vermogen hier. Het kabinet meent dat deze aspecten al zijn beoordeeld en dat onderhoud op grotere afstand altijd duurder is vanwege de grotere afstand en het kleinere aantal werkbare dagen (vanwege weersomstandigheden).</p> <p>Deze meerkosten worden maar zeer ten dele gecompenseerd door hogere stroomopbrengsten vanwege een beter windklimaat. In de tot dusver door ECN uitgevoerde berekeningen zijn de meeropbrengsten van bouwen in Ijmuiden-Ver echter wel meegerekend.</p> <p>Over het Europese netwerk van elektriciteitskabels tussen landen zijn nog geen concrete besluiten genomen die een andere strategie mogelijk maken. Bovendien is niet duidelijk hoe die tot een kostenbesparing kunnen leiden.</p>
C	408, 435, 504	Aangeven in een kosten-batenanalyse wat het rendement is van het plaatsen van windmolens op de locatie Ijmuiden-Ver ten opzichte van van de locaties 18,5 km uit de kust.	In het Decisio-rapport over de regionale economische gevolgen is nagegaan wat de kosten en baten zijn van de verschillende locaties.
C	322	Vraag: houdt economische argumentatie wel stand. De meerkosten van de investering kunnen immers over de afnemers worden verdeeld over kortere of langere tijd. De vraag zou dan ook aan de toekomstige afnemers van windenergie voorgelegd moeten worden of zij bereid zijn om iets meer voor energie te betalen in verband met de meerkosten van de investering ver in zee.	Deze opmerking valt buiten de scope van het planMER. De rijksoverheid heeft alleen zicht op de meerkosten voor de SDE+-subsidie en voor de aanleg van aanlandingskabels door TenneT. Hoe de investeringskosten van de bouwer worden afgeschreven en terugverdiend is een keuze van de investeerders die in een vrije elektriciteitsmarkt niet van invloed zal zijn op de verkoopprijs van windstroom. De vraag, welke meerprijs toekomstige afnemers willen betalen zal niet nader in het kader van het planMER worden onderzocht.
C	36, 99, 151, 169, 184, 197, 288, 404, 407, 408	Wie is verantwoordelijk voor onderhoud van de molens? Over 10-15 jaar is er waarschijnlijk groot onderhoud nodig, dat veel kosten met zich meebrengt. Als de kosten erg hoog zijn, wordt dan afgezien van onderhoud en de molens ontmanteld? Wat gebeurt er als ze niet meer rendabel zijn of kapot? Wie breekt ze weer af als dat nodig is?	Bedrijven die een windpark aanleggen, zijn gehouden aan de voorwaarden in het kavelbesluit, waaronder een opruimplicht na afloop van de bedrijfsperiode, waarvoor een bankgarantie moet worden afgegeven. Ook het onderhoud aan de turbines is een verantwoordelijkheid van het bedrijf dat eigenaar/exploitant is. Eigenaars en leveranciers van windturbines (op zee en op land) voeren jaarlijks enkele malen onderhoud uit aan de turbines, teneinde de opbrengst te optimaliseren en calamiteiten te voorkomen. De rijksoverheid ziet daarbij toe op de naleving van de voorwaarden uit het kavelbesluit.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
C	48, 122	Zoek de samenwerking met onze burens (België, Duitsland, Engeland) om grotere, gecentraliseerde locaties te ontwikkelen en hierbij gebruik maken van elkaars infrastructuur voor de aanlanding van stroom. Daarmee worden kosten bespaard en de vraag beter bediend. Synergie en 'cross-border' passen beter in een grootschalige aanpak in Europees verband. We moeten naar een internationale aanpak uiteindelijk om de transitie naar duurzame energie succesvol te maken.	Dit voorstel valt buiten de scope van het planMER. In het kader van het Nederlandse voorzitterschap van de EU is in juni 2016 een verklaring tot stand gebracht tussen lidstaten over betere samenwerking tussen landen over windenergie op de Noord Zee. Doelstelling hiervan is door samenwerking de uitrol van windenergie en het realiseren van kostenbesparingen te stimuleren.
C	396, 409	Bundel Europees gezien de krachten om langs alle Europese (kust)landen zoveel mogelijk windmolens te plaatsen maar wel uit de gezichtszone van de Europese kustgebieden en op zo'n manier dat de overige Europese landen hier ook profijt van kunnen hebben. De financiële middelen hiervoor komen uit Brussel.	Ook dit voorstel valt buiten de scope van het planMER. In het verlengde van de vorige reactie merkt het kabinet op, dat het Energieakkoord op dit moment de nationale uitwerking bepaalt van de uitbouw van windenergie op de Noordzee. Anders bereikt Nederland het DE-doel van 16% niet. Op langere termijn komen ook verder in de Noordzee gelegen gebieden in (financieel) beeld voor de bouw van windparken. De meeste landen rond de Noordzee hebben hiervoor al gebieden aangewezen die hiervoor geschikt zijn. Vanwege de ligging van scheepvaartroutes en natuurgebieden sluiten deze windenergiegebieden niet altijd goed op elkaar aan. Een EU-subsidie voor windstroom die op zee is opgewekt, is er niet. Plaatsing uit het zicht leidt altijd tot hogere kosten, ongeacht door wie het project wordt gefinancierd. Eventuele financiering door de EU leidt tot hogere kosten voor de lidstaten. Dit neemt niet weg dat de samenwerking met andere landen wordt geïntensiveerd (zie voorgaand antwoord).
C	285	Mochten de windmolens komen, doe dit dan met bewezen technologie, anders hebben we weer een (nog duurder) Fyra schandaal.	Marktpartijen zijn verantwoordelijk voor de keuze van het type windturbine voor windparken op zee. Omdat juist windturbines op zee een lage onderhoudsbehoefte moeten hebben, zal voorspelbaar worden gekozen voor windturbines die hun kwaliteiten al hebben bewezen. Bij de vergunningverlening wordt minimaal geëist dat de toegepaste turbines gecertificeerd zijn.
C	48, 51, 57, 64, 81, 94, 112, 280	Er vinden veel ontwikkelingen en innovaties plaats op het gebied van windenergie die het opwekken van energie goedkoper maken. Neem deze nieuwe technieken mee. Bouwen binnen 12-mijlszone is dan wellicht niet meer nodig. Deze zitten nu niet in de analyse.	Deze innovaties zijn al verdisconteerd in het Energieakkoord in de vorm van een aanname van een kostenreductie van 40% per kWh. Maar ook onder deze aanname is de 12-mijlszone nodig om voor 2020 te kunnen beginnen met de bouw van windturbines in de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord) tegen aanvaardbare SDE+-kosten. Eventuele innovaties hebben geen invloed op de verhouding van de kosten voor aanleg nabij de kust of ver op zee. Met name de grotere afstand en in mindere mate de toenemende diepte maken de verder weggelegen locaties duurder.
C	433	Het is van belang de dichtheid van de parken niet te hoog te maken, anders wordt een windpark minder efficiënt en gaan de kosten per geproduceerde kWh omhoog.	Deze opmerking is juist. Daarom wordt bij het aanwijzen van gebieden gestreefd naar windparken met een dichtheid van 6 MW/km ² .
C	432	Vanuit het oogpunt van betaalbaarheid van windenergie op zee verdienen locaties dichterbij de voorkeur. Dit komt onder andere doordat de fundatiekosten van windparken verder op zee hoger zijn en het onderhoud plaatsvindt vanaf onderhoudsplatforms op zee in plaats van vanuit havens. Geen voorkeur voor binnen de 12 NM, omdat de verschillen tussen de reeds aangewezen gebieden en binnen de 12 NM verwaarloosbaar zijn.	Het kabinet erkent dat er geen grote kostenverschillen zijn tussen windparken net binnen of net buiten de 12-mijlszone. Echter, zonder de benutting van de stroken tussen de 10 en 12 NM kan de relatief goedkope ruimte rond de 12-mijlsgrens minder goed worden benut, omdat er minder eenheden van 700 MW te bouwen zijn.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
C	83	Verhoog de capaciteit van windmolens door golfslaggeneratoren toe te voegen aan de molens, zodat op hetzelfde grid capaciteitswinst van zo'n 10% te behalen is. Hierdoor vergroot de efficiency op hetzelfde oppervlak. Bovendien leveren golfslaggeneratoren geen horizonvervuiling op. Neem dit op in de tenders voor de parken. (zie zienswijze voor uitgebreide uitleg)	In beginsel is meervoudig ruimtegebruik in windparken het onderzoeken waard en wellicht is deze combinatie mogelijk. De Gebiedsagenda Noordzee 2050 bevat hiervoor de onderzoeksagenda. Maar onderzoek op dit punt valt niet binnen de scope van het planMER. Het is niet de verwachting dat deze opties al binnen de scope van het Energieakkoord een significante bijdrage kunnen leveren.

D. Natuur

D	389, 406	Onderzoek het effect op de Natura 2000-gebieden bij Den Haag: Meijndel en Berkheide, Westduinpark, Solleveld	In het planMER/PB wordt onderzocht welke gevolgen deze natuurgebieden van windparken kunnen ondervinden en hoe de alternatieven hierin verschillen.
D	415	Onderzoek de effecten op flora en fauna, met name bijzonder beschermde diersoorten zoals meeuwen, zowel tijdens de bouw en op de lange termijn.	In het planMER/PB wordt nauwgezet nagegaan welke groepen en soorten planten en dieren kunnen worden beïnvloed door bouw en in gebruik hebben van windparken in Hollandse Kust (zuid en noord) en de aanvullingen. Bijzondere aandacht gaat uit naar vissen, zeezoogdieren (walvissen en zeeroofdieren) en vogels. Bij die laatste wordt gekeken naar doortrekkende en foeragerende soorten vogels en in het bijzonder naar vogels waarvoor een instandhoudingsdoel geldt, zoals bijvoorbeeld de kleine mantelmeeuw. In alle gevallen waarbij effecten van verschillende windparken op soorten of soortgroepen kunnen optreden, wordt het KEC uit het NWP2 toegepast.
D	25, 64, 160, 402, 409	Er treedt schade op aan de natuur: Vogels worden onthoofd door de draaiende wieken, vissen raken gedesoriënteerd door de trillingen, vogels door de knipperlichten. Hoe wordt de trek van vogels beschermd?	In het planMER zullen de effecten op vogels en vissen grondig worden onderzocht en er worden - indien nodig - mitigerende maatregelen uitgewerkt.
D	214	Over de effecten op de natuur werd slechts 1 alinea vermeld tijdens de presentatie. Er wordt een Passende Beoordeling gemaakt, blijkbaar ontbreekt een gedegen onderzoek.	De genoemde presentatie stond aan het begin van de zienswijzeprocedure over de NRD voor het planMER. Die presentatie was bedoeld om burgers in de regio te informeren over het voornemen van de rijksoverheid om extra windenergiegebieden aan te wijzen. Als daarbij meer aandacht is besteed aan onderwerpen zoals nut & noodzaak en zichtbaarheid en toerisme, wil dit niet zeggen dat de natuur in het planMER onderbelicht zal blijven. Natuur is standaardonderdeel van een m.e.r.-procedure en daaraan worden hoge eisen gesteld. De EU-Habitatrichtlijn schrijft daarover voor, dat als een negatief effect op een instandhoudingsdoel van een Natura 2000-gebied niet kan worden uitgesloten, dat dan een zogenaamde Passende Beoordeling moet worden uitgevoerd. Dit is geen indicatie voor ontbrekend onderzoek, maar de normale procedure.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
D	314	Natuur is kostbaar en kwetsbaar. Wat te denken van de invloed van het doorslaan van de verschillende luchtlagen op het weer, de invloed van aluminium (en andere stoffen) in de coating op de bases van de windmolens qua vervuiling van het zeewater? Treden er magnetische effecten op op het weer, de fauna en flora van de zee en de vogels? Wat ik mis is het respect voor de weinige onaangetaste natuur dichtbij die er nog over is.	De mogelijke effecten van windparken op de zeewaterkwaliteit en op flora en fauna worden allemaal onderzocht in het planMER. Nederland heeft een volwaardige natuurbeschermingswetgeving, waaraan men zich bij de aanleg van windparken ook dient te houden. Wel benadrukt het kabinet dat de Noordzee door mensen op allerlei manieren intensief wordt gebruikt. Met het NWP2 en het Integraal Beheerplan Noordzee 2016-2021 geeft het kabinet aan, hoe deze gebruiksfuncties op een verantwoorde manier passen in de Noordzee als natuurgebied.

E. Water en bodem

E	34	Is de stroming van het water meegenomen in het onderzoek waar de molens te plaatsen?	Dit aspect is reeds onderzocht ten behoeve van de RSV Windenergie op Zee (2014). Windparken hebben geen invloed op de stroming van het zeewater op regionaal niveau.
E	244	Wat zijn de gevolgen van het plaatsen van molens op de zeebodem?	De effecten van windturbines in de drie alternatieve (combinaties van) windenergiegebieden op de zeebodem en indirect op het kustfundament en het bodemleven worden in beeld gebracht in het planMER.

F. Milieu en gezondheid

F	2, 204	De productie van windmolens, met name het gebruik van de grondstof neodymium, ontbreekt in de MER. Het winnen van neodymium kan voor aanzienlijke milieuschade zorgen. Weegt dit op tegen vermindering van afhankelijkheid van fossiele brandstoffen?	Neodymium wordt wel gebruikt in de magneten die in de generatoren van windturbines zitten. Het in het planMER beschrijven van de effecten van de winning van neodymium is niet voorzien, evenmin als die van de winning van andere metalen. Het veroorzaakt namelijk geen verschil in beoordeling van de alternatieven. Op de kritiek dat windturbines niet duurzaam zijn vanwege het gebruik van neodymium, reageert het kabinet in thema A.
F	222, 391, 334	Onderzoek effecten op milieu en ecologie van de Noordzee.	In dit onderzoek is voorzien (zie ook de NRD), aangezien het de kern vormt van de wettelijke plicht tot milieu-effectrapportage. Omdat het een planMER betreft worden de effecten op een deel van de te onderzoeken aspecten kwalitatief beschreven.
F	76, 415	76) Windenergie alleen zonder horizonvervuiling en geluidsoverlast. (415) Onderzoek wat de geluidseffecten zijn van de windmolens voor de kustbewoners. Boven water draagt geluid ver.	Geluidsoverlast is er niet, want het geluid draagt geen 18 km ver tot op de kust. Horizonvervuiling wordt behandeld bij thema G 'Zicht en Beleving'. De effecten op zicht worden in beeld gebracht met een visualisatie-tool en het aanvullend belevingsonderzoek van Motivaction. In de RSV Aanvulling gebied Hollandse Kust vindt over alle effecten een politieke afweging plaats.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
F	166	Zijn de veranderende weersomstandigheden meegenomen in de afweging?	Aannemende dat indiener bedoelt, of rekening zal worden gehouden met de klimaatverandering waarbij vaker storm optreedt, luidt het antwoord dat dit niet wordt onderzocht in het planMER. Windturbines moeten samen met andere duurzame opwekkers van energie er voor zorgen dat het klimaat niet nog sterker verandert. Als het te hard waait worden voor windturbines veiligheidsmaatregelen genomen, zoals het terugregelen of stilzetten van de wieken. Mocht indiener bedoelen, dat windturbines het weer kunnen veranderen, dan wordt verwezen naar de volgende reactie.
F	400, 214	Wat zijn de effecten van windmolens op het weer? Het schijnt dat windmolens op open water bijvoorbeeld windhozen kunnen veroorzaken. Gaat het straks meer waaien en regenen aan de kust, zoals eerder in een wetenschappelijk tijdschrift heeft gestaan?	Volgens de NRD zal in het planMER niet worden gekeken naar weersverandering op het land door windparken op zee, zoals meer regenval. Dit alleen al, omdat er geen verschillen zullen zijn tussen de alternatieven. Wel wordt in het planMER beschreven welk effect windturbines hebben op de windkracht (achter het park ontstaat een luwer gebied) en wat dit betekent voor de golven en de opwoeling van sediment, en indirect voor sedimentverplaatsing en vertroebeling van de waterkolom.
F	404	Is er een risicoanalyse gemaakt voor welke locatie de risico's voor rampen met bij voorbeeld olietankers het kleinst is?	In het planMER wordt onderzocht of de alternatieven verschillende gevolgen hebben voor de scheepvaartveiligheid. Belangrijk hierbij is echter, dat olietankers ten westen varen van de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord). Tussen scheepvaartroute en windenergiegebieden ligt een brede obstakelvrije zone. Ook waar de IJgeul ligt, zijn er rond de windenergiegebieden dergelijke zones aangewezen. Zie voor scheepvaart ook de thema's K en L.
F	389, 390	Onderzoek het effect van elektromagnetische straling op de gezondheid van omwonenden van aanlandingspunt. Overweeg bij mogelijke schadelijke effecten het aanlandingspunt niet in stedelijk gebied te plaatsen.	Onderzoek aan de elektromagnetisch veldsterkte (EMV) van hoogspanningskabels valt buiten de scope van dit planMER, aangezien in de RSV Aanvulling gebied Hollandse Kust geen besluiten worden genomen over aanlandingskabels. Het punt is wel relevant voor de tracéprocedure voor de kabels. Overigens zij opgemerkt dat er voor de planning van nieuwe hoogspanningsverbindingen boven of onder de grond veiligheidsafstanden tot woningen in acht moeten worden genomen.
F	412, 505	Heeft het rijk een beeld van het negatieve effect op de maatschappelijke gezondheid? En kunt u aangeven wat het negatieve financiële effect is op de kosten van onze gezondheidszorg?	Voor windparken op een afstand van 18,5 km uit de kust zijn dergelijke effecten niet bekend.

G. Zicht en beleving

G	222, 389, 391	Onderzoek effecten op zicht en beleving en op beeld en open zeelandschap. Maak daarbij gebruik van de nieuwste inzichten en gegevens.	Deze effecten worden in het planMER onderzocht en beschreven en voor de drie alternatieven vergeleken. Daarbij wordt van de best-beschikbare kennis gebruik gemaakt. Ook is onafhankelijk van het planMER een visualisatie-tool ontwikkeld die interactief kan worden gebruikt. Aanvullend op het MER heeft het kabinet besloten nog een extra belevingsonderzoek te laten doen door Motivaciton.
G	3, 4, 5, 7, 20, 22, 23, 25, 31, 35, 36, 40, 41, 42, 44, 46, 47, 51, 53, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 75, 77, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 93, 92, 95, 96, 97, 99, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 114, 116, 120, 123, 124, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 144, 145, 148, 149, 150, 151, 152, 155, 157, 158, 159, 161, 173, 174, 175, 182, 184, 185, 186, 187, 189, 195, 206, 207, 208, 210, 212, 214, 217, 218, 219, 229, 232, 235, 240, 241, 245, 249, 250, 251, 253, 254, 256, 259, 262, 264, 266, 267, 268, 276, 280, 284, 286, 289, 290, 295, 296, 297, 306, 310, 312, 314, 317, 318, 319, 320, 323, 324, 326, 328, 331, 332, 333, 338, 340, 342, 343, 344, 347, 348, 349, 350, 351, 355, 357, 359, 362, 374, 378, 380, 381, 393, 395, 399, 405, 407, 410, 411, 413, 415, 417, 423, 427, 429, 430, 437, 441, 443, 444, 447, 448, 450, 455, 457, 460, 461, 462, 463, 468, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 496, 499, 503, 504, 506, 511, 514, 516, 518, 519, 522, 523, 525, 528, 529	Een windmolenpark zo dichtbij de kust met zulke hoge molens heeft grote gevolgen voor het beeld van de ondergaande zon langs de kust, het welbevinden van toeristen en bewoners, en het gevoel van vrijheid. Het is horizonvervuiling. Mensen maken zich hier zorgen over. Dit punt is nu nog onderbelicht.	Het kabinet erkent dat zichtbaarheid van de windturbines in de aangewezen en mogelijk aanvullend aan te wijzen windenergiegebieden de beleving van het uitzicht op de Noordzee en de horizon negatief kan beïnvloeden. En ook dat dit als een verslechtering van het uitzicht zal worden beleefd door veel mensen die vertrouwd zijn met het uitzicht van vóór de bouw van windpark Luchterduinen. Anderzijds merkt het kabinet op, dat windturbines wel ergens in Nederland moeten komen (gezien de DE-doelstelling) en dat ze overall een invloed op het landschap hebben die door een deel van de omwonenden negatief wordt gewaardeerd. Dit is één van de belangrijkste redenen dat windparken grootschalig worden ontwikkeld waar dit mogelijk is, op land, maar ook op zee. Daarmee blijven er ook gebieden over, waar windturbines niet of minder zichtbaar zijn. Ook is van belang in te zien dat al harde besluiten zijn genomen over de aanwijzing van de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord), waardoor de discussie over de vrije horizon zich nu zou moeten toespitsen op de effecten hierop van de twee aanvullende gebieden. Deze effecten zullen zo grondig mogelijk worden beschreven in het planMER, waarbij gebruik wordt gemaakt van de beste simulatietechnieken en van alle thans beschikbare onderzoeken over de beleving van windturbines door bewoners en bezoekers van de kust.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
G	88, 102, 113, 120, 123, 125, 126, 130, 134, 135, 136, 139, 144, 145, 158, 161, 173, 174, 175, 195, 200, 203, 206, 207, 212, 219, 240, 241, 245, 250, 254, 267, 272, 286, 289, 296, 297, 307, 314, 317, 321, 333, 337, 342, 358, 373, 377, 379, 399, 415, 419, 429, 444, 450, 470, 501, 515	De zee is een prachtig en ongerept natuurlandschap met weergalozes zonsopgangen; daar plaats je geen windmolens. Vinden de natuur- en milieuorganisaties dit werkelijk een goed idee? Zijn ze wel betrokken geweest bij de plannen?	De grote natuur- en milieuorganisaties hebben het Energieakkoord ondertekend en zijn een voorstander van windenergie op zee. De effecten op natuur worden nauwkeurig in beeld gebracht in het planMER. Natuur- en milieuorganisaties zijn betrokken bij de aanpak van het natuuronderzoek.
G	325	Een mogelijke aantasting van het ongerepte Noordzeelandschap door het dichtbij onder de Hollandse kust plaatsen van grote windmolenparken ervaar ik als de zoveelste aanslag op de natuur in Nederland.	De vraag is nu aan de orde in welke mate er ruimte voor nieuwe windenergiegebieden. Uiteindelijk is met de energietransitie ook een groot natuurbelang gediend, omdat klimaatverandering een zeer groot effect kan hebben op de Nederlandse droge en natte natuur. Voor de duidelijkheid zij nog opgemerkt, dat uit thema D (Natuur) blijkt dat natuur als zodanig ook wordt onderzocht, maar dat hieruit blijkt dat geen 'aanslag' valt te verwachten.
G	6, 12, 16, 21, 28, 86, 110, 151, 158, 199	Laat de ongerepte natuur (op zee) met rust; houdt de kustlijn onbedorven, en zoek naar andere alternatieven.	Dit voorstel valt buiten de scope van het planMER omdat al windenergiegebieden HK (zuid en noord) zijn aangewezen. Voor het thema 'Natuur' zij verwezen naar thema D.
G	24, 25, 57, 62, 70, 73, 88, 97, 106, 112, 113, 125, 126, 129, 131, 134, 135, 136, 139, 140, 144, 158, 161, 163, 164, 170, 173, 176, 195, 206, 207, 209, 212, 217, 219, 240, 241, 244, 245, 249, 251, 262, 264, 267, 268, 273, 276, 284, 286, 289, 314, 317, 324, 333, 334, 337, 351, 355, 369, 373, 374, 375, 379, 397, 411, 444, 448, 450, 457, 460, 499, 501, 516, 518, 520, 521, 522, 523	Zorgen om hekwerk aan molens, gevoel van opsluiting, dus niet molens geclusterd op zichtafstand van de kust.	Het kabinet heeft er voor gekozen om windmolens zoveel mogelijk te clusteren en daardoor andere gebieden (zoals de Voordelta en de Wadden) te vrijwaren van windmolens.
G	61	In tabel 3.1 komen burgers slechts zijdelings aan bod bij het laatste punt beleving. Daarbij wordt zonder argumenten niet een kwantitatieve beoordeling maar slechts een kwalitatieve beoordeling aangekondigd. Methode en criteria worden niet vermeld.	Beleving van het uitzicht op zee zal een belangrijk onderwerp in het planMER zijn. Het aantal zinnen of woorden in de NRD is niet maatgevend voor het belang van een te onderzoeken aspect. De zichtbaarheid van windparken wordt aan de hand van kwantitatieve criteria in kaart gebracht. Op basis daarvan en van beschikbaar belevingsonderzoek wordt een inschatting gemaakt van de effecten. De gebruikte methode en criteria zullen worden toegelicht in het planMER.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
G	41, 88, 97, 113, 125, 126, 130, 134, 135, 136, 139, 144, 145, 158, 161, 163, 164, 170, 173, 188, 195, 206, 207, 212, 219, 220, 240, 241, 244, 245, 254, 267, 286, 289, 314, 317, 321, 333, 341, 342, 377, 379, 399, 444, 450, 463, 497, 501	Absolute duisternis is een van de kenmerken van de kust. Door honderden verlichte windmolens wordt die absolute duisternis voor eens en voor altijd verpest.	Daarover zal het kabinet nu niets besluiten in de RSV AHK. Bij de verdere uitwerking van de invulling van deze windenergiegebieden met turbines ter voorbereiding van kavelbesluiten zal hieraan aandacht worden besteed. De verlichting ten behoeve van de luchtvaartveiligheid waaraan onder andere windturbines moeten voldoen, zijn vastgelegd in specifieke regelgeving. Naar aanleiding van onderzoek dat hier recent naar is verricht, is het kabinet voornemens om deze regelgeving zodanig aan te passen dat het mogelijk wordt de verlichting van windturbines meer te dimmen naarmate het zicht beter is, zodat dit minder effect heeft op de omgeving.
G	91, 415	Te weinig aandacht voor de beleving van de burger. Niet alleen de toeristensector, maar ook van mensen die aan het strand wonen of er verkeren.	In het planMER zal juist veel aandacht worden besteed aan zicht en beleving van de windparken op zee door bewoners en bezoekers van de kust. In een via internet ontsloten visualisatietool kan een ieder zich een beeld vormen van de zichtbaarheid van windturbines van verschillende grootte op verschillende locaties en bij verschillende weersomstandigheden. Bovendien heeft het kabinet besloten een nieuwe belevingsonderzoek te laten uitvoeren door Motivaction.
G	105, 106, 452, 109, 111, 115, 119, 120, 125, 126, 130, 133, 134, 135, 136, 139, 145, 147, 152, 158, 159, 161, 163, 164, 165, 168, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 190, 191, 195, 196, 198, 200, 203, 206, 207, 208, 212, 213, 218, 219, 220, 238, 240, 241, 242, 243, 245, 249, 250, 254, 255, 261, 263, 267, 268, 270, 271, 272, 273, 275, 277, 281, 283, 286, 289, 291, 293, 294, 297, 298, 299, 300, 302, 303, 304, 307, 308, 314, 317, 321, 324, 333, 334, 337, 342, 343, 353, 375, 377, 394, 396, 398, 399, 403, 408, 412, 414, 420, 424, 429, 442, 445, 446, 447, 449, 450, 457, 460, 466, 467, 470, 483, 484, 485, 486, 490, 491, 497, 498, 501, 502, 506, 515, 518, 520, 521, 522, 524, 527, 528	De kust geeft tot dusver een beleving voor de bewoners, bezoekers en toeristen die uniek is. Een weidse horizon met prachtige luchten en ondergaande zon. Deze beleving wordt abrupt voor tenminste 25 jaar teniet gedaan bij plaatsing van de windmolens voor de kust van Noordwijk. Door plaatsing van de windmolens bij "IJmuiden-Ver" wordt deze belevingsfactor niet aangetast.	Deze opmerking leidt tot een voorstel dat valt buiten de scope van het planMER, omdat al is besloten om eerst de gebieden Hollandse Kust die grenzen aan de 12-mijlszone te ontwikkelen. Alle windmolens plaatsen in IJmuiden-Ver is geen redelijkerwijze in beschouwing te nemen alternatief voor deze planMER gezien de al eerder genomen besluiten. Wel wordt een deel van de capaciteit van IJmuiden-Ver gebruikt in het nul-alternatief. Zie ook thema 2.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
G	19	Gevaar van overdaad. Bouw niet de hele Nederlandse kust vol met windmolens als blijkt dat deze winstgevend gaan worden.	Deze opmerking valt buiten de scope van het planMER. In de Routekaart is gekozen voor de benutting van drie gebieden (het gebied Borssele en de gebieden voor de Hollandse kust), mede met het doel om te voorkomen dat windmolens overal voor de Nederlandse kust komen te staan.
G	510	Plaats nieuwe windparken buiten de zichtlijn van 30 km uit de kust. In België is onlangs een vergunning vernietigd door de Raad van State omdat deze het zichtveld belemmerde.	Dit voorstel valt buiten de scope van het planMER, zoals ook al bij thema 2 is aangegeven. Eventuele Belgische jurisprudentie is niet van toepassing op de besluitvorming in Nederland.
G	292, 315, 377	De getoonde beelden met betrekking tot het uitzicht zoals de horizon er uit zal gaan zien, zijn niet duidelijk. De afstand tot de kust in relatie tot de hoogte is nergens goed gevisualiseerd.	Gepoogd is zo realistisch mogelijke beelden te geven. Een nu beschikbare interactieve 'visualisatie' laat zien, wat het zicht op windparken is vanuit 17 badplaatsen en bij verschillende weersomstandigheden.
G	307	Door corrosie in zee gaan de molens op den duur scheef staan; geen gezicht, zo'n hekwerk van scheefgezakte molens.	Door verbeterde technieken zullen de windmolens naar verwachting niet scheef komen te staan. Onderhoud aan de turbines moet en kan dit voorkomen. Bij de bestaande parken in zee is dit probleem tijdig onderkend en hersteld voordat dit zichtbaar werd.
G	4, 30, 35, 283, 387	Door de witte kleur van de huidige molens vallen ze extra op. Kies voor de nieuwe molens een kleur die beter past bij de omgeving, namelijk (licht)blauw. In verband met de veiligheid voor de scheepvaart zouden de molens wit van kleur zijn. Maak dan in ieder geval de molens aan de voorkant (licht)blauw, zodat ze bij mooi weer minder goed te zien zijn vanaf de kust. De achterkant kan ook voorzien worden van reflectoren of detecteerbaar zijn met gps/radar. Andere optie is gespiegeld materiaal, zodat ze de kleuren van de omgeving aannemen. Of plexiglas.	De kleur van windturbines moet in feite aan tegenstrijdige eisen voldoen: zowel opvallen voor kleine scheepvaart en luchtvaart (helikopters) en vogels, en juist niet erg opvallen voor recreanten aan de kust. Technisch is er al veel mogelijk. Bij het opstellen van het planMER wordt hier nader op ingegaan maar hier wordt een worst-case-aanname gedaan en op grond daarvan worden visualisaties gemaakt. Opgemerkt moet worden dat juist reflecterende materialen de zichtbaarheid sterk verhogen.
G	387	Minder maar hogere windmolens hebben onze voorkeur, vandaar dat wij u vragen bij de uiteindelijke gunning rekening te houden met deze wens en dit mee te laten wegen in uw toetsing van de potentiële exploitanten.	In het kavelbesluit wordt vastgelegd wat de minimale capaciteit van de windturbines moet zijn. Deze minimale capaciteitsomvang wordt vooral gebaseerd op milieu-overwegingen. De biedingen van die partijen die voldoen aan de voorwaarden in de tenders worden vervolgens beoordeeld op de hoogte van de gevraagde subsidie.
G	432	Qua zichtbaarheid zullen de gebieden binnen de 12 NM gelijkwaardig zijn aan de reeds aangewezen gebieden.	De zichtbaarheid van de alternatieven wordt onderzocht in het planMER en ook vergeleken met de gebieden net buiten de 12-mijlszone.
G	434	Ik mis een gekapitaliseerde schade aan de belevingswaarde door eigen inwoners van het strand en de onbelemmerde beleving van de einder.	De schade die bewoners ervaren aan de belevingswaarde van het vrije uitzicht op zee kan niet direct worden gekapitaliseerd. In het Decisio-rapport over de regionale economische gevolgen van windparken wordt gepoogd dit soort effecten te berekenen.
G	435	De cijfers over de objectieve zichtbaarheid zijn veel te optimistisch ingeschat. Er worden onderzoekresultaten van beleving van kleinschalige windmolenparken gebruikt om dit enorme park in goed daglicht te zetten. Amalia is ligt ruim 35 km uit de kust en is zeer regelmatig met het blote oog waarneembaar. Doe een geloofwaardig en gefundeerd onderzoek. De verwachting is dat de zichtbaarheidscijfers veel hoger uitvallen.	Windpark Amalia ligt vanaf 22 km uit de kust. De zichtbaarheid van de alternatieven voor aanvulling van Hollandse Kust worden zorgvuldig onderzocht in het planMER en gewaardeerd met behulp van eerder uitgevoerde belevingsonderzoeken.
G	328	Windenergie kan ook geproduceerd worden met minimale impact op het landschap; denk daarbij aan nieuwe concepten zoals Ridgeblade, www.ridgeblade.nl .	De door indiener genoemde Ridgeblade-techniek is geen reëel alternatief voor het voorkeursalternatief om ruimte aan te wijzen voor 1.400 + 700 MW op een zo goedkoop mogelijke manier. Dit systeem is veel duurder per kWh en zou bovendien in miljoenen woningen moeten worden geïnstalleerd om evenveel elektriciteit op te wekken.

H. Cultuurhistorie en archeologie

H	<p>A: 230, 278, 313, 382, 384, 386, 401, 406, 410, 487, 488, 511</p> <p>B: 38, 41, 44, 57, 58, 62, 70, 72, 73, 88, 89, 93, 96, 97, 102, 106, 109, 112, 113, 114, 115, 119, 120, 125, 126, 128, 129, 130, 134, 135, 136, 139, 140, 141, 144, 145, 150, 158, 161, 163, 164, 165, 168, 170, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 182, 190, 195, 201, 206, 207, 208, 212, 218, 219, 220, 233, 240, 241, 245, 251, 254, 250, 256, 257, 259, 262, 264, 266, 267, 271, 272, 280, 284, 286, 289, 290, 296, 297, 298, 307, 308, 312, 314, 317, 318, 320, 321, 324, 330, 331, 332, 333, 336, 337, 338, 340, 341, 342, 346, 347, 350, 353, 359, 367, 369, 372, 373, 375, 377, 378, 379, 396, 399, 400, 408, 411, 412, 417, 419, 420, 429, 444, 445, 446, 448, 450, 463, 467, 469, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 490, 493, 497, 501, 502, 503, 504, 509, 515, 516, 517, 519, 520, 522, 524, 529</p>	<p>(A) Doe cultuurhistorisch onderzoek naar de waarde van een vrije horizon aan de kust. Deze is van grote waarde.</p> <p>(B) De kust moet een oneindige horizon hebben, dat is van cultuurhistorische betekenis en van grote waarde voor het toerisme. De waarde hiervan is niet in geld uit te drukken en moet beschikbaar blijven voor alle mensen. Hoe gaat de minister om met deze waarde?</p>	<p>De cultuurhistorische waarde van het uitzicht op zee wordt niet betwijfeld, maar deze is minder eenduidig dan indieners aangeven. Maar naast een immateriële waarde - ook als natuurgebied - vertegenwoordigt de zee ook economische waarden, die bovendien onderling kunnen conflicteren. Bij voorbeeld die van de mijnbouw versus die van het toerisme (zie ook de thema's I t/m M). In het eerste NWP is een afwegingskader opgenomen dat moet worden toegepast op nieuwe activiteiten op de Noordzee. Daarmee wordt de Noordzee dus niet beschouwd als een openluchtmuseum, maar wordt wel gestuurd op het niet onnodig toestaan van nieuwe activiteiten op zee. Voor het kabinet staat echter vast dat er windparken mogen komen in de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord). In de nu in voorbereiding zijnde RSV zal het kabinet afwegen of een uitbreiding van deze windenergiegebieden aan de territoriale zijde een te verantwoorden besluit is, gelet op alle maatschappelijke (waaronder de cultuurhistorische) en ecologische belangen.</p>
H	8	<p>De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed geeft enkele adviezen over te onderzoeken archeologische objecten en waarden.</p>	<p>Omdat de RCE een wettelijk adviseur is in m.e.r.-procedures, wordt op zijn advies gereageerd in deel B van deze reactietabel.</p>

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
-------	-------------------	-----------------	-------------------------

I. Toerisme en recreatie

I	35, 43, 46, 54, 121, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 422, 525	Onderzoek effecten op toerisme en recreatie, het aantal strandbezoekers en -recreanten. Dit is nu onderbelicht. Neem hier ook het verlies aan banen in mee.	Deze effecten worden onderzocht in het planMER en het Decisio-onderzoek aan regionale economische effecten. Zie voor banenverlies ook thema J.
I	222, 301, 313, 382, 383, 384, 278, 386, 487, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 488	Blij met motie Van Veldhoven en Mulder.	Het kabinet voert de motie Van Veldhoven en Mulder uit in het onderzoek van adviesbureau Decisio naar de regionale economische effecten van windparken op zee.
I	313, 386, 487, 488	Onderzoeken van kustgemeenten betrekken bij uitwerking van motie Van Veldhoven en Mulder en PlanMER.	De in opdracht van gemeenten uitgevoerde onderzoeken zijn bekend. In het Decisio-onderzoek is deze kennis gebruikt indien relevant en passend binnen de onderzoeksoepzet. Daarnaast is nieuwe kennis ontwikkeld. Gemeentelijke vertegenwoordigers hebben zitting in de Klankbordgroep van Decisio.
I	278, 382, 384	In de onderzoeken van de minister wordt gebruik gemaakt van veel lagere bezoekersaantallen dan de aantallen uit zelf uitgevoerd onderzoek. Daardoor lijken de economische effecten veel minder groot dan ze in werkelijkheid zijn.	Het is het kabinet bekend dat onderzoekbureaus in het verleden zijn gekomen tot uiteenlopende schattingen van bezoekersaantallen. Ook enkele burger-indieners rapporteren hogere schattingen op basis van eigen tellingen. Daarom is in het Decisio-onderzoek nagegaan wat de beste waarden voor bezoekersaantallen zijn. Kustoverheden en brancheorganisaties zijn hierbij betrokken geweest. Hiervan is vervolgens gebruik gemaakt bij het berekenen van kosten, baten en werkgelegenheidseffecten.
I	278, 313, 382, 384, 385, 386, 389, 390, 425, 487, 488	Onderzoek in het PlanMER het effect op toerisme (en economie) niet alleen kwalitatief maar ook kwantitatief. Maak bij de beoordeling van de effecten gebruik van de nieuwste inzichten en gegevens en geef volledig inzicht hierin.	De effecten op toerisme en overige economie zijn door Decisio onderzocht, waar mogelijk steeds kwantitatief. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar kusttoerisme, maar ook naar de regionale economie.
I	422, 435	Breid het onderzoek van ZKA uit met de huidige planvorming, dus op basis van honderden windmolens in plaats van 34. De effecten op het toerisme in het ZKA-rapport zijn gebaseerd op 32 windturbines. Dit rapport dient geactualiseerd te worden, waarbij ook cumulatie-effecten van meerdere parken meegenomen moeten worden.	Dit valt buiten de scope van het MER. Echter in het kader van het regionaal-economisch onderzoek (thema J) is deze vraag ook ter sprake gekomen. In eerste instantie is gekozen om niet opnieuw een belevingsonderzoek uit te voeren, maar analyses te doen op basis van bestaand onderzoek. Dit omdat er veel onzekerheid is over het daadwerkelijk gedrag van mensen en bestaande onderzoeken wel een gelijksoortig resultaat leveren. Inmiddels heeft het kabinet besloten een nieuw belevingsonderzoek te laten doen door Motivaction, teneinde de uitgangspunten van Decisio op dit punt te verifiëren.
I	35	De belangen van de badplaatsen langs de Hollandse Kust zijn onvoldoende meegewogen. Dat blijkt onder andere door: In het NWP 2009-2015 staat, dat het vrije uitzicht op de horizon vanaf de kust gehandhaafd wordt. Volgens de Beleidsnota Noordzee is de Nederlandse kust een nationale en internationale toeristentrekkende plek.	Er is nog geen besluit genomen over de aanvulling van de twee gebieden Hollandse Kust, dus er is ook geen sprake van 'weging'. Deze heeft wel plaatsgevonden bij de aanwijzing van de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord) in de RSV Windenergie op Zee (2014). Deze aanwijzing is geaccordeerd door de Tweede Kamer.
I	14	Graag bij aanleg van de windparken de kustrecreatie vooral positief benaderen en de maatschappelijke voordelen benadrukken. Er kan een nieuwe groep recreanten worden aangetrokken, de techno-toeristen. Denk aan pendelbootjes naar de windparken, een informatiecentrum in één van de betrokken kustgemeenten, etcetera.	Voor de communicatie over windparken op zee zijn dit interessante, mogelijk in de toekomst te realiseren opties. Maar deze mogelijke vormen van toeristisch medegebruik vallen buiten de scope van het planMER.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
I	35, 523, 525	Verzoek om inhoudelijk te reageren op het rapport van Buck Consultants.	Zie de reactie hierboven bij I 313 etc. De relevante informatie is gebruikt bij het onderzoek van Decisio.
I	231	Het is bewezen dat windmolens voor de kust niet tot verlies qua toerisme leiden; dat blijkt uit de plekken waar al molens staan.	In het Decisio-onderzoek worden de verschillende rapporten beoordeeld en vergeleken.
I	435	In de gebruikte rapporten, zoals de MKBA voor de Haalbaarheidsstudie 2014, staan onjuiste aannames, inschattingen en veronderstellingen. Voorbeeld is de maximale afstand waarop een windpark nog zichtbaar is.	De genoemde rapporten hebben een functie vervuld bij de Haalbaarheidsstudie en waren naar oordeel van het kabinet de beste beschikbare studies van dat moment. De best beschikbare informatie is gebruikt voor het planMER en het Decisio-onderzoek.
I	468	De mogelijke gevaren voor en andere effecten op de watersport ontbreken.	De effecten op de watersport worden in de NRD genoemd op blz. 17 en 19 en zullen dus worden onderzocht.

J. Economie en werkgelegenheid

J	5, 21, 22, 26, 32, 37, 40, 41, 44, 53, 56, 57, 58, 60, 62, 67, 68, 69, 72, 73, 74, 75, 77, 88, 89, 90, 95, 97, 101, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 119, 120, 121, 123, 125, 126, 127, 128, 130, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 143, 144, 145, 146, 147, 150, 152, 158, 161, 163, 164, 165, 166, 168, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 190, 191, 195, 196, 198, 200, 203, 205, 206, 207, 208, 212, 213, 216, 218, 219, 220, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 238, 240, 241, 242, 243, 245, 247, 249, 250, 251, 254, 255, 256, 261, 262, 263, 264, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 273, 275, 277, 278, 279, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 289, 291, 292, 293, 294, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 307, 308, 314, 317, 320, 321, >>	Windmolenparken zo dicht bij de kust hebben een negatief effect op de economie, visserij en het toerisme (toeristen blijven weg), waardoor er banen gaan verdwijnen. Slecht voor de werkgelegenheid van kustgemeenten. Onderzoek het effect op werkgelegenheid. Wat gaat de rijksoverheid doen om het verlies van inkomsten en banen te compenseren?	Of de door indieners genoemde effecten op de economie kunnen optreden, is deel van het Decisio-onderzoek. De vraag naar compensatie van een eventueel verlies aan werkgelegenheid is nu niet aan de orde. Er zal ook nieuwe werkgelegenheid ontstaan, ook al is dat vermoedelijk niet speciaal in de badplaatsen. Eerst gaat het om de weging van dit belang in het grotere geheel van het te nemen besluit.
---	--	--	--

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
	>> 323, 330, 332, 333, 334, 337, 339, 341, 342, 343, 344, 347, 348, 350, 353, 355, 356, 358, 359, 367, 369, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 391, 393, 394, 396, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 408, 410, 412, 414, 420, 424, 429, 486, 493, 385, 422, 423, 435, 442, 444, 445, 446, 449, 450, 457, 458, 460, 466, 467, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 483, 484, 485, 490, 491, 496, 497, 498, 501, 504, 506, 507, 513 515, 516, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 527, 528		
J	222, 391	Maak de effecten van windparken op de werkgelegenheid en economie inzichtelijk. Het onderzoek dient samen met stakeholders uitgevoerd te worden. Indien een te groot negatief effect, dan mag de strook niet toegevoegd worden. Nationale energiedoelstellingen mogen niet ten koste gaan van de lokale economie.	Deze effecten zijn onderzocht in het Decisio-rapport. Brancheorganisaties en gemeenten (zoals Bergen en Noordwijk) zijn betrokken geweest bij dit onderzoek. Doel is om zo veel mogelijk consensus te bereiken over de omvang van deze effecten. De afweging van het tijdig bereiken van nationale energiedoelen tegen eventuele nadelen voor lokale economische belangen is een verantwoordelijkheid van de landelijke politiek.
J	213, 222, 237, 196, 434, 466, 511, 523	Vergelijk meerkosten van wind op zee buiten 12-mijlszone ten opzichte van schadelijke effecten van binnen 12 NM op lokale en regionale economie en werkgelegenheid. Kapitaliseer de beleving van de kust en de schade die de kustbewoners ondervinden.	Deze vergelijking vindt plaats in het regionaal-economische onderzoek van Decisio.
J	222, 391	Kansen van windenergie op zee, zoals havenontwikkeling, werkgelegenheid en kennisontwikkeling zijn niet van toepassing op kustgemeenten (met name de gemeenten zonder haven).	In het Decisio-onderzoek zijn de effecten op de economie van kustgemeenten onderzocht. Daarbij kunnen verschillen bestaan tussen gemeenten met een haven en gemeenten zonder haven.
J	432 (NUON)	Onderzoek het positieve effect van windparken op zee op de werkgelegenheid, zowel kwantitatief als kwalitatief.	Dit is gedaan in Decisio-onderzoek naar regionale economische effecten van windparken voor de kust.
J	389	Denkt graag mee over welke kansen windenergie biedt voor de regio in de vorm van toerisme, <i>offshore</i> werkgelegenheid en burgerparticipatie.	Dit valt buiten de scope van de MER.
J	223, 224, 225, 226, 227, 228, 387, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 523	Op basis van de motie Van Veldhoven en Mulder zal er een onderzoek worden ingesteld naar de economische effecten van windmolens op de kustgemeenten. Wij zien graag dat zowel de gemeenten als de gemeenschappen actief worden betrokken bij dit onderzoek. Wij verwachten dat, als het onderzoek laat zien dat de windmolens wel degelijk een negatief effect economisch effect kunnen hebben op de kustgemeenten, u deze nadelen zal proberen te compenseren.	Zie ook hierboven Dit onderzoek wordt uitgevoerd en gemeenten en stakeholders worden hierbij betrokken

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
J	387	De schade die de gemeente lijdt door minder opbrengsten van uit de toeristen- en forensenbelasting kunnen mogelijk worden gecompenseerd vanuit het Gemeentefonds. Een structurele bijdrage van het rijk voor de regiomarketing zou het verloop aan bezoekers kunnen keren.	Zie ook hierboven. Deze voorstellen vallen buiten de scope van zowel planMER als regionaal economisch onderzoek.
J	26, 27, 33, 39, 44, 49, 50, 58, 60, 95, 109, 110, 113, 124, 125, 126, 135, 158, 161, 163, 164, 173, 182, 195, 206, 207, 208, 212, 219, 238, 240, 241, 245, 250, 255, 263, 265, 267, 271, 272, 275, 277, 278, 286, 296, 297, 301, 313, 320, 335, 343, 358, 373, 377, 379, 382, 383, 384, 386, 394, 398, 399, 404, 410, 419, 435, 444, 450, 460, 487, 488, 501, 523	Onderzoek de effecten op de waarde van vastgoed/kustbebouwing, zowel van particulieren als ondernemers. Huizenprijzen/vastgoedprijzen gaan dalen (waardedaling). Wat doet de overheid om dat te compenseren?	In het kader van de Haalbaarheidsstudie zijn de effecten op huizenprijzen onderzocht. Hieruit is niet gebleken dat er sprake is van aantoonbare effecten.
J	435	In de MKBA ten behoeve van de Haalbaarheidsstudie staat dat er geen effect te verwachten is op huizenprijzen. Hierbij wordt onder andere het onderzoek van Heintzelman & Tuttle genoemd. Uit deze studie komt echter naar voren dat er juist WEL een significante waarde-impact werd vastgesteld in 2 van de 3 onderzochte gebieden. Doe daarom deugdelijk onderzoek naar te verwachten waarde-effecten en maak gebruik van de inzichten van H&T.	In het onderzoek van Decisio naar de regionale economische effecten zijn de actuele inzichten hierover gebruikt. Significante waarde-impact is in eerdere studies alleen aangetoond voor woningen die veel dichterbij een windmolenpark liggen (<5 km) en nooit voor afstanden die vergelijkbaar met de situatie van Windenergie op Zee.
J	28	Denk aan wat goed is voor de gehele mensheid en niet alleen voor de economie.	Dit is de drijfveer voor het kabinet om windenergiegebieden aan te wijzen, ook op zee. Het Energieakkoord is gericht op verhoging van de duurzaamheid van de energievoorziening, en concludeert dat windenergie hierbij ten minste voor de komende 10 jaar onmisbaar is.
J	452	Onderzoek heeft uitgewezen dat een substantieel deel van de toeristen wegblijft wanneer de windmolens zo zichtbaar voor de kust geplaatst worden als thans de bedoeling is. Een integrale afweging dient alsnog plaats te vinden tussen de reële extra kosten voor het plaatsen (en onderhouden) van de windmolens in "IJmuiden-Ver" versus de gemiste opbrengsten uit de toeristenindustrie en de daarmee gepaard gaande werkeloosheid in deze sector, bij plaatsing van de windmolens direct voor de kust van Noord- en Zuid-Holland.	Er zijn rapporten met uiteenlopende conclusies. Daarom is dit grondig uitgezocht in het Decisio-onderzoek. Het kabinet zal op grond hiervan een afweging maken. Het is hierbij wel van belang te beseffen dat over de bouw van windparken in de gebieden Hollandse Kust (zuid en noord) buiten de 12-mijlszone al is besloten (zie ook de eerste reactie van dit thema).
J	108	De negatieve effecten voor het toerisme gelden ook voor bedrijven die verder van de kust af liggen, bijvoorbeeld Haarlem en rondom Schiphol. Nu is er met name in het weekend overloop van de kust, omdat daar de hotels vol zitten. Dit dreigt weg te vallen.	Het onderzoek van Decisio richt zich op de regionale economische effecten in de kuststreek. Eventuele overloopeffecten buiten de regio vallen buiten de scope.
J	282	Ministerie van Economische Zaken heeft een onderzoek gedaan waarin de financiële consequenties zijn berekend en dit had meegenomen moeten worden in de stukken van de structuurvisie.	Alle relevante eerdere onderzoeken naar de gevolgen van windparken voor het toerisme zijn meegenomen en openbaar gemaakt in de afweging voor de Routekaart. Voor de nu op te stellen structuurvisie over aanvulling van windenergiegebieden in de territoriale zee is aanvullend onderzoek verricht door Decisio.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
J	52	Er is geen oog voor wederzijdse belangen. Commerciële belangen, belangen van kustbewoners en de overheid. Zorg ervoor dat deze belangen elkaar vinden en iedereen profiteert. Dus niet alle baten voor één partij en alle lasten voor een andere partij. Dan is het ook beter te slikken voor kustbewoners dat er molens voor hun deur staan. Vergelijk situatie in Alaska waar overheid, bedrijven en inwoners alle profiteren van oliewinning.	Het belang van windparken op zee is het verduurzamen van onze energievoorziening en het tegengaan van klimaatopwarming. Dat is een collectief belang. Het kabinet wil over zulke windparken besluiten nemen die zo goed mogelijk rekening houden met allerlei andere belangen. Dat zijn naast de belangen die indiener noemt ook mijnbouw, zandwinning, visserij en ecologie. De suggestie, dat slechts één partij profiteert van het voorkeursalternatief is niet juist. Via de SDE+-subsidie draagt elke gebruiker van elektriciteit naar rato bij in de kosten.
J	382, 384, 278	Laat geen alternatieven afvallen op basis van hogere kosten van windenergie, als je nog niet weet wat de lokale economische gevolgen zijn.	Het kabinet neemt zijn besluiten op basis van alle maatschappelijke effecten, waaronder de kosten en de lokale economische gevolgen.
J	132	Hoe krachtig en invloedrijk zijn de lobbyisten die het park aangelegd hebben en welk financieel gewin hebben zij?	Los van de vraag of er zulke lobbyisten zijn, valt de vraag buiten de scope van het planMER en het Decisio-onderzoek.
J	169	Vanuit defensie-oogpunt zijn we zeer kwetsbaar. Met een onderzeeër is het een koud kunstje om onze hele energievoorziening te destabiliseren door de kwetsbare hoogspanningskabels offshore door te knippen.	Deze risico-analyse valt buiten de scope van het planMER. Wel ligt de constatering voor de hand, dat dit al bestaande risico (er liggen al vele kabels en buisleidingen op de zeebodem) niet echt kan toenemen met de bouw van windturbines in de territoriale zee naast de al aangewezen windenergiegebieden buiten de 12-mijlzone.
J	269	Heeft u rekening gehouden met de internationaal gehanteerde vuistregel dat minimaal 1% van de omzet die met mijnbouw wordt gegenereerd, ten goede dient te komen aan de lokale bevolking die daardoor wordt getroffen? Zo ja, op welke wijze wordt dit gegarandeerd? Wie gaat die gelden beheren?	Windenergie is geen mijnbouw. Er is dan ook geen reden om genoemde vuistregel op windenergie toe te passen, ook indien Nederland deze vuistregel zou hanteren voor mijnbouw, waarvan echter geen sprake is. De Nederlandse WindEnergie Associatie (NWEA) heeft echter zelf een gedragscode vastgesteld, waarmee NWEA-leden zich verplichten overleg te voeren met lokale bevolking over compenserende maatregelen in hun woongebied. Daarnaast staat vaak de gelegenheid tot financiële participatie voor deze mensen open, zodat ook zij een voordeel kunnen hebben van de bouw van windparken.

K. Scheepvaart

K	256	Benodigde aanpassing vaarroutes van schepen, denk aan de havens en de inkomsten die daaruit voor de Nederlandse economie voortkomen, alsmede de extra brandstof en tijd voor het omvaren van de schepen, en de gevolgen die dit heeft voor het milieu.	Aanpassing van vaarroutes wordt niet voorzien, omdat reeds eerder in overleg met de scheepvaartsector een aantal scheepvaartroutes is aangepast. De aangewezen en aan te wijzen windenergiegebieden liggen ruim buiten de scheepvaartroutes. Van omvaren is voor de grote beroepsvaart dus geen sprake. Kleine schepen tot 24m mogen door de windparken heen varen. Dit probleem zal daarom met name aan de orde kunnen zijn bij vissersschepen groter dan 24m. Dit wordt in het planMER onderzocht.
K	184, 389, 390, 510, 289	Onderzoek het effect van windmolens op de veiligheid van de beroeps- en recreatievaart, met name het effect op radarbeelden en verstoring van communicatie- en navigatieapparatuur. Op welke wijze wordt rekening gehouden met aanvaringen en het inzetten van materieel bij rampen?	Dit effect op scheepvaartveiligheid wordt onderzocht in het PlanMER. De gehanteerde veilige afstanden tussen windparken en scheepvaartroutes maken de kans op een aanvaring trouwens zeer klein. Voor het te hulp komen bij aanvaringen en lozingsrampen voorzieningen beschikbaar. Dit valt buiten de scope van het planMER.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
K	274	Bij keuze voor de (uitgebreide) gebieden A en B staan de molens tussen de scheepvaartroute en de vuurtorens in. Hierdoor neemt de zichtbaarheid, en dus de veiligheid, voor de scheepvaart af.	De zichtbaarheid van vuurtorens voor de scheepvaart wordt niet bekeken in het planMER. Deze zichtbaarheid neemt minder af dan indiener suggereert en schepen zijn voor de navigatie alleen van vuurtorens afhankelijk als de aan boord aanwezige moderne navigatiemiddelen in het ongereede raken.
K	23, 71, 75, 88, 89, 95, 97, 99, 113, 115, 125, 126, 130, 133, 134, 135, 136, 139, 144, 158, 161, 163, 164, 165, 170, 173, 206, 207, 212, 219, 240, 241, 245, 250, 260, 267, 281, 286, 289, 297, 314, 317, 333, 339, 342, 343, 373, 379, 380, 399, 404, 444, 450, 457, 491, 497, 501, 506, 515	De kans op (scheeps)rampen voor de kust neemt toe als er windparken voor de kust komen. Welke maatregelen worden genomen om bijvoorbeeld een milieuramp met een olietanker te voorkomen? En als het mis gaat? Nergens staat, wie aansprakelijk is voor het opruimen van de rommel en schade aan natuur en eigendommen op het strand.	Effecten op scheepvaartveiligheid worden in het PlanMER bekeken. Twee rijen hierboven is echter al gewezen op de veilige afstanden tussen scheepvaartroutes en wind-energiegebieden op zee die de kans op rampen met olietankers minimaliseren. Ook wordt er hier op gewezen dat de uitbreiding van windenergiegebieden die het kabinet overweegt, niet liggen aan de kant van de scheepvaartroutes. Alleen bij de IJgeul is er samenloop, maar daar zal ook een normale zone ten behoeve van de veiligheid worden gecreëerd. Voor olierampen en het opruimen van olie zijn in Nederland verantwoordelijkheden en materieel geregeld. Dat valt buiten de scope van het planMER.
K	402	De onderbouwing van de effecten op veiligheid van vaartuigen, met name olietankers, is onvoldoende.	Er is nu nog geen effectbeschrijving over de aanvullende gebieden en dus ook geen onderbouwing. Scheepvaartveiligheid wordt onderzocht in het planMER opdat het kabinet een goed onderbouwd besluit kan nemen.

L. Doorvaart en medegebruik

L	436	Indiener heeft voorkeur voor windturbines in de strook van 10 - 12 NM boven meer windparken in de EEZ. Maar het aanwijzen van deze strook heeft mogelijk toch omvaarschade tot gevolg voor de visserij. Dit kan gemitigeerd worden door doorvaart toe te staan.	In het NWP2 is geregeld dat doorvaart van windparken onder bepaalde voorwaarden wordt toegestaan. Dit wordt komende jaren verder uitgewerkt.
L	428	Het is van belang de gebruiks-, veiligheids- en milieueisen gelijk zijn voor een windpark buiten én binnen de 12-mijlszone.	De eisen die aan een windpark gesteld worden zijn deels locatiebepaald en deels locatieafhankelijk. De locatieafhankelijke voorwaarden worden bepaald in het kader van de kavelbesluiten.
L	10, 11	Toestemming om te mogen duiken bij de pijlers van de molens zou een aanwinst zijn voor het duiken. Doe ook onderzoek naar de doorvaarbaarheid van de windmolenparken, omdat anders tientallen mijlen omgevaren moet worden om duikbestemmingen te bereiken. In ieder geval voor kleine(re) bootjes.	Ook dit voorstel valt buiten de scope van het te nemen besluit en het daarvoor te verrichten onderzoek. Het besluit over de doorvaart van windparken en de voorwaarden waaronder is genomen in het NWP2. Duiken zal echter uit veiligheidsoverwegingen niet worden toegestaan.
L	149	Gemeente Katwijk is nog altijd in de race voor een zeejachthaven. Er is geen doorvaart mogelijk tussen de windmolens, dit is niet in het plan meegenomen. Het realiseren van een zeejachthaven is met dit plan gelijk uitgesloten.	In het NWP2 is vastgelegd hoe met doorvaart en medegebruik wordt omgegaan. Doorvaart voor jachten tot 24 m wordt hierdoor mogelijk, maar het merendeel van de recreatievaart vindt parallel aan de kust plaats. Overigens wordt het realiseren van een jachthaven niet onmogelijk gemaakt door de aanleg van windparken op 18,5 NM uit de kust.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
L	510	De ruimte om te vissen wordt steeds verder teruggedrongen door allerlei andere activiteiten (zandwinning, zeewierboeren, mijnbouw, vaarroutes, etcetera) en nu ook door nieuwe windparken. Op welke wijze wordt bij de aanwijzing en realisatie rekening gehouden met de visserijsector?	Andere gebruiksfuncties van de Noordzee impliceren inderdaad een inperking van de ruimtelijke mogelijkheden van de visserij. De effecten op de visserij komen in het planMER aan de orde.
L	436	De initiatiefnemer wordt niet gevraagd de kabels binnen de parken in te graven. Dat betekent dat kotters vissers niet meer in windparken kunnen vissen. In het VK gebeurt dit overigens wel. Verzoek om dit ook in NL te doen.	Indiener wijst op een nu al generiek geldende regel van niet doorvisbaarheid van windparken voor bodem-beroerende vissersvaartuigen. Inderdaad verschilt dit beleid per Noordzee-oeverstaat. Maar de beoordeling hiervan valt buiten de scope van het planMER. Er is een afzonderlijk traject voor het bepalen van regels voor doorvaart en medegebruik van windparken. Zie voorgaande reacties.
L	389	Binnen de 12-mijlszone leiden windenergiegebieden tot verlies aan visgronden en omvaren. Verzoek om de beperkingen en consequenties in kaart te brengen.	In het planMER wordt hieraan aandacht besteed. Zie ook de reactie op voorgaande opmerkingen. Opgemerkt moet worden, dat het verlies van visgronden ook plaatsvindt bij de aanleg van windparken buiten de 12-mijlszone. Het gaat nu primair om de verschillen tussen de mogelijke alternatieven.
L	436	Indien in een windpark niet gevestigd kan worden, dan dient in ieder geval een corridor parallel aan de kust te worden gecreëerd door beide gebieden (noord en zuid) waar wel gevestigd kan worden. Deze corridor dient buiten de 12 NM te liggen omdat grote vissersboten niet binnen de 12 NM mogen vissen. De veiligheidszone mag geen obstakel zijn.	Dit voorstel valt buiten de scope van het nu te nemen besluit. Thans worden grote gebieden aangewezen en worden geen besluiten genomen over de inrichting binnen die gebieden. Dit komt aan de orde bij de besluitvorming over de kavelbesluiten.
L	436	Als de parken niet doorvisbaar worden gemaakt, dan in elk geval doorvaarbaar, ook voor kotters tot 45 m, zoals in het VK.	Valt buiten de scope van het te nemen besluit. Hierover is in het NWP2 besloten om vooralsnog een bovengrens van schepen tot 24 m aan te houden.
L	436	Het gebiedspercentage in tabel 3.1 op pagina 20 is een onjuist instrument om de consequenties voor de visserij inzichtelijk te maken. Deze methode bagatelliseert de gevolgen voor de visserij door deze als zeer beperkt te kenschetsen, door het verloren gebied als percentage van het totaal beschikbare areaal visgronden uit te drukken. Breng in het MER de werkelijke schade in kaart voor de vissers en visserijgemeenschappen en kwantificeer dit.	In het planMER wordt per type visserij (boomkor < 300 pk, boomkor en pulskor > 300 pk, bordenvisserij, garnalenvisserij en flyshootvisserij) nagegaan, of het visgebied überhaupt wordt verkleind en zo ja of dat omvangrijk is. Vervolgens worden de effecten per type visserij kwalitatief met elkaar en met het nul-alternatief vergeleken.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
-------	-------------------	-----------------	-------------------------

M. Mijnbouw

M	421	In tabel 3.1 op pagina 16 van het NRD bij beoordelingscriteria staat bij overige gebruikersfuncties: 'olie- en gaswinning, inclusief veilige bereikbaarheid platforms'. Hier voor de volledigheid 'olie- en gasopsporing' aan toevoegen. Ook bij effectbeoordeling 'opsporing' toevoegen.	In de NRD is met 'olie- en gaswinning' de mijnbouw in de ruime zin van de sector bedoeld. In het planMER wordt daarom niet alleen gekeken naar de effecten van de aanvullende windenergiegebieden op bestaande mijnbouwplatforms en hun bereikbaarheid, maar ook naar de effecten op het ontginnen van 'prospects'. Hierover wordt echter geconstateerd dat er maar beperkt informatie beschikbaar is over toekomstig mogelijke prospects, zodat effectvoorspellingen zich niet lenen om alternatieven te vergelijken.
M	421	Graag aandacht voor het kleine-veldenbeleid. Door het voorstel voor windenergie tussen 10-12 NM wordt de opsporing en winning van olie en gas in een nog groter gebied belemmerd.	Het kabinet zal aandacht besteden aan de relatie tussen de bouw van windparken op zee en de ontginning van nieuwe kleine velden. Dit kan echter alleen worden onderzocht bij het voorbereiden van concrete kavelbesluiten.
M	352	Diverse platforms zijn niet of minder goed aanvliegbaar voor helikopters bij de voorgenomen plannen. Dit heeft gevolgen voor de bereikbaarheid en de decommissioning-activiteiten. Dit klemmt te meer, nu in de voorziene wijziging van het Mijnbouwbesluit in verband met de in procedure zijnde Wet Windenergie op Zee is voorzien in een verbod van plaatsing van mijnbouwinstallaties in aangewezen windenergiegebieden waarvoor een voorbereidingsbesluit is genomen dan wel een kavelbesluit van kracht is.	In het planMER wordt nagegaan hoe de aanwijzing van aanvullende windenergiegebieden uitwerkt op de aanvliegroutes naar en de veiligheidszones rond mijnbouwplatforms. De overige aspecten van de mijnbouw worden in het kader van de kavelbesluiten onderzocht. De mijnbouwoperators zullen hierbij worden betrokken.

N. Participatie en proces

N	265, 278, 382, 383, 384, 385, 335, 403	Door de plannen voor windenergie op zee dicht bij de kust komt het draagvlak voor windenergie in het algemeen onder druk te staan. Windenergie op zee moet mét draagvlak gerealiseerd worden.	Het kabinet erkent dat lokaal draagvlak van groot belang is bij de uitbouw van windenergie in Nederland. Dit geldt voor windturbines op land maar ook voor windparken in zee. Draagvlak betekent echter niet dat iedereen het eens moet zijn met de bouw van windturbines in een bepaald gebied. Motivering van keuzen is altijd van het grootste belang. Zie ook de volgende reacties.
N	160, 178, 345, 385, 389, 425, 505	Draagvlak ontstaat alleen als belanghebbenden alle ruimte krijgen echt mee te praten en invloed uit te oefenen. Besteed hier meer aandacht aan in het vervolg, met name de kustgemeenten.	Gemeenten zijn al gedurende een lange periode betrokken bij de plannen voor windenergie op zee (zie ook paragraaf 2.7). Dit geldt ook voor relevante belangenorganisaties. Voor burgers en andere belanghebbenden bestaat bovendien de mogelijkheid om bij iedere procedure zienswijzen in te dienen. Dit zal ruim bekend worden gemaakt in de media.
N	278, 313, 382, 384, 386, 389, 390, 410, 487, 488	Leg nader uit hoe de belangenafweging precies plaats zal vinden. De beoordelingscriteria in de NRD zijn te licht om besluitvorming op te baseren.	De NRD is een agenda voor het planMER; in het planMER zelf worden wel alle relevante effecten beschreven met behulp van de genoemde criteria, maar worden geen belangen afgewogen. Deze afweging is een politiek besluit, en daarvan mag de burger verwachten dat het kabinet helder aangeeft hoe het heeft geoordeeld over de effecten van het voornemen op die belangen. Dit wordt openbaar gemaakt in de Ontwerp-RSV.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
N	88, 154, 344, 350, 378, 513, 529	Het belang van de burger zou centraal moeten staan bij de overheid.	De overheid moet uiteraard altijd oog hebben voor de belangen van individuele burgers. Dit kan echter niet betekenen dat de overheid altijd bij haar besluiten al die belangen kan honoreren. Bepaalde besluiten zoals de locatiekeuze voor grote windparken zijn van een nationaal en algemeen belang. Ze hebben een positief effect voor de gehele samenleving, terwijl ze lokaal bepaalde negatieve effecten kunnen veroorzaken.
N	388, 432	Onderbouw de gemaakte keuzes met volledige informatie en volg een zorgvuldig participatieproces. Alleen dan kan draagvlak ontstaan.	Dat is inderdaad de inzet van het kabinet bij dit belangrijke besluit.
N	385	Maak beter inzichtelijk wat de planning en termijnen zijn bij de RSV Aanvulling gebied Hollandse Kust, inclusief data.	De Routekaart bevat een planning van de kavelbesluiten. Dat betekent dat in 2016 deze structuurvisie over de aanvulling van windenergiegebieden moet worden vastgesteld en dat de Tweede Kamer ermee instemt. Vervolgens moet een kavelbesluit worden voorbereid en genomen. Via het ambtelijk overleg en per mail worden gemeenten op de hoogte gehouden van de actuele planning van de diverse procedures.
N	526	Bewaak de planning van de aanwijzing van windgebieden en de uitgifte van windkavels, want deze moet worden gecombineerd met tijdige procedures voor de kabeltracés.	De Routekaartbrief bevat een planning voor de aanwijzing en realisering van windgebieden. Deze vormt de agenda voor de door het kabinet te nemen besluiten. Daarbij is rekening gehouden met de procedures van TenneT voor de aanlandingskabels. De procedures voor de kabeltracés lopen min of meer parallel aan die van de kavelbesluiten.
N	421	NOGEPa wil betrokken worden bij het invullen van 'maatwerk' ten aanzien van de bereikbaarheid van platforms (pagina 19 NRD) vóórdat het MER is opgesteld.	Dit aanbod valt buiten de scope van het planMER en RSV, maar wordt meegenomen bij de voorbereiding van kavelbesluiten.
N	491	CNB Noordzeekanaalgebied wil graag meedenken over windparken op zee en adviseren in een vroeg stadium.	CNB is al betrokken bij de opstelling van de RSV, en zal blijven in het vervolgtraject.
N	510	Op welke wijze stemt de minister af met omliggende landen over de ruimtelijke indeling van de Noordzee?	Als uitvoering van het ESPOO-verdrag lichten buurlanden elkaar in over ruimtelijke plannen met gevolgen die mogelijk over landsgrenzen gaan. De buurlanden kunnen hierop schriftelijk reageren of in overleg treden. Dit geschiedt volgens de normale diplomatieke spelregels. Omdat de stroken tussen de 10 en 12 NM geen lands-overschrijdende effecten hebben, worden deze niet afzonderlijk met de buurlanden besproken. Het NWP en de eerdere RSV zijn wel met de buurlanden besproken.
N	57, 426, 519	Het informeren en betrekken van belanghebbenden schiet te kort. Waarom was er geen informatiebijeenkomst in Katwijk aan Zee, Noordwijk aan Zee en Scheveningen? Lokale overheden lijken ook niet goed betrokken.	Informatie-avonden zijn georganiseerd in Scheveningen, Noordwijkerhout en Egmond aan Zee. De avond in Noordwijkerhout was ook bedoeld voor inwoners uit Katwijk en Noordwijk. Het is niet effectief om voor iedere kern apart een avond te organiseren. Lokale overheden zijn via ambtelijk en bestuurlijk overleg betrokken bij de plannen voor windenergie op zee.
N	214, 404	De informatiebijeenkomst was futloos, nauwelijks een presentatie te noemen. Een paar posters en wat visuals, dat was het. De aanwezige ambtenaren konden nauwelijks inhoudelijk op de vele vragen ingaan. De visuals geven een te rooskleurig beeld. Luchterduinen is in het echt zeer goed te zien, maar op de visuals niet.	Waar mogelijk is op vele feitelijke vragen wel ingegaan maar andere vragen konden alleen procedureel worden beantwoord, omdat het onderzoek van het planMER nog moest beginnen.
N	17	Het beeld tijdens de presentatie was misleidend. Bovendien was er te weinig tijd om vragen te stellen. De beamer was van goedkope kwaliteit.	De visualisaties die zijn gemaakt, zijn ook beschikbaar gesteld via internet, zodat de indieners die met de naar hun mening optimale apparatuur kunnen bekijken.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
N	393	Irritant dat de overheid liegt over het windmolenpark Amalia. Dit park staat voor de kust van Egmond aan Zee en is vanuit de kust zichtbaar.	Vanuit de overheid is nooit gezegd dat dit park niet zichtbaar zou zijn. Het windpark Amalia is bij helder weer zichtbaar vanaf een aanzienlijk deel van de kust.
N	389, 401, 415	De visualisaties dienen zo spoedig mogelijk volledig openbaar gemaakt te worden voor maatschappelijke en politieke discussie. De visualisaties van het project zijn veel te laat gemaakt en worden onvoldoende breed getoond aan het publiek.	De visualisaties zijn verwerkt tot een 'viewer' die op 8 oktober 2015 online beschikbaar is gekomen. Daarmee waren de effecten op zicht ruimschoots voor besluitvorming beschikbaar. Alle indieners van een zienswijze, de kustgemeenten en alle andere stakeholders zijn per mail geïnformeerd over het beschikbaar komen van de viewer. De viewer wordt veelvuldig bekeken.
N	310	Er is weinig communicatie over de werkelijke impact van deze windmolens. Dit natuurlijk om de onrust zoveel mogelijk te beperken. Echter zorgt dit wel voor onwetendheid en zullen toeristen en bewoners uiteindelijk wel met de gevolgen zitten die zij niet hebben zien aankomen.	De publicatie van het Voornemen en de NRD waren de eerste stap in de procedure om tot aanwijzing van de stroken tussen de 10-12 NM te komen. Via publicatie in de Staatscourant, regionale kranten, huis-aan-huisbladen en de websites van de overheden informeert het Rijk actief over een voorgenomen besluit. De communicatie in de zomer van 2015 ging over de onderzoeksagenda voor het MER. Met de publicatie van het ontwerp-besluit (de Ontwerp-RSV) worden de uitkomsten van de onderzoeken gepubliceerd. Daarmee krijgen bewoners en toeristen dus alle informatie ter beschikking.
N	333	Waarom heeft de overheid ons als burgers niet pro-actief geïnformeerd over een beleidsmaatregel met een dergelijke grote impact? Als burger ga je er toch van uit dat de plaatsing van meer dan 500 windmolens in de zichtlijn van een vrije horizon publiek bekend gemaakt wordt als men voor deze locatie kiest en niet nadat het gebied is toegewezen.	In diverse reacties hierboven is al toegelicht, via welke stappen en besluiten het kabinet is uitgekomen bij het voornemen om de windenergiegebieden HK zuid en HK noord landzijdig uit te breiden. Zie verder ook par. 1.2. Alle rechtsgeldige besluiten hebben of zullen een openbare voorbereidingsprocedure volgen, zodat burgers worden geïnformeerd en een zienswijze kunnen indienen. Ook nu wordt een openbare voorbereiding toegepast voor het te nemen besluit. De analyse van de indiener wordt daarom niet gedeeld.
N	120, 511	Hoe kan dit kabinet een zo verstrekkend besluit nemen - met gevolgen voor volgende generaties - zonder een zeer grondige analyse, waarbij echt alle mogelijke stakeholders worden betrokken? Een informatie-bijeenkomst is onvoldoende, die bovendien uit de krant vernomen moest worden.	Indieners lijken te menen dat het kabinet al een besluit heeft genomen over de aanvulling van de windenergiegebieden HK zuid en HK noord. Dit besluit wordt echter pas genomen wanneer het planMER en andere onderzoeken beschikbaar zijn. Daarna zijn er weer informatie-avonden en kan iedereen een zienswijze indienen. Bovendien zijn tijdens de eerder uitgevoerde Haalbaarheidsstudie en ook vanaf het begin van deze procedure talloze stakeholders en alle gemeenten nauw betrokken geweest. Zie ook de reactie op zienswijze 310.
N	48, 81, 269	De politiek is een andere koers gaan varen ten opzichte van van het Nationaal Waterplan. Doordat men nu binnen de 12-mijlszone windparken wil ontwikkelen, is de maatschappelijk onrust enorm toegenomen. Heeft u bij dit voornemen betrokken, op welke wijze de betrouwbaarheid van de overheid wordt geraakt? Er was immers vanaf 2002 bij het vergunnen van het windpark bij Egmond een harde toezegging dat er verder slechts buiten de 12-mijlszone zou worden gebouwd. Daarvoor was zelfs al vergunning verleend aan Eneco, en die had brede steun onder de voorwaarde en toezegging dat de 12-mijlszone zou worden gerespecteerd. Al deze toezeggingen en voorwaarden dreigen nu met een pennenstreek te worden weggeschreven. Kunt u zich voorstellen dat burgers zich dan afvragen wat toezeggingen, voorwaarden en vergunningen nog waard zijn?	Het kabinet streeft ernaar, dat de overheid als betrouwbaar wordt gezien. Maar 'betrouwbaar' wil niet altijd zeggen 'onveranderlijk'. In 2013 is bij de opstelling van het Energieakkoord geconcludeerd dat het Nederlandse doel voor 2020 niet zal worden gehaald. Veel meer windenergie op land was voor deze periode niet haalbaar (daar is ook veel onrust in bepaalde gebieden). Daarom is een doel voor windenergie op zee gekozen dat - met enkele jaren vertraging - helpt om het DE-doel te halen. Hoe dit volgens het kabinet feitelijk mogelijk is, heeft het uitgewerkt in de Routekaart (sept. 2014). Vanwege deze planmatige aanpak van de groei van windenergie op zee zijn de eerder afgegeven vergunningen niet meer geschikt. Daarom is de vergunning van Eneco bij wet ingetrokken, evenals andere vergunningen.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
N	24, 322	Er zijn alternatieven die de voorkeur hebben van de kustgemeenten en hun inwoners, maar waar niet naar geluisterd wordt. De overheid is onbetrouwbaar en opereert niet transparant.	De voorkeur van kustgemeenten en hun inwoners is het kabinet zeker wel bekend. De rijksoverheid heeft hierin echter andere keuzes gemaakt omdat er ook tal van andere belangen zijn waarmee rekening gehouden moet worden. Op basis van de Haalbaarheidsstudie en de reacties van onder andere kustgemeenten heeft het kabinet besloten om in elk geval niet dichters dan 10NM voor de kust te willen bouwen. Nu staat het kabinet voor de concrete afweging over de aanwijzing van de stroken tussen de 10 en 12 NM. Tot welke keuze het kabinet komt en hoe daarbij de lokale belangen zijn gewogen, staat in de ontwerp-RSV. Zie ook enkele reacties op aanverwante opmerkingen.
N	398	Onbehoorlijk bestuur, om windmolenparken zo dicht op de kust van Noordwijk aan Zee aan te leggen. Er is geen sprake van een zorgvuldige belangenafweging.	Het kabinet heeft nog geen besluit over aanvulling van HK genomen. Behoorlijk bestuur is gegarandeerd omdat de rijksoverheid moet voldoen aan de regels van de openbare voorbereidingsprocedure en de Nederlandse wetgeving.
N	61, 492	Plaatsing dichterbij de kust is tegen de zin van velen, maar politici drukken het willens en wetens door. Het beeld van niet rationeel en eerlijk handelende politici en bestuurders voedt politiek cynisme met alle negatieve gevolgen van dien.	Het is het kabinet bekend dat nogal wat bewoners en ondernemers aan de kust tegen windmolens dichterbij de kust zijn. Maar een nationale afweging van alle belangen, waaronder het nationale belang van een tijdige groei van de duurzame energievoorziening, kan blijken niet tegemoet te komen aan de opvatting van genoemde bewoners en ondernemers. Dat is helaas soms onontkoombaar bij grote projecten van nationaal belang.
N	249	Het is nog niet te laat, maar is dat zo? Het lijkt alsof er al besloten is. Hopelijk wordt er naar alle mensen die zich zorgen maken, geluisterd en wordt er iets mee gedaan.	Het kabinet heeft een voornemen bekend gemaakt, maar aan de hand van de resultaten van onderzoek en lettend op alle zienswijzen, neemt kabinet een ontwerp-besluit over het al dan niet toevoegen van de strook van 10 - 12 NM aan het windenergiegebied Hollandse Kust (zuid en noord). Ook dit Reactiedocument toont aan, dat het kabinet kennis neemt alle zienswijzen.
N	398	Door de haast die de ministeries van EZ en I&M hebben met het aannemen van het wetsvoorstel dat windenergie op zee regelt, en het naar voren halen van de behandeling van het wetsvoorstel in de Eerste Kamer naar 30 juni a.s., komt een eerlijke informatievoorziening in het gedrang en is niet sprake van een reële mogelijkheid voor inspraak van alle stakeholders.	Het genoemde wetgevingsproces wordt in een onjuist kader geplaatst. De snelheid waarmee Tweede en Eerste Kamer het wetsvoorstel Windenergie op zee op verzoek van het kabinet hebben behandeld, was nodig om in het najaar 2015 te kunnen beginnen met de tenderprocedure voor twee kavels in het windenergiegebied Borssele. Omdat dit gebied reeds planologisch is aangewezen en voldoende grote kavels heeft, is het als eerste geplaatst in de planning voor wind op zee in de Routekaart. Deze gang van de wetgeving staat dus los van de voorbereiding van de RSV over een aanvulling van HK zuid en HK noord. De informatievoorziening hierover komt niet in het gedrang.
N	408, 505	Is er een onderzoek geweest naar draagvlak bij alle watersporters op zee.	Watersportorganisaties zijn betrokken geweest de Haalbaarheidsstudie en ook bij het project Doorvaart en Medegebruik. Het betrof: het Koninklijk Nederlands Watersport Verbond, het Platform Waterrecreatie, Sportvisserij Nederland, de Nederlandse Charterboot Vereniging en drie duikorganisaties.
N	427	De overheid doet zaken met een adviesbureau dat exclusief voor de overheid werkt en geen negatieve conclusies opschrijft, om de kans op toekomstige opdrachten te maximaliseren.	De rijksoverheid contracteert niet exclusief bepaalde adviesbureaus, maar besteedt onderzoek- en adviesopdrachten uit in overeenstemming met de bestaande aanbestedingsregels. De onderzoeken over dit onderwerp worden openbaar gemaakt via het Noordzeeloket en kunnen worden beoordeeld op hun objectiviteit.

Thema	Zienswijze nummer	Opmerking/vraag	Reactie van het kabinet
N	433	Voor de ontwikkeling van windenergie op zee en de kostenreductie is het van belang dat het beleid stabiel en voorspelbaar is.	Stabiel beleid is altijd uitgangspunt geweest, ook bij de totstandkoming van het Energieakkoord. Het Energieakkoord geeft richting en duidelijkheid voor de verduurzaming en vermindering van CO ₂ -uitstoot gedurende 10 jaar. Het kabinet heeft dit akkoord voor windenergie op zee uitgewerkt in de Routekaart met een aantal stappen waarin kavels worden uitgegeven. Daarmee is het beleid tot 2023 nu zeer voorspelbaar.
N	443	Het belang van inwoners wordt ondergeschikt gemaakt aan een energieafspraken die op andere manieren gehaald kan worden, zij het later dan afgesproken.	Er wordt in Nederland zeer uiteenlopend gedacht over de noodzaak van verduurzaming en het tempo waarin. In het Energieakkoord hebben voor de eerste maal overheid, bedrijfsleven, vakbonden en milieu-organisaties samen de afweging gemaakt wat voor Nederland de beste invulling is. Daarbij wordt onder meer geconstateerd dat alleen door de ontwikkeling van windenergie op zee te versnellen, het DE-doel kan worden gehaald waartoe Nederland verplicht is. Dat is in het belang van alle inwoners van Nederland.

Deel B: adviezen van Commissie voor de m.e.r. en Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE)

Cie m.e.r.	Advies	Reactie van het kabinet
Cmer-1	Geef in het planMER een onderbouwing van de noodzaak tot uitbreiding van het gebied Hollandse Kust met een strook tussen de 10 en 12 NM. Maak daarbij een afweging tussen de kosten en de milieu-effecten. De MKBA van de Haalbaarheidsstudie acht de Commissie nog niet overtuigend. Waarom wordt niet gebruik gemaakt van al aangewezen gebieden op zee, hoewel daar (citaat) voldoende ruimte is voor windenergie tot ver na 2023?	In de NRD is de onderbouwing van het voorkeursalternatief gegeven. Het willen benutten van de strook van 10 - 12 NM in verband met de kosten van de SDE+-subsidie is een politieke keuze, die voor de opstellers van het planMER een opdracht is. Dit wordt in het planMER omschreven als 'eerder genomen besluit'. De onderbouwing van dit besluit wordt evenwel in het planMER nogmaals beschreven. Door het onderzoeken van het nul-alternatief en ook via het onderzoek naar de regionale economische gevolgen zal een beeld ontstaan van de eventuele nadelen van bouwen binnen de 12-mijlszone voor ecologie en recreatie&toerisme. De in 2014 uitgevoerde Haalbaarheidsstudie was er alleen op gericht om de haalbaarheid vast te stellen. In de RSV zal het kabinet een besluit nemen waarbij alle belangen zullen worden afgewogen. Ook het economisch onderzoek van Decisio wordt hierbij betrokken.
Cmer-2	Beschrijf de ligging en omvang van de windparken in de te onderzoeken gebieden, en ga na welke verschillende technische invullingsmogelijkheden hiervoor zijn (bandbreedte) en welke milieuvoordelen die kunnen bieden.	Er wordt in het planMER onderzocht wat het effect is van windparken van 700 MW; daarvoor zijn binnen de gebieden van de alternatieven weinig ruimtelijke invullingsvarianten mogelijk. Alleen bij IJmuiden-Ver in het nul-alternatief valt er te kiezen en is gekozen voor het noordelijkste en dichtst bij de kust gelegen deel dat bij vroegere vergunningverlening al geschikt was gebleken. Er is wel een initiële bandbreedte gehanteerd voor de te plaatsen windturbines (4-10 MW) uitgaande van een dichtheid van 6 MW/km ² . Bij sommige typen effecten geeft turbinegrootte verschillen in de omvang van de effecten te zien: zeezoogdieren en vogels. Op basis van de omvang van de effecten zullen mitigerende maatregelen ten aanzien van de bandbreedte worden onderzocht. Wat betreft de fundering wordt uitgegaan van de <i>worst case</i> : het heien van <i>monopiles</i> .
Cmer-3	Beschrijf en visualiseer de landschappelijke gevolgen aan de hand van de criteria zichtbaarheid, beleving en (ook) dominantie; dit alles bezien vanuit de verschillende badplaatsen langs de kust.	Dit zal in het planMER worden onderzocht, dus ook de dominantie, gezien vanuit de verschillende badplaatsen.
Cmer-4	Geef in het planMER een nadere invulling aan het voorzorgbeginsel door aan te geven voor welke effecten dit relevant is, hoe het daarbij gehanteerd wordt, en aan welke (preventieve) maatregelen gedacht kan worden.	Aan het voorzorgbeginsel wordt als volgt invulling gegeven. In het planMER wordt onderzocht voor welke soorten dieren significante effecten niet zijn uit te sluiten op basis van een realistische <i>worst case</i> . Voor deze gevallen wordt een inschatting gemaakt met welke mitigerende maatregel zulke effecten wel zijn uit te sluiten. Dit geschiedt ook voor significante effecten als gevolg van de cumulatie van effecten van bestaande en te verwachten windparken van het Energieakkoord.
Cmer-5	Geef een duidelijk overzicht van de gevolgen van de bouw van windturbines in de aanvullingen met de 10-12NM zone, voor de beschermde soorten en beschermde gebieden, en toets deze gevolgen aan wet- en regelgeving en beleid. Toets daarbij ook aan relevante internationale verdragen. Ga afzonderlijk in op de gevolgen voor vogels, vleermuizen, zeezoogdieren, vissen en bodemfauna.	In het planMER worden beschermde soorten (zeezoogdieren, vleermuizen en vogels) afzonderlijk bekeken. Alleen bij trekvogels is dit niet mogelijk en wordt met 'functionele groepen' gewerkt. Ook de genoemde vissen en bodemfauna worden onderzocht. Dit geldt verder voor de instandhoudingsdoelen van beschermde gebieden.
Cmer-6	Geef een overzicht van de mogelijke en van de (eventueel) benodigde maatregelen om nadelige effecten op natuur, landschap en scheepvaart te voorkomen of te mitigeren.	In het planMER wordt per voorspeld effect nagegaan of mitigatie mogelijk is. Voor scheepvaart, visserij en vliegen naar mijnbouwplatforms is het concreet aangeven van mitigatiemogelijkheden nog niet mogelijk en wordt door verwezen naar het maatwerk voor deze gebruiksfuncties bij de opstelling van het kavelbesluit.

RCE.	Advies	Reactie van het kabinet
RCE-1	Breng niet alleen de verwachtingswaarden, maar zeker ook de bekende archeologische waarden in kaart. Doe vervolgens uitspraak over de effecten van de ingrepen op deze bekende en verwachte waarden. Bijvoorbeeld: scheepswrakken, vliegtuigwrakken, sporen van verdrongen bewoning uit de prehistorie. Effecten kunnen optreden bij alle werkzaamheden die de bodem roeren dus niet alleen het heien van palen en het leggen van kabels, maar ook het ankeren en stutten van werkschepen.	De feitelijk aanwezige archeologische waarden in de Noordzee, zoals nederzettingssporen en wrakken, zijn voor een groot deel bekend (vooral wrakken) en deze informatie wordt gebruikt. Maar omdat deze informatie niet volledig is, wordt kennis over deze aanwezigheid geëxtrapoleerd naar een 'archeologische verwachtingswaarde'. Daarmee kunnen gebieden onderling worden vergeleken. De Notitie Reikwijdte en Detailniveau meldt terecht dat dit een kwalitatieve beoordeling is. Pas bij de voorbereiding van het kavelbesluit door de overheid en het ontwerpen van een plaatsingsplan door de initiatiefnemer wordt aanvullend bodemonderzoek gedaan. In dat stadium kan via maatwerkoplossingen rekening worden gehouden met aanwezige archeologische waarden.
RCE-2	Ga in het MER in op mitigerende maatregelen. Bijvoorbeeld het verplaatsen van windmolens/kabels om archeologische waarden te sparen.	In het verlengde van het voorgaande punt wordt opgemerkt, dat wel in zijn algemeenheid kan worden bepaald welke mitigerende maatregelen mogelijk zijn ingeval van wrakken of bewoningssporen. Dit wordt in het PlanMER onderzocht.
RCE-3	Indien er sprake is van leemtes in kennis, vraag ik u, die in het MER te benoemen en aan te geven hoe hiermee wordt omgegaan.	De leemten in kennis worden in het planMER beschreven, evenals de manier waarop hiermee kan worden omgegaan: feitelijk onderzoek bij voorbereiding kavelbesluit (zie ook 2 rijen hierboven).

4. Index zienswijzen

(rangnummer/indiener/thema's waar opmerkingen worden besproken)

In dit overzicht van de ontvangen zienswijzen zijn de namen van indieners geanonimiseerd, tenzij het bestuursorganen zijn, grote bedrijven of brancheorganisaties. Niet-grote bedrijven zijn toegevoegd aan de categorieën Horeca (inclusief campings, VVV's en dergelijke) en (overige) MKB. Als in een zienswijze is vermeld dat deze mede namens andere personen is ingediend (niet zijnde gezinsleden), dan is hun aantal tussen haakjes vermeld. Helaas zijn 14 particulieren er niet in geslaagd om hun inhoudelijke reactie digitaal in te vullen en in te dienen, waardoor alleen hun persoonsgegevens bekend zijn. In deze tabel wordt dan vermeld: 'inhoud zienswijze niet meegezonden'. Zij ontvangen wel dit Reactiedocument.

Nr. 8 betrof het advies van de RCE. Het is uit het overzicht gehaald omdat in deel B van de reactietabel specifiek op dit advies wordt gereageerd.

NB: Onder een thema waarnaar wordt verwezen, kan een zienswijzenummer bij meer dan één opmerking vermeld staan.

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
1	Particulier	PUTTEN	A, B
2	N&M-organisatie	WAGENINGEN	A, F
3	Particulier	'S-GRAVENHAGE	B, G
4	Particulier	NOORDWIJK	G
5	Horeca	KATWIJK	B, G, J
6	Particulier (+4)	ZANDVOORT	A, G
7	Horeca	KATWIJK	B
9	Particulier	OTTERLO	B
10	MKB	EGMOND AAN ZEE	L
11	Particulier	EGMOND AAN ZEE	B, L
12	Particulier	NOORDWIJK	G
13	Particulier	VOORHOUT	A, B
14	Particulier	NOORDWIJK	B, I
15	Particulier	ZANDVOORT	B
16	Particulier	ZANDVOORT	B, G
17	Particulier	NOORDWIJK	B, N
18	Particulier	KATWIJK	A
19	Horeca (+122)	ZANDVOORT	A, B, C, G
20	Particulier (+4)	ZANDVOORT	B, G
21	Particulier	NOORDWIJKERHOUT	G, J
22	Particulier	NIEUW VENNEP	B, C, G, J
23	Particulier	ALMERE	A, G, K
24	Particulier	NOORDWIJK	A, B, G, N
25	Particulier (+1)	NOORDWIJK	D, G
26	Particulier	ZANDVOORT	B, J
27	Particulier	ZANDVOORT	J
28	Particulier	ZANDVOORT	G, J
29	Particulier	ZANDVOORT	B
30	Particulier	NOORDWIJK	C, G
31	Particulier	LEIDEN	A, B, G
32	Particulier (+ 2)	ZANDVOORT	J
33	Particulier (+ 1)	ZANDVOORT	J
34	Particulier	RIJNSBURG	B, E
35	Dorpsraad Bergen aan Zee	BERGEN AAN ZEE	B, G, I
36	Particulier (+ 21)	ZANDVOORT	A, C, G

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
37	Horeca	ZANDVOORT	B, J
38	Particulier	NOORDWIJK	H
39	Particulier	NOORDWIJK	J
40	Particulier	ZANDVOORT	A, B, C, G, J
41	Particulier	ZANDVOORT	B, G, H, J
42	Particulier (+1)	NOORDWIJK	B, G
43	Particulier	ZANDVOORT	I
44	Horeca	KATWIJK	B, C, G, H, J
45	Particulier	NOORDWIJK	A
46	Horeca	NOORDWIJK	G, I
47	MKB	KATWIJK	G
48	MKB (+1)	AMSTERDAM	B, C, N
49	MKB	NOORDWIJKERHOUT	B, J
50	Particulier (+1)	NOORDWIJK	J
51	MKB	KATWIJK	B, C, G
52	MKB	NOORDWIJK	J
53	Horeca	NOORDWIJK	G, J
54	Particulier	NOORDWIJK	B, I
55	MKB	NOORDWIJK	B
56	Particulier (+2)	ZANDVOORT	B, J
57	Particulier	KATWIJK	B, C, G, H, J, N
58	MKB	ZANDVOORT	A, B, G, H, J
59	Particulier (+3)	KATWIJK	B, G
60	Particulier	VOORHOUT	A, B, C, G, J
61	Particulier	ZANDVOORT	F, G, N
62	Particulier (+3)	KATWIJK	A, B, C, G, H, J
63	Particulier (+1)	ZANDVOORT	B, G
64	Particulier (+1)	AERDENHOUT	B, C, D
65	Particulier	HEEMSTEDEN	B
66	Particulier	NOORDWIJK	B
67	Particulier (+3)	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
68	Particulier	KATWIJK	A, B, C, G, J
69	MKB	NOORDWIJK	J
70	MKB	ZANDVOORT	C, G, H
71	Particulier	NOORDWIJK	B, C, K

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
72	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
73	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
74	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
75	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, J, K
76	Particulier	NOORDWIJK	F, G
77	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
78	Particulier	NOORDWIJK	B
79	Particulier	NOORDWIJK	(Vervallen)
80	Particulier (+1)	NOORDWIJK	B
81	Particulier (+2)	NOORDWIJK	A, B, C, N
82	Particulier (+1)	NOORDWIJK	B, C
83	Particulier	NOORDWIJK	B, C
84	Particulier	NOORDWIJKERHOUT	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
85	Particulier	KATWIJK	G
86	Particulier	AERDENHOUT	G
87	Particulier	NOORDWIJK	G
88	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K, N
89	Particulier	BENTVELD	A, B, C, G, H, J, K
90	Particulier	AMSTERDAM	A, B, C, G, J
91	Particulier	NOORDWIJK	G
92	Particulier (+1)	NOORDWIJK	C, G
93	Particulier	UTRECHT	B, G, H
94	Particulier (+1)	NOORDWIJK	B
95	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, J, K
96	Particulier	NOORDWIJK	B, G, H
97	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
98	Particulier	WASSENAAR	A, B, C, G, J, K
99	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, K
100	Particulier (+1)	NOORDWIJK	B
101	MKB	KATWIJK	J
102	Particulier	NOORDWIJK	A, B, G, H
103	Particulier	ZANDVOORT	B, G
104	Particulier	ZANDVOORT	B, G
105	MKB	ROTTERDAM	A, B, C, G, J
106	Particulier	BENNEBROEK	A, B, C, G, H, J

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
107	Particulier (+1)	VOORHOUT	A, B, G, J
108	Horeca	HOOFDDORP	B, G, J
109	Particulier	ZANDVOORT	A, B, C, G, H, J
110	Particulier	ZANDVOORT	A, B, G, J
111	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
112	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
113	MKB	NOORDWIJK	A, B, G, H, J, K
114	Particulier	NOORDWIJK	H
115	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
116	Horeca	NOORDWIJK	G
117	Particulier	LISSE	B, C
118	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B
119	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
120	Particulier	VOORHOUT	A, B, C, G, H, J, N
121	MKB	NOORDWIJK	I, J
122	Particulier	NOORDWIJK	C
123	MKB	NOORDWIJK	B, G, J
124	Particulier	ZANDVOORT	G, J
125	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
126	Particulier	WASSENAAR	A, B, C, G, H, J, K
127	Horeca	NOORDWIJK	B, J
128	Particulier	KOEDIJK	G, H, J
129	Particulier	NOORDWIJK	G, H
130	Particulier	NOORDWIJKERHOUT	A, B, C, G, H, J, K
131	Particulier	RIJSSEN	B, G
132	Particulier (+1)	ZANDVOORT	G, J
133	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, J, K
134	MKB	NOORDWIJK	B, C, G, H, J, K
135	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
136	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
137	Particulier	HEERHUGOWAARD	B
138	MKB	NOORDWIJK	B, G, J
139	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
140	Particulier (+1)	NOORDWIJK	G, H
141	Particulier	BARNEVELD	H

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
142	MKB	NOORDWIJK	B
143	Particulier (+1)	ZANDVOORT	B, F, J
144	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
145	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
146	Particulier (+1)	KATWIJK	B, J
147	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
148	Particulier	AMSTERDAM- ZUIDOOST	G
149	MKB	KATWIJK	B, G, L
150	Particulier (+1)	BERLICUM (N-B)	B, H, J
151	Particulier	KATWIJK	B, C, G
152	Particulier	LEIDEN	A, B, C, G, J
153	Particulier	NOORDWIJK	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
154	Particulier (+1)	NOORDWIJK	B, N
155	Particulier	NIGTEVECHT	G
156	Particulier	AMSTELVEEN	A
157	Particulier (+1)	VELSEN-ZUID	A, G
158	Particulier	AMSTERDAM	A, B, C, G, H, J, K
159	Particulier (+1)	AMSTERDAM	A, B, C, G
160	Particulier	MAASDAM	D, N
161	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
162	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, J, K
163	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
164	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
165	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
166	Particulier	NOORDWIJK	B, F, J
167	Particulier	ZANDVOORT	J
168	Particulier	AERDENHOUT	A, B, C, G, H, J
169	Particulier	VOORSCHOTEN	A, C, J
170	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
171	Particulier	OEGSTGEEST	B, G
172	Particulier	'S-GRAVENHAGE	A, B, C, G, J
173	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
174	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
175	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
176	Particulier (+4)	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
177	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
178	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, N
179	Particulier	AMSTERDAM	A, B, C, G, J
180	Particulier	AMSTERDAM	A, B, C, G, J
181	Particulier (+1)	WIJK AAN ZEE	A, B
182	Particulier	VOORBURG	A, B
183	Particulier	ALMERE	A
184	Particulier	ROTTERDAM	A, C, G, K
185	Particulier (+1)	BERGEN (N-H)	G
186	Particulier	ROERMOND	A, G
187	Particulier (+1)	DELFT	G
188	Particulier (+1)	HOOGVEEN	A, G
189	Particulier	BOSKOOP	G
190	Particulier (+1)	NOORDWIJK	B, G, H, J
191	Particulier (+1)	ZANDVOORT	A, B, C, G, J
192	Particulier	NOORDWIJK	B
193	Particulier (+1)	ZOETERMEER	A
194	Particulier	'S-GRAVENHAGE	A
195	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
196	Horeca	ZANDVOORT	A, B, C, G, J
197	Particulier	ABCOUDE	A, C
198	Particulier	ZANDVOORT	A, B, C, G, J
199	Particulier	HENGELO (GLD)	A, G
200	Particulier	ZANDVOORT	A, B, C, G, J
201	Particulier	TILBURG	H
202	Particulier	NOORDWIJK	A, G
203	Particulier	WASSENAAR	A, B, C, G, J
204	Particulier	VRIEZENVEEN	A, F
205	Horeca	TETERINGEN	A, B, J
206	Horeca	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
207	Horeca	NOORDWIJKERHOUT	A, B, C, G, H, J, K
208	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
209	Particulier	HOOFDDORP	A, G
210	Particulier (+1)	BENNEBROEK	A, B, G
211	Particulier	HAZERSWOUE RIJNDIJK	A

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
212	Horeca	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
213	Horeca	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
214	Particulier	KATWIJK	C, D, F, G, N
215	Particulier (+1)	DE ZILK	A
216	MKB	RIJNSBURG	B, J
217	Particulier	NOORDWIJK	B, G
218	MKB	ETTEN-LEUR	A, B, C, G, H, J
219	Particulier (+1)	'S-GRAVENHAGE	A, B, C, G, H, J, K
220	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
221	Particulier	NOORDWIJK	B
222	College van B&W gemeente Castricum	CASTRICUM	B, F, G, I, J
223	Horeca	BERGEN AAN ZEE	I, J
224	Horeca	BERGEN AAN ZEE	I, J
225	Horeca	BERGEN AAN ZEE	I, J
226	Horeca	BERGEN AAN ZEE	I, J
227	Horeca	BERGEN AAN ZEE	I, J
228	Horeca	BERGEN AAN ZEE	I, J
229	Particulier (+1)	NOORDWIJK	B, C, G, J
230	Particulier	'S-GRAVENHAGE	H
231	Particulier	ZANDVOORT	I
232	Particulier	VEENENDAAL	G
233	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, H
234	Particulier	NOORDWIJK	B
235	Particulier (+1)	BAARN	G
236	Horeca	BERGEN (N-H)	A, B
237	Particulier	GORINCHEM	B, J
238	Particulier	NOORDWIJKERHOUT	A, B, C, G, J
239	Particulier	NOORDWIJKERHOUT	A
240	Horeca	VOORHOUT	A, B, C, G, H, J, K
241	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
242	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
243	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
244	Particulier	ESSEN (B)	E, G
245	Particulier (+2)	LOENEN AAN DE VECHT	A, B, C, G, H, J, K
246	Particulier	NOORDWIJK	A, B

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
247	Horeca	KATWIJK	J
248	Horeca	KATWIJK	B
249	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, J, N
250	Particulier	BLOEMENDAAL	A, B, C, G, H, J, K
251	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
252	Particulier	VOORSCHOTEN	A, B, C, G, J
253	Particulier	NOORDWIJK	B, G
254	Particulier (+1)	HULSHORST	A, B, C, G, H, J
255	Particulier	'S-GRAVENHAGE	A, B, C, G, J
256	Particulier (+6)	NOORDWIJK	B, G, H, K
257	Particulier (+1)	BEEK-UBBERGEN	B, H
258	Particulier	DEVENTER	A, C
259	MKB	NOORDWIJK	B, G, H
260	Particulier	HOOFDDORP	B, K
261	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
262	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
263	Horeca	ZANDVOORT	A, B, C, G, J
264	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
265	College van B&W gemeente Noordwijk	NOORDWIJK	B, J, N
266	Particulier (+1)	NOORDWIJK	C, G, H, J
267	Particulier	EINDHOVEN	A, B, C, G, H, J, K
268	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
269	Particulier	AMSTERDAM	B, C, J, N
270	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
271	Particulier	LEUSDEN	A, B, C, G, H, J
272	Particulier	LEUSDEN	A, B, C, G, J
273	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
274	Particulier	NOORDWIJK	B, C, K
275	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
276	Particulier (+1)	NOORDWIJK	B, G
277	MKB	NOORDWIJK	A, C, G, J
278	Particulier	ZANDVOORT	B, C, H, I, J, N
279	Particulier	LISSE	J
280	Particulier	NOORDWIJK	C, G, H
281	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, J, K

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
282	Horeca	ZANDVOORT	C, J
283	Particulier (+2)	RENSWOUDE	A, B, C, G, J
284	Horeca	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
285	Particulier	LATHUM	A, C
286	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
287	MKB	NOORDWIJK	J
288	Particulier	LIESHOUT	A, C
289	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
290	Particulier	ZANDVOORT	G, H
291	Particulier (+1)	BLOEMENDAAL	A, C, G, J
292	Particulier	NOORDWIJK	C, G, J
293	Particulier	LISSE	A, C, G, J
294	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
295	Particulier	VOORHOUT	A, C, G
296	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
297	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
298	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
299	Particulier	KATWIJK	A, B, C, G, J
300	Particulier (+1)	NOORDWIJK	B, C, G, J
301	College van B&W gemeente Wassenaar	WASSENAAR	B, I, J
302	Particulier (+1)	ZANDVOORT	A, B, C, G, J
303	Particulier	VOORHOUT	A, C, G, J
304	Particulier	ZANDVOORT	A, B, C, G, J
305	Particulier	NOORDWIJK	B, G
306	Particulier (+1)	LIMMEN	G, J
307	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
308	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
309	Particulier	NOORDWIJK	B
310	Particulier	NOORDWIJK	B, G, N
311	Particulier	ARNHEM	A
312	Particulier	LISSE	B, G, H
313	Particulier	ZANDVOORT	B, C, H, I, J, N
314	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, D, G, H, J, K
315	MKB	NOORDWIJK	A, G
316	Particulier	ROTTERDAM	B

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
317	Particulier	BILTHOVEN	A, B, C, G, H, J, K
318	Particulier	KATWIJK	A, B, G, H
319	Particulier	KATWIJK	B, G
320	Particulier	KATWIJK	B, G, H, J
321	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
322	Particulier	BERGEN AAN ZEE	C, N
323	Particulier	NOORDWIJK	B, G, J
324	Particulier (+1)	VOORHOUT	A, B, C, G, H
325	Particulier (+1)	AMSTERDAM-ZUIDOOST	B, G
326	Particulier	RIJSWIJK (GLD)	A, G
327	Particulier (+1)	ZANDVOORT	A, B
328	Particulier	BUNNIK	A, G
329	Particulier (+2)	ZANDVOORT	A, B
330	Horeca	ZANDVOORT	A, B, H, J
331	Particulier (+1)	ZANDVOORT	G, H
332	MKB	ZANDVOORT	A, G, H, J
333	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K, N
334	Particulier	BLARICUM	A, B, C, F, G, J
335	Particulier (+1)	ALKMAAR	A, J, N
336	Particulier	NOORDWIJK	H
337	Horeca	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
338	Particulier (+1)	NOORDWIJK	C, G, H
339	MKB	NOORDWIJK	B, C, J, K
340	Particulier (+1)	LEIDEN	B, G, H
341	Particulier (+1)	KATWIJK	A, B, G, H, J
342	Particulier	AMSTERDAM	A, B, C, G, H, J, K
343	Particulier	ZANDVOORT	A, B, C, G, J, K
344	Particulier (+2)	ZANDVOORT	B, G, J, N
345	Particulier	NOORDWIJK	A, B, N
346	Particulier	ZANDVOORT	H
347	Particulier	NOORDWIJK	B, C, G, H, J
348	Particulier	NOORDWIJK	B, G, J
349	Particulier (+1)	HOORN	A, G
350	Particulier	BENNEBROEK	G, H, J, N
351	Particulier (+1)	NOORDWIJK	G

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
352	Wintershall Noordzee B.V.	RIJSWIJK	A, B, M
353	Particulier	KATWIJK	A, B, G, H, J
354	Particulier	UTRECHT	A, B
355	MKB	LEUSDEN	B, C, G, J
356	Particulier	HEMPSTEAD (NY, USA)	A, B, J
357	Particulier	NOORDWIJK	B, G
358	Particulier	KATWIJK	A, B, C, G, J
359	Particulier (+5)	GROET	B, C, G, H, J
360	MKB	NOORDWIJK	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
361	Particulier (+1)	NOORDWIJK	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
362	Particulier	NOORDWIJK	G
363	Particulier	NOORDWIJK	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
364	Particulier	NOORDWIJK	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
365	Particulier	NOORDWIJK	B
366	Particulier (+2)	NOORDWIJK	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
367	MKB	NOORDWIJK	A, B, G, H, J
368	Particulier	NOORDWIJK	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
369	Particulier	NOORDWIJK	A, B, G, H, J
370	Particulier	KATWIJK	A
371	Horeca	NOORDWIJK	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
372	Horeca	NOORDWIJK	A, C, H, J
373	Horeca	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
374	Horeca	NOORDWIJK	G, J
375	Horeca	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
376	Horeca	NOORDWIJK	B, J
377	Particulier	NOORDWIJK	B, G, H, J
378	Particulier	NOORDWIJK	G, H, N
379	MKB	NOORDWIJK	B, G, H, J, K
380	MKB	NOORDWIJK	B, C, G, J, K
381	Particulier	VALKENBURG (Z-H)	G, J
382	College van B&W gemeente Zandvoort	ZANDVOORT	B, C, H, I, J, N
383	College van B&W gemeente Bloemendaal	OVERVEEN	B, G, J, N
384	College van B&W gemeente Katwijk	KATWIJK	B, C, H, I, J, N
385	College van GS provincie Noord-Holland	HAARLEM	I, J, N
386	Particulier	ZANDVOORT	B, C, H, I, J, N

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
387	Particulier	EGMOND A/D HOEF	B, G, J
388	College van GS provincie Zuid-Holland	'S-GRAVENHAGE	N
389	College van B&W gemeente Den Haag	'S-GRAVENHAGE	D, F, G, I, J, K, L, N
390	College van B&W gemeente Westland	NAALDWIJK	F, I, K, N
391	College van B&W gemeente Bergen (N-H)	BERGEN (N-H)	B, F, J
392	College van B&W gemeente Noordwijk	NOORDWIJK	B, G, H, I, J, N
393	Particulier (+1)	EGMOND AAN ZEE	A, G, J, N
394	Particulier	ZANDVOORT	A, B, C, G, J
395	Particulier	KATWIJK	A, B, G
396	Particulier (+4)	KATWIJK	A, B, C, G, H, J
397	Particulier	NOORDWIJK	A, G
398	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, J, N
399	Horeca	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
400	Particulier	NOORDWIJKERHOUT	A, F, H, J
401	Particulier	KATWIJK	B, C, H, J, N
402	Particulier	ZANDVOORT	B, D, K
403	Particulier	VOORHOUT	A, B, C, G, J, N
404	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, F, J, K, N
405	Particulier	KATWIJK	B, G, J
406	Particulier	'S-GRAVENHAGE	B, D, H, J
407	Particulier	CULEMBORG	A, C, G
408	Particulier	DELFT	A, B, C, G, H, J, N
409	Particulier	VALKENBURG (Z-H)	C, D
410	Particulier	ZANDVOORT	B, G, H, J, N
411	Particulier	KATWIJK	B, G, H
412	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, F, G, H, J
413	Particulier (+1)	BERGEN (N-H)	B, G
414	Particulier	VOORHOUT	A, B, C, G, J
415	Particulier (+131 handtekeningen)	KATWIJK	B, D, F, G, N
416	Particulier	SASSENHEIM	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
417	Particulier (+1)	NOORDWIJK	G, H
418	Particulier	RENKUM	A, B
419	Particulier	NOORDWIJK	B, G, H, J
420	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
421	NOGEPA	'S-GRAVENHAGE	A, M, N

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
422	MKB	NOORDWIJK	B, I, J
423	Particulier	SCHOORL	G, J
424	Particulier	AMSTERDAM	A, B, C, G, J
425	Particulier	AMSTERDAM	I, N
426	Particulier	'S-GRAVENHAGE	B, N
427	Particulier	'S-GRAVENHAGE	B, G, N
428	NWEA	UTRECHT	B, L
429	Particulier	DELFT	A, B, C, G, H, J
430	Particulier (+47)	'S-GRAVENHAGE	G
431	Particulier	NOORDWIJK	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
432	Nuon/Vattenfall	AMSTERDAM	B, C, G, J, N
433	DONG Energy	'S-GRAVENHAGE	C, N
434	Particulier	KATWIJK	B, G, J
435	Particulier (+2)	NOORDWIJK	B, C, G, J
436	VisNed	URK	B, L
437	Particulier	HEERLEN	A, G
438	Particulier (+1)	BERGEN (N-H)	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
439	Particulier	NIJMEGEN	B
440	Particulier	ALKMAAR	A
441	Particulier	BERGEN (N-H)	A, G
442	Particulier	LEIDEN	A, B, C, G, J
443	Particulier (+1)	ZANDVOORT	A, G, N
444	Particulier (+1)	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
445	Particulier	RIJSWIJK	A, B, C, G, H, J
446	Particulier	RIJSWIJK	A, B, C, G, H, J
447	Particulier	ZANDVOORT	A, B, C, G
448	Particulier	LEIMUIDEN	G, H
449	Particulier	KATWIJK	A, B, C, G, J
450	Particulier (+2)	VOORHOUT	A, B, C, G, H, J, K
451	Particulier	DOORN	A, G
452	Particulier	NOORDWIJKERHOUT	A, C, G, J
453	Particulier (+1)	NOORDWIJK	G, I, J
454	Particulier	NOORDWIJK	A
455	Particulier	KATWIJK	B, G
456	MKB	NOORDWIJK	A, B

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
457	Particulier	HAARLEM	A, B, C, G, J, K
458	Particulier	WASSENAAR	B, J
459	Particulier	NOORDWIJK	A, B, G, I, J
460	Particulier (+1)	KATWIJK	A, B, C, G, J
461	Particulier	NOOTDORP	A, G
462	Particulier (+2)	NOORDWIJK	G
463	Particulier	VELP	A, G, H
464	Particulier	'S-GRAVENHAGE	A
465	Particulier (+1)	KATWIJK	B
466	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
467	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
468	Horeca	'S-GRAVENHAGE	G, I
469	Particulier	NOORDWIJK	H
470	Particulier	NOORDWIJK	B, G
471	Horeca	BERGEN (N-H)	G
472	Horeca	BERGEN AAN ZEE	G, H, I, J
473	Horeca	BERGEN AAN ZEE	G, H, I, J
474	Horeca	BERGEN AAN ZEE	G, H, I, J
475	Particulier	BERGEN AAN ZEE	G, H, I, J
476	Horeca	BERGEN (N-H)	G, H, I, J
477	Horeca	BERGEN AAN ZEE	G, H, I, J
478	Horeca	BERGEN AAN ZEE	G, H, I, J
479	Horeca	BERGEN AAN ZEE	G, H, I, J
480	Horeca	BERGEN AAN ZEE	G, H, I, J
481	Horeca	BERGEN AAN ZEE	G, H, I, J
482	Particulier	NOORDWIJK	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
483	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
484	Horeca	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
485	Horeca	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
486	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
487	Particulier	ZANDVOORT	B, C, H, I, J, N
488	Particulier	ZANDVOORT	B, C, H, I, J, N
489	Particulier	NOORDWIJK	A, B, G, I, J
490	Particulier	ZANDVOORT	A, B, C, G, H, J
491	Centraal Nautisch Beheer	AMSTERDAM	A, B, C, G, J, K, N

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
492	MKB	NOORDWIJK	B, N
493	College van B&W gemeente Noordwijkerhout	NOORDWIJKERHOUT	B, H, J
494	Particulier	KATWIJK	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
495	Particulier	KATWIJK	(Inhoud zienswijze niet meegezonden)
496	Horeca	KATWIJK	B, C, G, J
497	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
498	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, J
499	Particulier	NOORDWIJK	B, G
500	Particulier	AMSTERDAM	B, N
501	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J, K
502	Particulier (+2)	KATWIJK	G, H
503	Particulier (+1)	NOORDWIJK	B, G, H
504	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
505	Particulier	DELFT	F, N
506	MKB	HOOFDDORP	A, B, C, G, J, K
507	Particulier	NOORDWIJK	J
508	Horeca	NOORDWIJK	B
509	Particulier (+1)	KATWIJK	H
510	KIMO Nederland en België (Veren. kustgemeenten)	BEVERWIJK	G, K, L, N
511	MKB	RIJNSBURG	A, B, C, G, H, J, N
512	Particulier	NOORDWIJK	B
513	Particulier	KATWIJK	B, J, N
514	Particulier	NOORDWIJK	B, G
515	Particulier	NOORDWIJKERHOUT	A, B, C, G, H, J, K
516	Particulier (+4)	NOORDWIJK	B, G, H, J
517	Particulier	NOORDWIJK	H
518	Particulier (+2)	ZANDVOORT	B, G
519	Particulier	LEIDEN	A, B, G, H, N
520	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
521	MKB	RIJNSBURG	A, B, C, G, J
522	MKB	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
523	Particulier	ZANDVOORT	B, C, G, I, J
524	Particulier	NOORDWIJK	A, B, C, G, H, J
525	MKB	NOORDWIJK	B, G, I, J
526	TenneT	'S-GRAVENHAGE	B, N

Nr.	Indiener (naar sector)	Plaats	Thema's waar op deze zienswijze wordt gereageerd
527	Particulier	ZANDVOORT	A, B, C, G, J
528	Particulier	ZANDVOORT	A, B, C, G, J
529	Particulier	NOORDWIJK	B, G, H, N

5. Afkortingenlijst

AHK	Aanvulling Hollandse Kust; in dit Reactiedocument de afkorting van de naam van de Rijksstructuurvisie Windenergie op zee, Aanvulling Hollandse Kust
CPB	Centraal PlanBureau; een onderzoekinstituut dat het kabinet adviseert over economische onderwerpen.
DE	Duurzame energie, dat wil zeggen elektriciteit of warmte die uit een onuitputtelijke bron afkomstig is.
ECN	EnergieCentrum Nederland; een onderzoekinstituut dat de minister van EZ onder andere adviseert over de kostprijs van windenergie
EU	Europese Unie
HK-N	windgebied Hollandse Kust (noord) (op kaart 1 van de NRD gebied B)
HK-Z	windgebied Hollandse Kust (zuid) (op kaart 1 van de NRD gebied A)
KEC	Kader Ecologie en Cumulatie, een manier om de cumulatieve effecten van gebruiksfuncties van de Noordzee op de natuur te beoordelen. Dit kader is vastgelegd in de Beleidsnota Noordzee
MKBA	Maatschappelijke Kosten- en BatenAnalyse
MW	Megawatt; dit is een eenheid die het maximale opwekkingsvermogen van een windturbine op enig moment aangeeft. De hoeveelheid geproduceerde elektriciteit wordt gemeten in Megawatt-uur.
NM	Nautical mile, of wel nautische mijl. Dit is een lengte-eenheid uit de scheepvaartwereld die overeenkomt met 1,852 km; dit is meer dan de landmijl.
NRD	Notitie Reikwijdte en Detailniveau; een document waarmee een bevoegd gezag voor een m.e.r.-plichtig besluit bekend maakt welke eisen het zal stellen aan een over een project te maken milieu-effectrapport.
NWP	Nationaal Waterplan; in de Waterwet vastgelegde beleidsnota waarin het kabinet elke 5 jaar het kwalitatieve en kwantitatieve waterbeleid voor Nederland en de Noordzee beschrijft.

planMER	Een milieu-effectrapport dat de gevolgen van een plan (dus geen project) beschrijft voor een aantal aspecten van de fysieke leefomgeving: natuur, milieu, landschap en cultuurhistorie.
RCE	De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed; deze is in de Wet Milieubeheer aangewezen als wettelijk adviseur voor de cultuurhistorische (inclusief de archeologische) aspecten van een milieu-effectrapportage.
RSV AHK	De Rijksstructuurvisie Aanvulling Hollandse Kust; dit is de beleidsnota waarop de NRD en dit Reactiedocument betrekking hebben.
SDE+	Stimuleringsregeling Duurzame Energie plus; een regeling van het ministerie van Economische Zaken waarmee aan projecten waarmee duurzame energie wordt opgewekt voor maximaal 15 jaar de zogeheten 'onrendabele top' kan worden gesubsidieerd.
SER	De Sociaal-Economische Raad; een adviesorgaan van het kabinet dat adviseert over alle aspecten van de economie, en waarin alle maatschappelijke partners zitting hebben.

Bijlage

Bijlage 1 Bekendmaking NRD in Staatscourant

STAATSCOURANT

Nr. 11075

23 april

2015

Officiële uitgave van het Koninkrijk der Nederlanden sinds 1814.

Windenergie op Zee, ministerie van Infrastructuur en Milieu en ministerie van Economische Zaken

Voornemen tot het opstellen van een Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee: aanvulling gebied Hollandse Kust

De ministers van Infrastructuur en Milieu (IenM) en Economische Zaken (EZ) hebben het voornemen een strook toe te voegen aan twee reeds aangewezen Windenergiegebieden op 22 km uit de kust (12 Nautische Mijl). Door toevoeging van de strook komen de windparken op minimaal 18,5 km uit de kust (10 Nautische Mijl). Het aanwijzen van deze strook zal verlopen via het opstellen van de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee Aanvulling gebied Hollandse Kust en betreft een partiële herziening van het Nationaal Waterplan 2 voor het onderdeel Windenergie op Zee.

Ter voorbereiding op de Rijksstructuurvisie laat het Rijk een onderzoeksrapport opstellen over de milieueffecten (planMER). De Commissie voor de m.e.r. is gevraagd advies te geven over de reikwijdte en het detailniveau van het onderzoek naar de milieueffecten. Op het voornemen en het voorgestelde onderzoek kunt u uw zienswijze geven.

Waarom dit voornemen?

In 2023 moeten windparken op zee vijf miljoen Nederlandse huishoudens van stroom voorzien. De bouw van grote windparken op zee is een uitdagende opgave voor alle betrokken partijen, waarmee de Nederlandse energievoorziening duurzamer wordt en minder afhankelijk van het buitenland.

Het kabinet heeft gebieden aangewezen waar de komende jaren nieuwe windparken op zee kunnen worden gebouwd. De inzet is een beperkt aantal grote windparken die worden aangesloten op het elektriciteitsnet via standaardplatforms met een capaciteit van 700 megawatt (MW). Dat is goedkoper en zo blijft er ruimte over voor andere gebruikers op de Noordzee, zoals bijvoorbeeld de scheepvaart.

De twee eerder aangewezen gebieden ter hoogte van Zuid- en Noord-Holland zijn goedkoper dan

---

gebieden verder op zee, maar net te klein voor de aanpak met standaardplatforms. Daarom wil het kabinet een smalle strook aan deze gebieden toevoegen. De parken komen dan op minimaal 18,5 km uit de kust.

Publiekparticipatie

Van 24 april tot en met 4 juni 2015 ligt de Notitie Reikwijdte en Detailniveau met daarin het Voornemen ter inzage. Tijdens deze periode kunt u uw zienswijze geven op het voornemen om te komen tot deze Rijksstructuurvisie of op de onderzoeksvragen in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD). De stukken worden ook voorgelegd aan de kustoverheden. Maatschappelijke en brancheorganisaties zijn tevens betrokken bij dit voornemen en de NRD, onder andere via het Overleg Infrastructuur en Milieu.

Wat willen we van u weten?

Om de Rijksstructuurvisie zo zorgvuldig mogelijk op te stellen, vraagt het Ministerie van IenM u in te gaan op de volgende vragen:

- Mist u na het lezen van de achtergrondinformatie thema's, belangen of invalshoeken?
- Zo ja, kunt u deze toelichten?

Waar kunt u de documenten inzien?

U kunt de Notitie Reikwijdte en Detailniveau met daarin het voornemen van 24 april tot en met 4 juni 2015 tijdens reguliere openingstijden inzien bij de ministeries van IenM en EZ in Den Haag. U kunt de stukken downloaden via: www.platformparticipatie.nl/windopzee.

Ook op www.windopzee.nl vindt u informatie over windenergie op zee. Heeft u na het bezoeken van de websites nog inhoudelijke vragen? Stuur dan een e-mail naar windopzee@minienm.nl. Voor vragen over de procedure kunt u terecht bij Directie Participatie van het ministerie van IenM, telefoon 070 456 89 99.

Inloopbijeenkomsten

Op 12 mei (Egmond aan Zee), 18 mei (Scheveningen) en 19 mei (Noordwijkerhout) vinden inloopbijeenkomsten plaats over het voornemen tot aanwijzing van de gebieden.

Informatie over locatie en aanvangstijd vindt u op: www.platformparticipatie.nl/windopzee.

Hoe kunt u reageren?

U kunt reageren door het invullen van een zienswijzenformulier, bij voorkeur via www.platformparticipatie.nl/windopzee.

Een reactie sturen per post is ook mogelijk: Directie Participatie, Postbus 30316, 2500 GH Den Haag, o.v.v. Voornemen Windenergie op Zee Aanvulling gebied Hollandse Kust. Zodra uw zienswijze is ontvangen, krijgt u daarvan een bevestiging.

Vervolg

Alle ingediende zienswijzen worden betrokken bij het opstellen van de planMER en de ontwerpRijksstructuurvisie. Deze liggen op een later moment ter inzage, waarna u opnieuw uw zienswijze mag geven. Een definitief besluit over het aanwijzen van de gebieden valt in de loop van 2016.

Colofon

Dit is een uitgave van het

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ministerie van Economische Zaken

Tekst

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ministerie van Economische Zaken

Ontwerp en realisatie

VormVijf, Den Haag

Cartografie

Mijs Cartografie en Vormgeving, Rotterdam

Fotografie

Ad. Littel

Juli 2016

Dit is een uitgave van het

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ministerie van Economische Zaken

Postbus 20901 | 2500 EX Den Haag
www.rijksoverheid.nl/ienm

Juli 2016